

Ludovít Štúr

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 27
30-31/2012
4. august 2012

ZALOŽIL EUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845

VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

Cena 1 €

**Teroristi vraždili
aj v Bulharsku
Strana 4.**

**Rukojemníčky vlády
Ivety Radičovej
Strana 5.**

**Dušan Čaplovič
exkluzívne pre SNN
Strana 6.**

**Počasie je
vždy dobré
Strana 10.**

**Dlhý tieň
Operácie Antropoid
Strana 19.**

SLOVO O SLOVENSKU

„Všimli ste si, ako je tu málo reklám popri ceste,“ vložil ekonomickú mizériu rimavsko-sobotského regiónu do jednej vety vodič po ceste do Košíc. „Zato v Bratislave je ich vyše práva,“ posunul som debatu, ktorá sa začala konštatovaním o optickom smogu kdesi pri Zlatých pieskoch, kde sa v mori reklám strácajú aj dopravné značky...

Aj preto som sa úprimne potešil, keď sa vlni na niektorých veľkoplošných pútačoch v Bratislave-Petržalke objavil nápis VÝZVA. Nekompromisný, rázny, jednoznačný. Aspoň tak to vyzeralo... Lebo podľa toho, čo vybuchovalo vedenie tejto bratislavskej mestskej časti po bilbordovej inventúre, vzápätí malo nasledovať upozornenie majiteľovi, že jeho reklamný nosič je tam načierno – teda neprávom – a musí byť odstránený. Nič sa nedialo. Potom sa blížili parlamentné voľby a ja som tušil, že sa nikto s odstraňovaním reklamných plôch a lukratívneho zdroja potenciálneho zárobku nebude ponáhľať. To akoby ste vyhazovali z kúryna sliepku, čo znáša vajcia s dvomi žltkami...

Aj keď som sa v tom čase pokúšal o dohovor s petržalským starostom Ftáčnikom, presvedčil ma, že s tým nemôže nič urobiť, lebo to je kompetencia radnice a tam vtedy sedel na zlatých vajciach Ďurkovský. Teda nijaký mediálny prievan sa mi nepodarilo urobiť ani nikoho doň umiestniť, len mi na zlosť rovno pod oknami pribudla ešte jedna obrovská osvetlená kovová opacha, kde na seba počas volieb z jednej strany zazerali Mikloš a z druhej Fico... A také monštrá sú na ne celom áriku tri! Priamo pod nosom mestského úradu. Tie musí vidieť aj kurie oko! Baján má však oči na iné plochy...

Už sa dávno rozhodlo. Ftáčnik je na radnici... A bilbordy na svojom mieste. Po niektoré ešte aj s tvármi, čo nám pred vyše stovkou dní v plebiscite ponúkali hory-doly aj zlaté nosnice. Len tie VÝZVY zmizli...

Emil SEMANCO

R - 2012038

Najdlhšie predkladaný návrh zákona schválil parlament po pätnástich rokoch sporov

Poslanci stratili ochranu, ak spáchajú trestný čin

BRATISLAVA (Ivan BROŽÍK) – Poslanecká imunita nie je výmyslom slovenských zákonodarcov – v určitej forme ju poznajú aj vyspelejšie krajiny s oveľa dlhšou demokratickou tradíciou. Ústava Slovenskej republiky o nej hovorí v Hlave 5 a jej článku 78. Doterajšie znenie ústavného zákona sa však bude meniť. Práve tak ako niektoré predchádzajúce privilégia našich poslancov.

Poslanci z hradného „vŕšku“ zrušili svoju imunitu.

Neuveriteľných pätnásť rokov trvalo, kým si poslanci našej Národnej rady Slovenskej republiky takmer jednomyseľne odhlasovali, že nie sú nadľudia, že nie sú nedotknuteľní a že zákon platí pre nich práve tak ako pre ich voličov. V každom prípade je to tá najlepšia správa o vývoji demokracie na Slovensku. Ale ak už v starovekom Ríme požívali ľudoví tribúni ochranu pred zákonom, aby mohli slobodne vykonávať svoj úrad, aj dnes po schválení novely ústavného zákona zástupcovia ľudu majú mať určité práva a záruky, ktoré posilňujú výkon ich funkcie a umožňujú im neohrozene plniť ich mandát.

Trestnoprávna imunita poslancov národnej rady zanikne od septembra. Parlament 144 hlasmi schválil zmenu ústavy a

za príslušnú novelizáciu Trestného poriadku hlasovalo 145 poslancov. Proti neboli nikto. Na zrušení trestnoprávnej imunity sa dohodli spoločne všetky parlamentné strany. Poslanci budú po novom nepostihnuteľní už len za výroky prednesené v pléne alebo orgánoch národnej rady a za hlasovanie, a to aj po skončení ich mandátu. Na zadržanie člena snemovne pri pristihnutí páchania trestného činu bude potrebný súhlas mandátového a imunitného výboru. Ak k nemu nedôjde, bude poslanec okamžite prepustený. O prichytení zákonodarcu pri čine bude polícia musieť upovedomiť predsedu národnej rady a šéfa spomínaného výboru.

(Viac na 2. strane)

Minister D. Čaplovič zverejnil na blogu reakciu na list rozhorčených učiteliek z východu

Úprimná výpoveď o tvrdej školskej realite zaúčinkovala

BRATISLAVA (Emil SEMANCO) – Minister školstva Dušan Čaplovič koncom minulého týždňa na svojom blogu odpovedal na otvorený list učiteliek Eriky Polgárovej a Eleonóry Liptákovej z východného Slovenska, o ktorom sme na tomto mieste pred časom informovali. V liste, ktorý sa šírila na internete, opisovali ťažkosti, ktoré majú v Dobšinej s neprispôsobivými školákmi. Keďže rovnaké problémy s rómskymi žiakmi aj s ich rodičmi majú mnohí slovenskí pedagógovia, úprimné riadky učiteliek vyvolali zaslúženú pozornosť.

Ocenil to aj šéf rezortu školstva slovami: „Otvorene sa priznávam, že váš spravodlivý hnev nepovažujem za útok na príslušníkov národnostnej menšiny alebo za opovrhovanie sociálne slabšími skupinami. Vnímam ho ako túžbu po tom, aby práva neboli nadradené povinnosť, a snahu o to, aby sa slušnosť vrátila tam, kde chýba.“ List je podľa D. Čaploviča cennou výpoveďou tých, ktorí žijú tvrdou školskou realitou.

„Nebojím sa napísať, že jednou z mojich úprimných snáh je vytvorenie internátnych škôl, je to model, pilotný projekt z európskych zdrojov, ktoré deťom zo sociálne slabších rodín poskytnú šancu na vzdelanie, na

to, aby deti bezohľadných rodičov získali dôstojné životné podmienky,“ uvádza ďalej D. Čaplovič a dodáva, že internátne školy musia fungovať na princípe dobrovoľnosti, súhlasu ich rodičov či príbuzných.

Minister ubezpečuje, že s problémami, o ktorých písali učiteľky, sa nechce zmieriť. „Mám záujem ich meniť a budem hľadať širokú podporu na úrovni ministerstiev, miest a obcí, ale aj charitatívnych organizácií, aby sme namiesto experimentov konečne riešili veci komplexne, cieľene a hlavne s trpezlivosťou,“ podčiarkol s tým, že bude podporovať každý krok a každé opatrenie, ktoré bude chrániť učiteľský stav.

(Viac na 2. strane)

Minister problémy so vzdelávaním Rómov bude riešiť.

3 OTÁZKY PRE: Jána KUBIŠA, diplomata, osobitného predstaviteľa OSN

• **Ste prvý Slovák po Milanovi Hodžovi, predsedovi vlády z čias prvej ČSR, ktorý sa stal Komandérom Čestnej légie – nositeľom najvyššieho stupňa najvyššieho francúzskeho štátneho vyznamenania...**

Je to prvé ocenenie, ktoré som dostal za dlhé roky práce či už v dvojstranných alebo mnohostranných diplomatických misiách. Čestná légia – to je stelesnenie ideálov demokracie, slobody a rovnosti vo svete. Francúzsko je tým výnimočné, oceňuje ním vojakov, ako aj civilov a vytvára tak spojivo okruhu svojich priateľov a súpútnikov po celom svete...

• **Prišli ste si ho prebrať z Kábulu, pracujete tam vo farbách OSN ako osobitný splnomocnenec generálneho tajomníka...**

Spojenecké vojská, ktorých sme súčasťou, sa sťahujú a my musíme uchovať podmienky medzinárodnej pomoci pre Afganistan aj po stiahnutí vojsk. Panuje medzinárodná zhoda, že je to dôležité pre samotnú krajinu, pre stabilitu regiónu a geopolitickú stabilitu. Mojou úlohou je, aby misiu OSN nestotožňovali s NATO tak ako doteraz, aby sa rokovalo so všetkými. To znamená so všetkými dôležitými stranami konfliktu – medzi ne patria aj talibovia. Výsledok nie je nijako zaručiteľný, spoľahlivého part-

nera, ktorý stojí za tým, čo sa deň predtým dohodne, je zložitá nájsť...

• **V Afganistane doteraz každodenne zomierajú desiatky ľudí, civilisti práve tak ako príslušníci jednotiek. Slovenský parlament práve odsúhlasil stiahnutie našich 289 vojakov do júna 2013, dá sa vôbec situácia predvídať?**

Viete, ľudia sú unavení, veľmi ťažké hani tromi desaťročiami vojny, konfliktu, prelievania krvi. Afganci chcú žiť normálne, aj keď iste sú extrémisti, ktorým vojna vyhovuje. Všetko je otvorené, konce úsilia sú otvorené. Ale ľudia chcú mier a susedia chcú stabilný Afganistan. To je zmysel našej podpory a našej práce.

Zhovárал sa Dušan D. KERNÝ

Najdlhšie predkladaný návrh zákona schválil slovenský parlament po pätnástich rokoch sporov

Poslanci stratili ochranu, ak spáchajú trestný čin

(Dokončenie z 1. strany) – Tragikomicky sa svojho času pokúšala niekdajšia parlamentná väčšina vládnej koalície Mikuláša Dzurindu pred verejnosťou obhájiť neobhájiteľné. Priestupkovú imunitu, teda ochranu pred stíhaním za spáchané priestupky, napríklad dopravné, do zákona zapracovala už v marci v roku 2006, zhruba tri mesiace pred parlamentnými voľbami. Poslanci si ju schválili dva dni po tom, ako vtedajší policajný prezident Anton Kulich nariadil svojim podriadeným, aby za porušovanie predpisov pokutovali všetkých bez výnimky (teda aj poslancov). V súlade s touto novelou neplatila imunita iba v prípade, keď ústavnému činiteľovi zistili za volantom alkohol. Novela však zároveň explicitne potvrdila, že poslanci majú imunitu na priestupky, čo dovtedy v ústave výslovne uvedené nebolo. Poslanci tak síce stratili imunitu za

jazdu pod vplyvom alkoholu – ak však polícia odmietli skúšku na alkohol, dopustili sa priestupku, na ktorý už imunitu majú. Keďže však medzičasom sa stala jazda pod vplyvom alkoholu trestným činom, tento právny nezmysel ich už naďalej nebude chrániť. Bude posudzovaný podľa paragrafu zákona o trestnoprávnej imunity.

■ NA RADE SUDCOVIA

Poslanci nášho parlamentu totiž nateraz trestnoprávnu imunitu v rozsahu, akú mali doteraz členovia zákonodarného zboru, naďalej ponechali sudcom. „Rozhodli sme sa, že v tejto chvíli budeme plniť objednávku v tom rozsahu, v akom ju chápeme, že od verejnosti príšla. Teda zrušenie trestnoprávnej imunity poslancov,“ vysvetlil pred časom Radoslav Procházka. Ale už na jeseň po dotvorení Súdnej rady by sa malo

začať pracovať na zmene. Predseda parlamentu Pavol Paška takýto zámer potvrdil, zdôraznil však potrebu diskusie. Verí, že v spolupráci so zástupcami sudcovského stavu a ministra spravodlivosti vznikne novela ústavy, ktorou prídu aj sudcovia o trestnoprávnu imunitu.

■ PRÍKLAD Z EUROPARlamentu

Významní právnici v Bruseli sa zhodujú, že „imunitu nemožno vnímať ako beztrestnosť, ale ako príležitosť vykonávať svoj mandát“. No druhým dychom treba pridať aj skutočnosť, že okrem európskych zákonov sa na europoslancov vzťahujú aj zákony krajiny, za ktorú boli zvolení. Platia pre nich teda rovnaké zákony ako pre poslancov národného parlamentu v ich vlasti. Poslanecká imunita sa však v rôznych členských štátoch odlišuje. Môže ísť o ochranu v rámci prejavu

Časť ochrany poslancom ostala aj na výkon ich mandátu v sále.

v parlamente (ako po novom u nás), ale v iných prípadoch je imunita ďaleko širšia. Z Bruselu však zaznieva významná pripomienka, že aj keď poslanca po splnení zákonných formalít zbavia parlamentní kolego-

via tým či oným spôsobom imunity, nestáva sa automaticky vinným zo spáchania nejakého trestného činu. Aj pre neho totiž platí prezumpcia neviny. A o prípadnej vine rozhodnú až súdy.

Foto: NR SR

Minister Dušan Čaplovič zverejnil na blogu reakciu na list rozhorčených učiteliek z východu

Úprimná výpoveď o tvrdej školskej realite zaúčinkovala

(Dokončenie z 1. strany) – Minister D. Čaplovič vo svojom stanovisku uvádza, že slovenská spoločnosť prešla za posledných dvadsať rokov nielen transformáciami, ale aj mnohými experimentmi, za ktorými nie sú nijaké konkrétne výsledky alebo riešenia.

„Vôbec ma neprekvapuje, že na tento list som doposiaľ nevidel žiadnu reakciu samozvaných ľudsko-právnych aktivistov či expertov, ktorí po celý ten čas žijú z grantov, kritizujú každú snahu o zodpovedné riešenie opisovaných problémov a pritom sa tvária ako receptár skvelých nápadov,“ napísal minister.

■ ZLYHAL AJ REZORT

Predstavitel rezortu školstva nezostal len pri kritike iných. Sebakriticky uznáva, že v mnohom zlyhal aj samotný rezort a školské organizá-

cie. „Často sme sa spoliehali na akýsi samovývoj, ktorý nás však voviedol do ešte väčšej pasce a marazmu,“ uvádza D. Čaplovič.

Nie farba pleti, ale ľahkovážnosť rodičov, absencia pozitívnych vzorov v rodinách a povrchný prístup rodičov, ktorí vinia učiteľa a nevidia vinu na vlastnom dieťati i v sebe, spôsobuje podľa ministra, že učiteľ sa pre svoju obetavosť nestáva rešpektovanou osobou, ale terčom nenávisťi a agresivity. Minister súhlasí s vyjadrením učiteliek, že škola produkuje absurdné množstvo absolventov nepoužiteľných pre trh práce.

■ NEZOSTANE PRI SLOVÁCH

V závere ubezpečuje, že s problémami, o ktorých písali učiteľky, sa nechce zmieriť: „Mám záujem ich meniť a bu-

dem hľadať širokú podporu na úrovni ministerstiev, miest a obcí, ale aj charitatívnych organizácií, aby sme namiesto experimentov konečne riešili veci komplexne, cielene a hlavne s trpezlivosťou,“ podčiarkol s tým, že podpíše každý krok, ktorý bude chrániť učiteľský stav. Minister uznal aj výčitku pedagogičiek o doterajšej zlej sociálnej praxi, keď si niektorí občania z rodenia deti urobili zárobkovú činnosť. O ich výchove sa už nestarajú.

„Zabúda sa, že slušnosť v škole, v školskom zariadení, plnenie povinnej školskej dochádzky je zrkadlom rodiny a za neplnenie týchto všeľudských povinností musí nasledovať aj trest v oblasti pozastavenia rodinných prídavkov či sociálnej podpory,“ uzatvára minister.

Foto: L. LESAY

VŠIMLI SME SI

Vladimír Mečiar oslávil sedemdesiatku

Slováci sú zvláštny národ. Radi aj neradi vstupovali do organizovaných celkov. Ešte pod menom Slovania si vytvorili Samovu ríšu. O dve storočia neskôr Svätoplukovu. Bola taká silná, že jej prináležal trúbúť z Čiech.

Napriek tomu dobové kroniky znamenali, že naši

predkovia nechceli kráľov, chceli si vládnuť sami. Ani nevieme, kde sa podel Svätopluk. Nechceli sme svojich vládcov, vládli nám iní. Až do roku 1939. Po skončení vojny prestal existovať aj štát a jeho prezident skončil na šibenici.

Pred dvadsiatimi rokmi sa do vedenia politických štruktúr dostalo HZDS s Vladimírom Mečiarom na čele. Vybojovali nefahký zápas za samostatnosť Slovákov, za suverenity štátu v globalizovanom svete. Nemožné? Takmer. Svoje o tom vie jubilant Vladimír Mečiar i mnohí ďalší, o ktorých sa väčšinové médiá vyjadrujú s neskrývaným pohŕdaním. Nijaký novodobý politik však nedal Slovákom viac ako Mečiar. Takže, blahoželáme k sedemdesiatim.

Text a foto: (zl)

Inšpiratívna poslanecká rómska misia a jej odkaz spoločnosti

Nemôžu sa správať ako prasatá

Odkaz z titulku je prelomový. Ak by jeho pôvodcom bol bežný občan, stal by sa okamžite terčom vlny kritiky od rôznych mimovládok. Mnohí by ho označili za rasistu a našiel by sa aj niekto, kto by podal trestné oznámenie. Po výroku poslanca Igora Matoviča je však aspoň sľubné ticho.

Naozaj sa nemôžu správať ako prasatá. A je jedno, či sú to príslušníci majority alebo Rómovia. Aj keď jedinci, ktorí spĺňajú podmienky na takéto označenie, žijú v oboch skupinách. Poslancovi Matovičovi a jeho parlamentnému kolegovi A. Hlinovi sa počas takmer insitného putovania po rómskych osadách na Slovensku podarilo viac ako iba verejná legalizácia toho jediného a principiálneho konštatovania.

Možno to je populizmus a naháňanie politických sympatií, možno je to úprimnosť. V každom prípade sa doteraz ešte nikdy nikto z politikov nevyjadril takto jednoducho a jednoznačne: „Musíme urobiť rázne kroky. Chce-

me jednoducho urobiť problémy problémovým ľuďom. Tým, ktorí však chcú vystúpiť z tohto marazmu, pomôcť chceme tiež,“ vyhlásil I. Matovič na záver takmer fantastickej cesty po rómskych osadách a dni strávenom na sídlisku Luník IX. „Malo by dôjsť k detailnejšiemu definovaniu sociálnej politiky štátu. Štát si

AKTUÁLNE

musí odpovedať na otázku, aká rodina je preň udržateľná, resp. koľko početnej rodine vie sociálne pomôcť,“ vyhlásil Matovičov spolucestovateľ A. Hlina. Podľa neho sa táto hranica nachádza pri dvoch až troch deťoch. Podľa neho je síce v poriadku, keď má niekto hoci aj deväť detí, ale musí zobrať na vedomie, že štát už na toto nestačí. „Sú tam však aj ďalšie veci, ako napríklad nešťastné „kočikovní“. Sú to diaľkové peniaze, ktoré pôsobia silno demotivačne,“ tvrdí Hlina.

Ak chcú mať elektrinu, štát pomôže, ale musia si sami upra-

tať. Bez toho už nikto nepohne prstom. Skvelý výsledok sondy do osadníckeho života formovaného socialistickým ideálom, že Rómovia nič nemusia, najmä bol pokoj. Luník IX bude teda upratovať sám seba. Nie mesto Košice a nie nešťastní robotníci z najatých firiem s najatou technikou. Pôvodcovia špiny a odpadu vezmú pekne pracovné náradie do rúk. Mnohí z nich možno prvý raz v živote, hoci už v pokročilom veku. Igor Matovič pomenoval „rómsky problém“ naozaj jasne a výstižne: „Za situáciu, ktorú sme videli, nie je zodpovedný nikto iný ako politici. Politici dlhých 22 rokov svoju neschopnosť kryjú uplácením ľudí v osadách sociálnymi dávkami. Sociálny systém Rómovia nezneužívajú, len využívajú systém, ktorý nastavili politici,“ skonštatoval. Je teda na samotných, aby nastolili systém, čo bude vyhovujúci nielen im, ale najmä nám a Rómom. Teda – nám všetkým.

Ivan BROŽÍK

Stratili svojho človeka na význačnom poste

Eva ZELENAYOVÁ

V prvej polovici deväťdesiatych rokov minulého storočia denník Sme, ktorého základ tvorili bývalí vedúci redaktori Smeny, a teda všetci členovia komunistickej strany, dával veľký priestor článkom, v ktorých sa autori zaoberali situáciou v katolíckej cirkvi. Známy kritik cirkvi Anton Srholec dokonca na stránkach Sme kádruval ľudí podľa príslušnosti k politickej strane. Sme poskytoval tiež veľký priestor Jánovi Krstiteľovi Balázsovi, neskoršiemu šéfovi poradcov

premiérky Radičovej. Obaja aktívnou účasťou na festivale Pohoda dávali signál, že ho podporujú...

V roku 2010 bol na Pohode hosťom Štefana Hríba, novinára známeho ako amerického vlastenca a obdivovateľa Masaryka, Anton Srholec. V roku 2011 prišiel na Pohodu aj trnavský arcibiskup Róbert Bezák a aj on sa stal hosťom v Hríbovej diskusii. Vystúpili kazateľ Cirkvi bratskej Daniel Pastirčák a evanjelická farárka Anna Polcková. Mohol teda

vzniknúť dojem, že festival šíri ekumenizmus. Festival Pohoda je skôr známy svojou neviazanosťou, okultnou hudbou, oblečením popierajúcim akúkoľvek morálku. Prečo sa

KOMENTÁR

teda práve na tomto podujatí prezentoval vysoký predstaviteľ cirkvi Bezák? Prečo Srholec?

Srholec sa v jednom rozhovore vyjadril, že cirkev je poslednou totalitou. Bezák nemal

podobné kategorické vyjadrenia. Ibaže samotný fakt, že ľavicový, občiansky aktivista Eduard Chmelár, ktorý sv. Cyrila a Metoda nazýva „akísi“, vyhlásil po odvolaní Bezáka Sv. Otcom z pozície trnavského arcibiskupa, že s Bezákom sa skončil aj katolicizmus s ľudskou tvárou. A to núti zamyslieť sa, čo sa na Slovensku deje? Čo sa skrýva za kauzou Bezák?

Skôr než došlo k odvolaniu Bezáka, vyjadroval sa k nemu exposlanec František Mikloško (KDH). Ako inak, obvinením emeritného trnavského arcibiskupa Jána Sokola. Odvolanie arcibiskupa bolo datované k 2. júlu, ale Bezák ho zverejnil už 1. júla, čím porušil pápežské tajomstvo. A na sviatok sv. Cyrila a Metoda zaradila RTVS pohotovo mimoriadne vysielanie Hríbovej relácie

Pod lampou, venovanej kauze Bezák. Jednoznačne sa zastal Bezáka, teda postavil sa proti rozhodnutiu pápeža. Odvážne. Ale nie, to len na prvý pohľad. On sa prejavil v rámci svojho náboženského presvedčenia. Hríb je totiž členom Cirkvi bratskej, ktorá za hlavu cirkvi neuznáva pápeža. Aj bratislavský koncert na protest proti odvolaniu Bezáka bol v réžii týchto ľudí. Vystúpil na ňom o. i. Pastirčák, tiež spojený s Cirkvou bratskou, ktorý ocenil na Bezákovi, že „evanjelium, reprezentované v slovenskej spoločnosti najmä katolíckou cirkvou, nadobudlo vďaka nemu hodnovernú, ľudskú tvár“. Kto sa teda zastal Bezáka? Predstavitelia cirkvi, ktorá odmieta pápeža, a bezverci. Žeby preto, že stratili vplyvného človeka na významnom poste? Vedel o tom?

Zvrchovanosť, olympiáda a mediálni malorolníci

Oto BALOGH

Sedemnásť júl je pamätným dňom prijatia Deklarácie o zvrchovanosti SR, ktorá bola prvým krokom k ústavnému dovŕšeniu slovenskej štátnosti. Dvadsaťte výročie tejto historickej udalosti si každý pripomenul po svojom. Vláda slávnostným zhromaždením v priestoroch historickej budovy parlamentu na Župnom námestí v Bratislave organizovanom predsedom NR SR, Matica slovenská viacerými spomienkovými podujatiami, niektorí odporcovia prijatia Deklarácie (KDH) farizejským vyhlásením zdôrazňujúcim, že vždy podporovali a podporujú štátnosť ako cestu budovania spravodlivého a solidárneho Slovenska pre ľudí, niektoré

komerčné televízie (Markíza) spravodajským príspevkom, v pozadí ktorého bolo jasne cítiť úsilie o zneváženie tejto historickej chvíle.

Svoje poľienko do ohňa pridala aj komerčná televízia Nova, ktorá má rovnakého vlastníka ako Markíza – americkú mediálnu skupinu CME. V športovom spravodajstve svojich večerných televíznych novín odvysielala príspevok o blížiacich sa tridsiatych letných olympijských hrách v Londýne. Okrem medailových ambícií českých športovcov informovala aj o problémoch s dopravou a o nie príliš priaznivom počasi v dejisku hier, ktoré sa práve teraz rozbiehajú. Vzápätí prišiel prestrih na

členov slovenskej olympijskej výpravy, ktorí sa už nachádzajú v dejisku hier. Sprevádzal ho komentár: „Zimu zahŕňajú slovenskí športovci v oblečení vzbudzujúcom ús-

POZNÁMKA

mev a pripomínajúcom kolekciu bačov z Vysokých Tatier (!).“

Akékoľvek ďalšie slová k vyššie uvedenému sú zbytočné. Žiada sa len dodať, že oblečenie našich športovcov zdobí národný motív inšpirovaný ľudovými tradíciami (čičmianska výzdoba), ktorý má byť vyjadrením tímového ducha, národnej hrdosti a spolupatričnosti olympijského tímu. Dodávateľom kolekcie obleče-

nia vyrobeného z vlákien kávy, vybaveného ochranou proti UV žiareniu je spoločnosť, ktorá dodala oblečenie aj pre českých olympionikov.

Ani tento fakt však nezabránil televízii Nova kopnúť si do slovenských športovcov práve v deň pripomínajúci začiatok slovenskej cesty k samostatnosti. Viac by na túto tému určite vedel povedať Vladimír Mužik, riaditeľ spravodajstva a publicistiky tejto komerčnej televízie. Je ním od februára tohto roka, keď prijal ponuku nového generálneho riaditeľa Novy Jana Andruška a stoličku šéfredaktora bulvárneho denníka Blesk vymenil za novú funkciu. Mužik štyri a pol roka pôsobil aj na Slovensku ako šéfredaktor bulvárneho denníka Nový čas. Bulvarizácia spravodajstva českej komerčnej televízie je dôkazom toho, že ešte stále sa nájdú jedinci, ktorých každodenným chlebom je poškodzovanie dobrých vzťahov medzi oboma národmi.

GLOSA'R
ANDREJA MIŠANEKA

SPOZA OPONY

Pri Dunaji sa končí bratislavský „disneyland“ postavičiek zo Starého mesta. Od „čumila“ z kanála, paparaziho vykúkajúceho s fotoaparátom spoza rohu, pekného Nácka so zdvihnutým cylindrom sa môžete dostať k soche Josifa Vissarionoviča Stalina. Stojí na chodníku pred galériou. Už postriekaná na nezmyselný protest červenou farbou... Cez ulicu naň zvysoka hľadí súsošie štúrovcov.

Na tejto scéne akoby oživali dejiny. Stalinova socha stála od roku 1949 sedem rokov na námestí, ktoré nieslo generalisimovo meno. Sochárovi isteže Stalin modelom nestál, preto je v nadživotnej veľkosti. Poctu vytvoril Stalin prijal sochár, ktorý v roku 1936 vytesal trojreliéf robotníkov na budovu nemocenskej poisťovne. Ten dodnes tróni na priečelí opustenej veľkej polikliniky v strede mesta. Vyše desať rokov pustnúcej budove teraz trhajú útroby, prá-

ve vytŕhajú desiatky radiátorov. Reliéfy na budove z roku 1936 znázorňujú ťažkú fyzickú prácu robotníkov. Má to byť symbol, že tu je to pre pracujúceho človeka – a nie pre zisk. Reliéfy sú všakovako postriekané, hustou burinou zarastá okolie budovy. Celú pozornosť prúdov turis-

Takisto ako sa skrýva v rozdiel medzi súsoším robotníkov z roku 1936, okolo ktorého dodnes prechádzajú stovky ľudí bez povšimnutia, a sochou Stalina, ktorá je dnes hlavnou turistickou atrakciou – takmer nikto neprejde okolo, aby sa so sochou nefotografoval. Takmer

Na výstave je zrejmé, čo sa deje vždy, keď ideológia znásilňuje človeka, jeho tvorbu, jeho myslenie, jeho správanie, keď ho núti sebaприспôbovať sa. Umelec považovaný všetkými za národného – Martin Benka – je vysťahovaný v Martine priam do kuchyne, kde niet priestoru na

nia všetky zvyšky buržoázneho nacionalizmu, ktoré ešte pretrvávajú.

Dnes neznámi maliari maľujú podľa fotografie Stalina. Ale podľa živého modelu maľujú niekdajšieho chlapca z bratislavskej proletárskej, prevažne maďarskej rodiny, vtedy takmer všemocného pána Viliama Širokého, ktorý to zavaril Clementisovi. Vidíte obraz. Ale scénu ako sa maľoval, ako sa odovzdával, ako sa hodnotil za účasti všemocného maľovaného, maliara a sprievodu a ako sa platil honorár – to si môžete len domyslieť. Vtedy, keď vešali tento obraz na stenu, inde vešali ľudí.

Na výstave vidíte jasne, čo je nanútené a čo sa z pôvodnosti umelca vykorení nedá. Vidíte veľkometrážny rozsah nanúteného, ale aj jeho prázdnotu. Pochopíte rozdiel medzi nanúteným a chceným – onú sebasovietizáciu, sebastalinizáciu. To, čo sa v slovenských dejinách a dejinách na Slovensku zopakovalo a aj opakuje. Na tejto výstave to však môžete vidieť.

Prečo je dobre, že je tu Stalin

Dušan D. KERNÝ

tov až hen z Taiwanu priťahuje oproti stojaci chýrny Modrý kostolík.

Paradoxne, keď vyvliekli Stalina na chodník pred oči verejnosti, jeho vnuk, známy fotoreportér, práve uverejnil rozsiahly text a obrázky z Afganistanu, ktorý prešiel v prilbe a nepriestrelnej veste. V tomto oblúku generácií sa skrýva celá premena doby.

nikto však nevojde dnu do galérie – tam je masa toho z obdobia, keď socha Stalina trónila na hlavnom námestí nášho mesta a štúrovci mali iba náhrobné kamene. Socha Stalina je ukazovateľom k výstave, ktorá hovorí dosť aj o dobrovoľnej i násilnej sebasovietizácii a sebastalinizácii krajiny, človeka a umelca. O prispôbovaní sa na Slovensku dobrovoľnom a násilnom.

jeho veľké plátna, kým v jeho ateliéri – aj to len časť roka – je niekto iný, dnes úplne neznámy, nebyť výstavy bol by bezmenný. Poprední umelci sa kajú, že sa ešte nezbavili formalizmu, buržoáznych názorov, bijú čelom sebazničujúcej sebakritiky o zem. Na schôdzi výtvarného spolku na Slovensku v máji 1950 sa po prejave J. Špitza výtvarníci zaväzujú, že vykore-

Staroslovanské kultúrne centrú

Je takmer až prekvapujúce, že aj v súčasnom mediálnom marazme sa občas objaví perla, ktorá zasvieti jasným lúčom a ukáže cestu, kadial by sa verejnoprávny televízno-rozhlasový konglomerát mohol vrátiť späť k svojmu proklamovanému poslaniu. Aj po zlúčení Slovenskej televízie a Slovenského rozhlasu do jednej inštitúcie má platiť, že verejnoprávne médiá, teraz už pod značkou RTVS, musia plniť i funkciu šírenia kultúry a vzdelania.

Nemá sa to však diať iba prostredníctvom nekonečného reprízovania programov a relácií vytvorených pred desaťročiami, má k tomu prispievať najmä tvorba nových pôvodných slovenských diel. V tomto roku sme sa z produkcie verejnoprávnej televízie dočkali prvej, no azda nie poslednej ukážky toho, ako sa poslanie kultúrnej a vzdelávacej ustanovizne dá naplniť zaujímavým i hodnotným obsahom. Pod vedením dramaturga Kristiána Bezáka vznikol nový, pravidelne vysielaný publicisticko-dokumentárny cyklus s názvom Staroslovanské kultúrne centrú. Tvorcovia si za cieľ určili vytvoriť to, čo tu už dávnejšie jednoznačne chýbalo. Vyzvali na spoluprácu slovenských historikov, aby sa spolupodieľali na odkrývaní starobylej histórie posvätných miest našich predkov, ktoré pretrvali ako podstata kultúrneho dedičstva Slovákov. Divák má možnosť dozvedieť sa mnohé fakty a súvislosti o miestach, kde sa tvorili naše dejiny. Nielen známe centrú ako Nitra, Bratislava, Devín či Bojnú, ale napríklad aj Kostolany pod Tribečom, to sú lokality, kde televízni tvorcovia spolu s historikmi vedú diváka do zákutí histórie, ktorú väčšina z nás nepoznala, no teraz ju môže objavovať ako nové miestopisné dobrodružstvo. Autorom patrí poďakovanie aj za to, že cyklus s predstihom pripravili k budúcoročnému cyrilometodským oslavám príchodu vierozvestcov na naše územie, kde šírili Božie slovo.

K tomu sa vyjadruje i pasiersky list slovenských biskupov, v ktorom píšú aj toto: „V duchovnom rodokmeni nášho slovenského národa boli svätí vierozvestovia nepochybne jeho významnými sprostredkovateľmi. Solúnskym bratom, svätému Konštantínovi Cyrilovi a jeho staršiemu bratovi svätému Metodovi, vďačíme za to, že sa našich predkov mohlo oživiť Božie slovo dotknúť v ich rodnom jazyku. Tak sa mohli posvätné texty Písma stať ďalším a ešte hlbším podnetom na prehlbenie viery, ktorý preniká k hĺbke srdca, zasahuje a formuje vedomie i svedomie človeka...“

Roman KALISKÝ-HRONSKÝ

Strašidlo terorizmu kráča po európskych leteckých linkách k olympijskému Londýnu

Explózia v bulharskom letovisku — čo bude nasledovať?

Roman KALISKÝ-HRONSKÝ

Iba deväť dní pred začiatkom olympiády v Londýne sa celý svet opäť musel otriast' po výbuchu, ktorý okrem smrti a zranení mal priniesť všeobecnú neistotu a navodiť intenzívne pocity strachu. Pri atentáte na autobus s izraelskými turistami na letisku v bulharskom letovisku Burgas zahynuli 18. júla siedmi ľudia a tridsať osôb bolo zranených. Izraelský svedok tragédie uviedol, že išlo o útok samovražedného teroristu. Od páliť sa vraj pri nastupovaní do autobusu. Bulharské ministerstvo vnútra potvrdilo, že atentát bol namierený na konkrétny autobus, v ktorom sa z letiska presúvali turisti. Podľa bulharských médií výbuch zasiahol až tri autobusy. Jeden explodoval a dva vedľajšie potom zachvátili plamene.

Slováci, ktorí boli v čase výbuchu na letisku Burgase, neboli zranení. Jeden z nich letel lietadlom, ktorého pasažieri boli terčom teroristického útoku. Našťastie však potom nastúpil do iného autobusu, takže sa vyhol útoku. Podľa informácií Ministerstva zahraničných vecí SR bolo na letisku v čase explózie približne dvestopäťdesiat slovenských turistov. „Tí, čo práve prileteli a čakali na batožinu v priletovej hale, boli asi 20 až 30 metrov od výbuchu,“ povedal hovorca MZ SR Boris Gandel. Takisto Slovákom, ktorí sa chystali na odlet z Burgasu, sa nič nestalo.

■ SAMOVRAŽEDNÝ JEDNOTLIVEC? Bulharské ministerstvo zahraničia uviedlo, že úrady útok vyšetrujú jednoznačne ako teroristický čin. Bulharský minister vnútra Cvetan Cvetanov novinárom povedal, že na mieste explózie bol samovražedný bombový útočník, ktorý mal falošný vodičský preukaz zo Spojených štátov. Bezpečnostné kamery na letisku zachytili pri mieste útoku asi hodinu pred výbuchom postávať muža s dlhými vlasmi a v športovom oblečení. Zábery muža vysielali všetky spravodajské televízie sveta. Výbuchom zohavené telo našli po explózii. Keďže bolo v najhoršom stave zo všetkých obetí a našli pri ňom pravdepodobne falošné doklady z USA, vyšetrovatelia dospeli k záveru, že muž bol samovražedným útočníkom, pričom domnienky

sa dostali na verejnosť bez potvrdenia oficiálnych miest. Na prípade podľa vyhlásení diplomatov spolupracujú bulharské, americké a izraelské bezpečnostné služby. Izraelský minister obrany Ehud Barak promptne vyhlásil, že všetci, ktorí sú zodpovední za teroristický čin v Burgase, budú nájdení a potrestaní.

Bulharské úrady už v januári tohto roku zabránili plánovanému útoku na inom mieste, keď objavili nálož v autobuse, ktorý mal odvieť päťdesiat izraelských turistov do lyžiarskeho strediska.

■ SMUTNÉ SÚVISLOSTI Útok v Burgase sa stal práve v deň osemnásteho výročia útoku na židovské centrum v Buenos Aires

v roku 1994, pri ktorom zahynulo osemdesiatpäť ľudí a tristo osôb utrpelo zranenia. Je jasné – a krvavé dejiny terorizmu posledných desaťročí to dokazujú, že obeťami zákerných útokov sú najmä civilné osoby. Tie môžu byť zasiahnuté kedykoľvek a kdekoľvek. Jediným zámerom útočníkov je rozsievanie smrti a strachu, pričom za miesta útokov si vyberajú aj krajiny, ktoré s nikým nemajú ozbrojený či diplomatický konflikt. Tak to bolo aj počas olympiády v bavorskom Mníchove v roku 1972, keď teroristické komando zajalo a vyvraždilo skupinu izraelských športovcov. Vtedy sa potvrdilo, že antické posolstvo olympijských hier, podľa ktorého počas ich trvania majú zbrane mlčať,

je viac nereálnym snom ako reálne dosiahnuteľným cieľom zakladateľa novodobých olympiád Pierra de Coubertina.

Hillary Clintonová, ministerka zahraničia USA, z Washingtonu vyzvala organizačný výbor OH v Londýne, aby si pripomenul štyridsiate výročie teroristického prerušenia olympiády v Mníchove minútu ticha v rámci slávnostného otvorenia hier 27. júla. Reakcia z Londýna bola rozpačitá. Angličania nemajú radi, keď im chce Washington hovoriť, čo majú robiť práve vtedy, keď majú plné ruky práce s organizáciou najväčšieho svetového športového podujatia.

■ UBRÁNIA LONDÝN? Britská metropola má svoje krvavé skúsenosti s útokmi teroristov. Pred rokmi zahynuli desiatky ľudí pri výbuchoch v metre i v mestských autobusoch. Aj preto vopred ohlasované protiteroristické opatrenia v rámci olympiády mali svoj odstrašujúco-preventívny význam, hoci sa občas stretli aj s odporom verejnosti. Rozmiestnenie bojových rakiet a stovky neviditeľných ostreľovačov na strechách londýnskych budov sa mnohým obyvateľom mesta nepáčilo, ale turistom možno navodí pocit bezpečnosti. Či tá proklamovaná bezpečnosť bude aj skutočnosťou, to bude možné vyhodnotiť až po skončení olympiády. No žiaľ je jasné, že ani potom si svet od terorizmu neodýchne... Foto: internet

Vláda R. Fica spolu s Európskou úniou vyhlásili vojnu nezamestnanosti na Slovensku

Práca pre najmenej pätnásťtisíc ľudí

Ivan BROŽÍK - Karikatúra: Andrej MIŠANEK

Podľa Štatistického úradu Slovenskej republiky je na Slovensku bez práce 380 tisíc ľudí. Na základe nového plánu zamestnanosti, ktorý predstavila vláda, by mohlo percento ľudí bez práce u nás klesnúť pod magickú desiatku. Potrebuje na to takmer 350 miliónov eur z eurofondov, ktoré presunie z iných programov, kde sa nateraz nevyužívajú.

Slovensko už na to má súhlas Európske únie. Prostriedky bude môcť čerpať pravdepodobne už na jeseň, tvrdí predseda vlády Robert Fico. Peniaze sa budú presúvať z tých projektov, pri ktorých hrozí, že by v nich inak prepadli nenávratne. Prvý raz sa tak pokúsime účelne zachrániť tie eurofinancie, ktoré sme nedokázali čerpať alebo sme ich museli vracať. Nejde však len o vytvorenie pracovných miest ako takých. Musí byť sprevádzané zárukou ich udržania počas nasledujúcich najmenej dvoch rokov. Celková udržateľnosť však bude v niektorých odvetviach až tridsať mesiacov. Ak prirátame obrovskú rezervu v agrosektore, ktorý by mohol vytvoriť bez väčších investícií ďalších pätnásť tisíc pracovných miest, a zároveň nezaбудneme na plány investorov, na základe ktorých je v blízkej budúcnosti u nás možnosť zamestnať mimo najnovších aktivít vlády ešte dvadsať tisíc ľudí, po-

tom perspektívy vývoja zamestnanosti sú dobré.

■ ČAKAJÚ PODPORU Nové pracovné miesta by sa podľa Roberta Fica mali vytvoriť aj s podporou podnikateľov. „Napríklad na vytvorenie pracovného miesta by sa takto mohlo prispieť zamestnávateľovi nejakou sumou peňazí s tým, že by sa zamestnávateľ musel zaviazat', že by mladého človeka ešte nejaký čas nechal zamestnaného. Tým by sa vytvárali nielen pracovné návyky, ale mladí ľudia by získavali aj určitú prax, ktorá je taká dôležitá pri získaní ďalšieho zamestnania. Budú aj iné projekty; minister pôdohospodárstva avizoval podporu absolventov stredných a vysokých škôl s poľnohospodárskym zameraním, napr. pri zakladaní malých poľnohospodárskych fariem.“ Projekty na tvorbu nových pracovných miest najmä pre

mladých do 29 rokov by sa mali podporovať z operačných programov konkurencieschopnosť a rast a zamestnanosť a sociálna inklúzia.

■ NA MUŠKE DOPRAVA Presunuté zdroje z eurofondov budú určené najmä pre zamestnancov v doprave, v malých a stredných podnikoch a pre účastníkov verejnoprospešných prác. „Po konzultácii s ČESMAD-om (Združenie cestných

mladých do 29 rokov by sa mali podporovať z operačných programov konkurencieschopnosť a rast a zamestnanosť a sociálna inklúzia.

■ NA MUŠKE DOPRAVA Presunuté zdroje z eurofondov budú určené najmä pre zamestnancov v doprave, v malých a stredných podnikoch a pre účastníkov verejnoprospešných prác. „Po konzultácii s ČESMAD-om (Združenie cestných

miliónoch eur pre nezamestnaných vo veku 15 až 29 rokov.

Tretí projekt bude zameraný na tvorbu približne 4 960 miest vo forme verejnoprospešných prác pre obec či samosprávu, na ktoré by malo ísť 20 miliónov eur. Predstavitelia Európskej komisie pritom súhlasili s návrhom, aby do cieľovej skupiny okrem mladých patrili aj starší uchádzači o zamestnanie (nad 50 rokov), keďže títo predstavujú ďalšiu problematickú skupinu nezamestnaných na Slovensku.

REFLEXIA

■ MZDA MOTIVÁCIU Rezort práce sa s Európskou komisiou dohodol aj na konečných mzdách pre pracovníkov cez takto podporené projekty. Tie by mali prevyšovať minimálnu mzdu, pričom podpora zo strany rezortu má byť práve v objeme minimálneho zárobku a zvyšok doplatí podľa kvalifikácie a zaradenia pracovníka zamestnávateľ. Minimálna mzda totiž nemôže byť podľa Únie plošne pre uchádzačov plne motivujúca. S iniciatívou pomôcť mladým bez práce prišla Európska komisia, ktorá presadzuje, aby sa na pomoc mladým sústreďovali štáty, ktoré majú najviac mladých nezamestnaných. Na čele nepopulárneho rebríčka stojí Španielsko, nám patrí tretia priečka. Bez práce je u nás vyše 34 percent ľudí do 25 rokov. Nezamestnanosť na Slovensku priťom v júni medziročne stúpila. Na úradoch práce v júni evidovali takmer 400 tisíc ľudí.

Úver na údajný rozvoj Zdravotnej poisťovne Dôvera ide do vreciek akcionárov

Vlastníci poisťovne si delia stovky miliónov eur

Oto BALOGH - Foto: archív

Zdravotníctvo sa zmieta v problémoch, pribúda poistencov na čakacích listinách, ambulantní lekári a nemocnice volajú po vyšších platbách od zdravotných poisťovní, zdravotné sestry predychávajú šok z pozastavenia zákona o ich mzdách, na ktoré niet peňazí, vláda škrtá výdavky, zvyšuje dane a dlhová kríza ťahá občanom opasky na doraz. Ale nie všetkým. Občania, akcionári súkromnej zdravotnej poisťovne Dôvera riešia oveľa príjemnejší problém – delia si 413 miliónov eur, ktoré si predvídanými účtovnými operáciami zaistili ešte pred troma rokmi.

Spoločnostiam Penta Investment Limited a Prefto Holdings Limited, registrovaným na Cypre, ktoré sú akcionármi súkromnej zdravotnej poisťovne Dôvera, poisťovňa vlni vyplatila prvých takmer 180 miliónov eur z celkových 413 miliónov, ktoré má Dôvera v účtovných výkazoch zapísané ako záväzok voči svojim akcionárom. Tento finančný „rezervoár“ si poisťovňa vytvorila ešte v decembri 2009, keď poisťovňa Apollo, kontrolovaná spoločnosťou Penta, kúpila poisťovňu Dôvera a nechala si jej obchodné meno.

■ ÚČTOVNÉ TRIKY

Vlastníci Dôvery predviedli, ako sa dá vyťažiť z dier v legislatíve. Stačil na to nový znalecký posudok po kúpe poisťovne, ktorý do ocenenia jej finančnej hodnoty zahrnul aj hodnotu kmeňa poistencov a ocenil ju na 470 miliónov eur. O rok na to akcionári Dôvery rozhodli, že zo 470 miliónov eur, o ktoré si poisťovňa oproti minulému roku účtovne polepšila, bude nezdanených 413 miliónov vedených ako záväzok

voči akcionárom, ktorý im vyplatí, aj keby jej štát zakázal vyplácanie zisku.

■ ROZPRÁVKY O ÚVERE

ZP Dôvera vlni vyplatila prvých 180 miliónov eur spoločnostiam Penta a Prefto. Spomínanú sumu získala z úveru, ktorý jej poskytlo konzorcium bánk a ktorý bol odsúhlasený aj Úradom pre dohľad nad zdravotnou starostlivosťou. Jeho predsedom je J. Gajdoš. V minulosti pracoval pre Pentu, bol viceprezidentom pre stratégiu v poisťovni Apollo i špecialistom poisťovne Dôvera. O úvere, za splatenie ktorého Dôvera ručí celým svojím majetkom i súborom práv akcionárov, poisťovňa pôvodne tvrdila, že je určený na ďalší rozvoj jej aktivít v zdravotníckom sektore. Dnes si vystačí s tvrdením, že sa úver nespláca z peňazí určených na platenie zdravotníckych úkonov, ale zo zdrojov na prevádzkovú činnosť. Aj tie však idú z verejného poistenia.

■ OTÁZNIKY BEZ ODPOVEDÍ

Podľa centrálneho registra

záložných práv Dôvera požičalo konzorcium bánk Tatra banka, Uni Credit Bank, Privatbanka a VÚB. Predstavitelia Dôvery však tvrdia, že bánk, ktoré jej požičali, je viac. Tento fakt je oveľa menej podstatný ako ten, že výška úveru presahuje

da chystá na zmiernenie výpadkov vo verejných financiách. Čo urobili v tomto prípade orgány bankového dozoru, dozoru nad poisťovňami či zainteresované ministerstvá, aby zabránili úniku nezdanených takmer pol miliardy eur, ktoré namiesto

výšku vlastného imania poisťovne, ktoré bolo vlni 124 miliónov eur. Takýto počin bánk je prekvapujúci, veď to boli práve ony, ktoré hovorili o prekročení únosných hraníc v súvislosti s pripravovanými memoriami bankovými odvodmi, ktoré vlád-

zdravotníctva skončia v súkromných vreckách? Na koľko si prišli v kauze zainteresovaní znalci, notári, audítori, účtovníci a bankári? Kto zo zodpovedných si ešte dovolí tvrdiť, že niet peňazí na zvyšovanie platov zdravotníkov?

Zdravotné sestry sa stali rukojemníkmi bývalej pravicovej vlády I. Radičovej

Diabolský ťah kresťanského exministra

Oto BALOGH - Foto: internet

V slovenskom zdravotníctve pracuje takmer tridsaťtisíc zdravotných sestier a tisícosemsto pôrodných asistentiek. Ich psychicky i fyzicky mimoriadne náročná práca je pre fungovanie nemocníc a ambulancií kľúčová, ale napriek tomuto faktu slabo ohodnotená. Tento stav je jednou z príčin, pre ktoré zdravotníctvo dlhodobo zápasí s nedostatkom sestier.

Ivan Uhliarik

Desaťtisíce z nich pre zabezpečenie existencie svojich rodín boli nútené odísť za prácou do zahraničia. Len v susednom Rakúsku podľa odhadov pracuje asi tridsaťtisíc zdravotných sestier zo Slovenska ako opatrovatelky. Neraz takmer v nevoľníckych podmienkach, ale za oveľa vyššiu mzdu, než dostávali doma. Namiesto štyristo až päťsto eur v hrubom majú na výplatnej páske raz toľko, a tie, ktoré profesiu kvalifikovanej zdravotnej sestry vykonávajú naďalej, si v Rakúsku pridú na takmer dvetisíc eur.

■ OD PETÍCIE K ZÁKONU

Sestry, ktoré zostali pracovať doma, posmelené úspechom

lekárov sa rozhodli zabojsť o svoje práva. Výsledkom bola minuloročná májová petícia s podpismi takmer štvrt' milióna ľudí, ktorí podporili ich boj za vyššie minimálne mzdy a skorší odchod do dôchodku. Napriek arogancii vtedajšieho predsedu parlamentu R. Sulíka, ktorého viac ako sestry zaujímal zle zaparkovaný autobus, bolo úsilie sestier korunované úspechom. No ako sa ukazuje, bolo to Pyrhovo víťazstvo. Odchádzajúca vláda I. Radičovej, aby získala pokoj, dopriala sestrám pocit víťazstva prijatím zákona č. 62/2012 Z. z., ktorým sa dopĺňa zákon o odmeňovaní niektorých zamestnancov pri výkone práce vo verejnom záujme. V závislosti od vzdelania a dĺžky praxe garantuje sestrám minimálny mzdový nárok od 640 (nulová prax) do 928 eur (prax dlhšia ako 33 rokov). Má však jednu podstatnú chybu – niet v ňom ani slovíčka o tom, odkiaľ má zdravotníctvo vziať peniaze na odsúhlasené zvýšenie platov.

■ PLANÉ SLUBY

Bývalý minister zdravotníctva I. Uhliarik (KDH) ešte pred prijatím zákona deklaroval, že zdroje na zvýšenie platov sestier sú zabezpečené. Z úspor na liekoch pôjde na platy 40 miliónov eur, z lepšieho výberu poistného

30 miliónov eur a z rezervy štátneho rozpočtu 50 miliónov eur. Zákon s účinnosťou od 1. 4. 2012 prešiel vo vláde, ktorá uverila jeho ubezpečeniam, a vo februári 2012 aj v pléne parlamentu hlasmi všetkých prítomných 141 poslancov. Potom prišiel marec, predčasné parlamentné voľby a minister zdravotníctva a s ním celá vláda sa porúčali. No čoskoro sa ukázalo, že v zdravotníckom systéme sa Uhliarikom spomínané a údajne zabezpečené rezervy nenachádzajú, čo potvrdil aj poslanecký prieskum v zdravotných poisťovniach. Na tento fakt upozorňovali ešte pred prijatím zákona nielen ambulantní lekári, argumentujúci nedostatnými platbami od zdravotných poisťovní, ale aj nemocnice. Od apríla, keď zákon vstúpil do platnosti, začali ho mnohí zamestnávateľi drsným spôsobom obchádzať, keďže na platy sestier nemali peniaze. Sestrám začali siahať na pracovné zmluvy, meniť im úväzky a tie z nich, ktoré trvali na dodržiavaní schváleného zákona, sa dočkali aj výpovedí. Napäté vzťahy v rezorte eskalovali koncom júna tohto roka, keď Generálna prokuratúra SR na podnet Slovenskej lekárskej komory a Slovenskej komory iných zdravotníckych pracovníkov podala na Ústavný súd SR (ÚS SR) návrh na preskúmanie

ústavnosti spomínaného zákona a navrhla, aby do rozhodnutia vo veci samej účinnosť zákona pozastavila.

■ RANA POD PÁS

Ústavný súd podnetu vyhovel a 11. júla tohto roka účinnosť zákona o zvýšení platov sestier pozastavil. Jeho rozhodnutie sa nedotýka sestier, ktorým už platy zvýšili, a naopak, pomôže ambulanciám a nemocniciam, ktoré sestrám rozdeľovali úväzky a platy im doteraz nezvýšili. Lebo po rozhodnutí ÚS SR už tak urobiť nemusia.

Rozhodnutie ÚS SR vyvolalo pobúrenie Slovenskej komory sestier a pôrodných asistentiek. Združenie začalo slovnú vojnu so Slovenskou lekárskou komorou. Lekári zdôrazňujú, že nie sú proti zvýšeniu platov sestier, ale bez ich finančného krytia systém zdravotníctva skolabuje. Sestry poukazujú na fakt, že zákon o zvýšení miezd lekárov bol prijatý, aj keď sa s touto položkou v štátnom rozpočte pôvodne nerátalo. Upozorňujú na porušovanie svojich základných práv a slobôd a rovnako ako vlni sa chystajú pred parlament v čiernych tričkách protestovať za ich dodržiavanie. A nová vláda bude ťať plody diabolského ťahu kresťanského exministra zdravotníctva.

Back in black

Názov jedného z hitov austrálskej rockovej formácie AC-DC, ktorý by sa dal preložiť ako *späť do temnoty alebo ak chcete späť do čiernej farby, verne vystihuje situáciu, ktorá vznikla okolo zákona o minimálnych mzdových nárokoch zdravotných sestier a pôrodných asistentiek po rozhodnutí ústavného súdu o dočasnom pozastavení jeho platnosti. Ten akceptoval odôvodnenie generálnej prokuratúry, ktorá v podaní poukázala na nesystémovosť zvyšovania miezd iba vybraným zdravotníckym pracovníkom a na absenciu materiálnu stránku veci – chýbajúce finančné krytie tohto zákona.*

Sklamanie sestier z tohto rozhodnutia je pochopiteľné. Znovu sa ako v máji minulého roka chystajú pred parlament v čiernych tričkách symbolizujúcich fakt, že ich viac ako dve desaťročia trvajúci boj za dôstojné spoločenské postavenie je opäť na začiatku. A politikom odkazujú, že zodpovednosť za ich prípadné tvrdšie kroky preberá na seba štát. Rozhorčené sestry zdôrazňujú, že zákon o ich mzdových nárokoch bol schválený uznesením vlády i hlasmi všetkých poslancov parlamentu a upozorňujú na fakt, že ešte pred nadobudnutím účinnosti zákona boli bývalou vládou a ministrom zdravotníctva opakovane ubezpečované, že potrebné zdroje na krytie ich miezd sú zabezpečené. No realita ukazuje, že právny nihilizmus, aspoň zatiaľ, víťazí nad dodržiavaním zákonov. Skutočnou príčinou tohto stavu je postoj bývalej vlády, ktorá po problémoch s protestujúcimi lekármi nechcela prežiť rovnakú situáciu so zdravotnými sestrami. Zapchala im ústa prijatím zákona, na realizáciu ktorého nevyčlenila finančné prostriedky aj s vedomím toho, že zaťaží vládu, ktorá príde po nej. Nedá sa vylúčiť, že rovnako ako poslanci stala sa obeťou zavádzajúcich príslubov exministra zdravotníctva Uhlírika, čo ju však v žiadnom prípade nezabavuje zodpovednosti a podozrenia, že prekročila akceptovateľné hranice morálky. Aj preto je poľutovaniahodné stanovisko strany Most – Híd, ktorá považuje rozhodnutie ústavného súdu o pozastavení účinnosti zákona o zvýšení platov zdravotných sestier za poľutovaniahodné. No najpoľutovaniahodnejšie je vyjadrenie predsedu KDH J. Figela, podľa ktorého Smer prerozdeľuje cudzie peniaze a nevie zabezpečiť ozdravenie zdravotníctva. Vládi pri hodnotení sto dní jej pôsobenia pripomenul, že žiadne euro nepatrí jej, ale všetkým občanom SR. Zabudol na jediné – exminister zdravotníctva vo farbách KDH neprerozdeľoval na mzdy sestier cudzie peniaze, ale peniaze, ktoré nikde neboli. Tie, ktoré boli, bývalá vláda minula na zlaté padáky a koncoročné odmeny pre lojálnych štátnych úradníkov.

(ob)

Minister Dušan Čaplovič: Matica slovenská má šancu vstúpiť do každodenného života našich ľudí

Vzdelanie nemôže byť ľavé a pravé, ale len dobré a zlé

Zhovárал sa Dušan D. KERNÝ - Foto: L. LESAY

• **Moje želanie je byť ministrom školstva – po prvý raz ste to vyhlásili práve v maticných novinách – po prvých sto dňoch vás neomína kreslo väčšími, ako ste čakali?**

Pre mňa to bolo obdobie objasňovania pravdy o súčasnom slovenskom vzdelávaní, vede a športe, ako aj o postavení mládeže. Pravda aj keď je trpká, mala by nás vyprovokovať a pomôže liečiť chorú skutočnosť. Pri toľkých boľavých zisteniach som nerezignoval, ale znásobil som svoju snahu meniť veci na lepšie.

• **Na čo konkrétne?**

Je nesporné, že súčasná podoba vzdelávania nevyhovuje požiadavkám doby. Produkuje absolventov nie pre svet práce, ale pre úrady práce a ďalšiu štátom platenú akreditáciu. A je úplne jedno, či už ide o mnohé stredné školy alebo o niektoré vysokoškolské pracoviská. Naháňanie sa za titulmi, cesta podliezaním stanovenej latky a pohodlné štúdium s nízkymi nárokmi na študenta nepomáhajú nikomu – ani deťom, žiakom, študentom, rodičom, ani zamestnávateľom a celej spoločnosti.

• **Na vašu adresu sa zosypala vlna kritiky, vrátane tvrdenia, že školským odborárom pomôže len štrajk – čo z toho prijímate a čo nie?**

S odborármi riešime rovnaké problémy. Verím, že to chápem, najmä to, že sme na spoločnej lodi. Pre spoločný úspech potrebujeme otvorený a vecný dialóg a princíp postupných krokov. Preto som zriadil tzv. školskú štvorpartitu a spoločne riešime problémy nielen platového zabezpečenia učiteľov, ale aj ich spoločenského postavenia a napokon komfortného pracovného prostredia.

• **Opozícia – najmä poslanci Beblavý (SDKÚ) a Žitňanská (KDH) – tvrdí, že táto vláda a vy osobne ste proti inteligencii, rozdeľujete školstvo, staviate do konfliktu proti sebe školy... Neničia mediálne**

efekty ostrých výpadov možnosť vecnej diskusie – máte v opozícii partnerov?

Prichádzam s konštruktívnymi návrhmi, ktoré komplexne riešia dlhodobé problémy školstva, vedy, mládeže a športu. Samozrejme, ak chcete kvalitu, efektívnosť a poriadok, vyvoláva to odpor najmä u tých, ktorým sa dobre pláva v terajších mútnych vodách priemeru i podpriemeru. Každý, kto kritizuje moje návrhy a neprichádza s lepšími, buď chce zachovať status quo, respektíve nechápe naše ciele, alebo zbytočne ideologizuje problematiku školstva. Opakujem, nezisťujem dôvody, prečo tak konajú, ale zrejme im vyhovuje dnešný stav, ktorý je vskutku zlý a ohrozuje budúcnosť našej spoločnosti a štátu. Ja nie som proti inteligencii, ja stojím za inteligenciou, vzdelávanie nedelím podľa farebnosti na červené, modré či biele, na ľavé a pravé, ale na dobré a zlé a na základe toho sa aj odvíjajú moje postoje.

• **Je vytváranie nových odborov, ktoré tvrdia, že jedinou cestou je štrajk, prínosom alebo ide skôr o nátlakovú skupinu, za ktorou sú záujmy vašich opozičných kritikov?**

Nepoznám motívy vzniku nových školských odborov. Strelol som sa ešte v predvolebnom čase s ich predsedom na gymnázium v Leviciach; veľa ich návrhov je zaujímavých a dobrých, len ich realizácia potrebuje čas, pokoru, rozum a odvahu. Niektoré sú však v súčasnosti nerealizovateľné – sú z ríše divov.

• **Ste vedec, uvažujete v širokom strategickom a dejinnom kontexte o vzdelaní na Slovensku – v rezorte máte viac ako 60 tisíc pracovníkov – s čím je reálne pohnúť a na čo otvorene povedané nemáme?**

Pri nástupe do vedenia rezortu som jasne pomenoval problémy a načrtnol zmeny. Nechýba mi odhodlanie v tom pokračovať. Viem, že volebné obdobie je jasne ohraničené, a preto sa sústreďujem na aktuálne otázky,

ktoré máme zakotvené vo vládnom programe, ktoré treba naštartovať hneď od začiatku a ku koncu ich len dolaďovať. Kvalita, transparentnosť, účta k učiteľskému, vedeckému a športovému stavu, pokora i odvaha aj s nastolením poriadku a solidarity sa musí odraziť v konkrétnych krokoch a dopadoch. O tom chcem presvedčiť širokú verejnosť.

• **Skúsme to inak – pred voľbami ste nám povedali, že prvoradé je dôstojné postavenie a ohodnotenie učiteľa, pracovníka v školstve – o čo sa konkrétne opierate pri naplnení tohto zámeru?**

Na rovnakú úroveň dávam platy a sociálne zabezpečenie spolu s prijatím učiteľa medzi verejných činiteľov a vytvorením čo najlepších podmienok pre ich prácu. Investície do materiálo-technického vybavenia, hľadanie podpory pre odmeňovanie pedagogických aj nepedagogických zamestnancov sú konkrétne kroky, ktorými vyjadrujem úctu, rešpekt a vďaka tým, bez ktorých by naše školstvo nemohlo fungovať a vďaka ktorým ešte funguje.

• **Konkrétne – učitelia očakávajú zvýšenie plátov – čo im hovoríte?**

Každý z nás hodnotí kvalitu svojho života aj cez peňaženku. Preto chápem ich postoje a očakávania. Aj na poslednom spoločnom stretnutí so školskými odborármi v Kežmarských Žiabochoch som predstavil cestu postupných krokov, ktoré sa týkajú aj plátov, tarifného i osobného ohodnotenia, motivácie i účty. Nechcem však predbiehať, a preto zatiaľ viac neprezradím. Dôležité je, že sme sa zhodli na spoločnom postupe, ktorého výsledkom má byť dosiahnutie spoločných zámerov. A veľkú podporu mám aj zo strany podpredsedu vlády a ministra financií, ako aj predsedu vlády R. Fica. Viem, v akej žijeme dobe, aj preto nepredbieham.

• **Pred voľbami ste nám hovorili o dlhodobom podceňovanom pedagogickým stave. Hovoríte to stále, lenže teraz ako minister máte aj iné možnosti – aké reálne sú možnosti zvýšiť spoločenskú vážnosť, pred kým a čím musíte vo vláde cúvať, ak by sa platy mali prakticky zdvojnásobiť?**

Školstvo je napojené na verejný rozpočet. Ten pre dosah krízy i neuvážené kroky pravicovej vlády, ale aj v súvislosti s potrebou naštartovania hospodárskeho rastu má výrazné limity. Otázka zdvojnásobenia plátov dnes nie je reálna, no veľmi reálne je ich postupné zvyšovanie. Spoločenský status učiteľa je vecou celej spoločnosti a mojou povinnosťou je vytvárať také podmienky, keď učiteľ nebude mať len povinnosti, ale aj práva, a žiak, študent a rodič nemôže mať len práva, ale aj povinnosti a zodpovednosť.

• **Musíme dosiahnuť posilnenie vzdelania v prírodných a technických vedách a v odbornom školstve: ide tu o nápravu deformácií alebo o poznanie novej reality na trhu práce na Slovensku a v Európe?**

Trh práce potrebuje niečo iné, ako mu ponúkajú mnohé naše školy. Mojou snahou je nájsť prienik tak, aby in-

vestori mali kvalitných zamestnancov a školy úspešných absolventov. Je to jednoduchá rovnica, ku ktorej sa snažíme dopracovať aj na úrovni školskej štvorpartity, ale aj podporou firemného školstva, novej platformy duálneho vzdelávania: školy vo firme a firmy v škole. Treba preto viac ohodnotiť odborné školstvo a úzkym dialógom s ekonomickými rezortmi a rezortom práce, sociálnych vecí a rodiny. Samozrejme sústredím sa aj na podporu prírodných technických vied od základnej školy po vysokú školu a vedu.

• **Boli ste proti tomu, aby sa príslušníci maďarskej menšiny izolovali aj prostredníctvom národnostných škôl a výučby od ostatného územia a aby sklízali tam, kde ich chce vidieť iredenta a politika maďarskej revízie. Má minister možnosti zabrániť takrečeno vytváraniu geta pre príslušníkov maďarskej menšiny?**

Nepoznať štátny jazyk a pritom chcieť študovať a zamestnať sa na jeho území je veľmi ťažko predstaviteľné. Mal som sériu stretnutí s maďarskými pedagógmi, kde sme sa presne na tomto zhodli. Práve preto ideme spoločne podporovať nový prístup k výučbe slovenského jazyka tak, aby sa žiaci na slovenskom juhu neizolovali a nediskvalifikovali v prístupe k vzdelaniu a uplatneniu na našom trhu práce a aby sa neuzavierali do jazykového geta. Kvalitná výučba slovenského jazyka na školách s vyučovacím jazykom maďarským je mojou veľkou prioritou.

• **Nová maďarská vláda má jednoznačnú stratégiu aj smerom do zahraničia – do akej miery sa to dotýka nášho školstva a učebníc používaných na národnostných školách?**

Maďarská vláda má predovšetkým podporovať národnostné školstvo v Maďarskej republike. Samozrejme, chcem dialóg, taký, ktorý pomôže riešiť postavenie slovenskej i maďarskej minority na oboch stranách Dunaja. Nedávno som sa zasadil za to, aby vláda SR zabezpečila podporu vzdelávania Slovákov v Maďarsku prostredníctvom nadácie Lipa vo výške stotisíc euro. Veci týkajúce sa vzdelávania chcem riešiť prostredníctvom medzivládnej komisie a súčasne využiť aj eurofondy v oblasti vzdelávania pre kvalitnú výchovu v slovenskom jazyku v školskom prostredí.

• **Podporovať vlastenectvo modernými formami – čo je najdôležitejšie v tomto, po prvý raz vo vládnom vyhlásení jednoznačne formulovanom programe, ktorého ste autorom – a teraz vykonávateľom?**

Čaká nás viacero úloh. Najbližšie naplniť Jubilejný rok, spojený s výročím príchodu solúnskych bratov sv. Cyrila a sv. Metoda na naše územie, so vzdelávacími aktivitami, programami a súťažami. Strednodobo v budúcom roku schváliť moderné štátne vzdelávacie programy v oblasti histórie a výchovy k občianstvu, s jasne definovanými míľnikmi našich národných dejín a života i činov osobností, ktorú musí poznať každý žiak, každý študent na našich školách.

• **Váš rod je prerastený so slovenskými dejinami – čo v tejto novej ére európskeho, ako aj slovenského vývoja zásadne novo sa formulujúcej Európskej únie môže znamenať Matica slovenská?**

Matica slovenská potrebuje modernizáciu tak ako naše školstvo. Musí sa zapojiť do kultúrno-výchovných a vzdelávacích programov najmä v regiónoch, aj na slovenskom juhu. V úcte k dejinám, našej kultúre, ale aj k iným kultúram, ktoré sa v tomto prostredí v minulosti sformovali, regionálnym osobitostiam a osobnostiam, príkladmi, ktoré motivujú a inšpirujú najmä mladú generáciu. Treba sa viac sústrediť na spolkovú činnosť a spolupodieľať sa s miestnou a obecnou samosprávou, cirkvami a náboženskými spoločnosťami na kultúrnych a vzdelávacích podujatiach

• **Konkrétne – akým maticným programom súvisiacim s niektorými cieľmi ministerstva školstva?**

Maticný program musí reagovať na výzvy doby a našej školskej a výchovnej politiky, dvere sú otvorené, k tomu smerovalo aj nedávne stretnutie s predsedom Matice slovenskej M. Tkáčom na pôde ministerstva. Veď ciele slovenskej politiky doma i v Európskej únii musia na jednej strane sledovať upevňovanie identity a našej štátnosti, na strane druhej prezentácie jej výsledkov na Slovensku i v okolitom svete aj v rámci vzdelávacích aktivít a kultúrneho rozmeru vzdelávacích politik.

• **Akým maticným programom a praxou môže zohrať Matica dôstojnú a vplyvnú úlohu tak, ako to bolo v iných obdobiach nášho národného a štátneho vývoja?**

Sú pred nami výročia, okružle výročia, ktoré si zaslúžia spoločnú pozornosť. Už spomínaný Jubilejný rok (5. 7. 2012 – 5. 7. 2013), vrátane so založením Matice slovenskej, jej 150. výročím. Veď to potrebujeme dostať do našich školských zariadení a našich škôl – viesť o jej zástoji, konkrétnych skutkoch, osobnostiach, prehrách i víťazstvách – je to bohatá pokladnica inšpirácií aj pre mladú generáciu. Do Matice sa nevstupovalo za bohatstvom, za postavením, ale v obeť za národ, s prežitím príkoria, prenasledovania a utrpenia. A pred nami je tiež dvadsiate výročie Ústavy SR a vzniku suverénneho a demokratického štátu.

• **Pri dvadsiatom výročí vzniku Slovenskej republiky – akú úlohu podľa vás má zohrať maticná pôda?**

Je to šanca pre nás všetkých, teda aj pre Maticu slovenskú, prezentovať a pripomínať nielen minulosť, ale aj prítomnosť a budúcnosť maticného hnutia, na cestách za suverenitou, zvrchovanosťou a štátnosťou. Veď Matica je súčasťou nielen našich dejín, ale aj prítomnosti, a verím, že aj budúcnosti. Šanca je tu pre každého, rozumne a bez páto-su i útočenia na druhých, vstúpiť do každodenného života všetkých občanov našej republiky a štátu.

Ivan BROŽÍK

GLOSA

Útoky na najvyššiu zákonodarnú moc sa začínajú akosi množiť. A je smutné, že sa tak deje bez väčšieho či dokonca i menšieho pobúrenia verejnosti. Stále sú medzi nami osoby, ktoré sú presvedčené, že Národnej rade SR a jej poslancom môžu diktovať, čo majú robiť alebo nerobiť – činnosť či nečinnosť len na základe vlast-

ných subjektívnych dojmov. Ak tieto osoby nie sú schopné uznať, že najvyššiu moc v štáte má parlament volený jeho ob-

Len preto, že má buksu plnú

čanmi, potom ide o závažný a prehliadaný deficit demokracie.

Najnovšie istý zbohatlík diktuje parlamentu, čo si môže dovoliť a čo nie. Minister vnútra chce predniesť, rozumej, preči-

tať správu o stave vyšetrovania v prípade Gorila, na čo ho vyzvali naši volení zástupcovia, a zrazu sa ozve ktosi, koho

moc peňazí opojila natoľko, že stratil zmysel pre realitu prostredia, v ktorom žije, a najmä schopnosť vnímať princípy demokracie. Iste, možno polemizovať, ako peniaze a

najmä dostatočne vysoké sumy peňazí ovplyvňovali či ovplyvňujú rozhodovanie niektorých poslancov. Jednoznačný verdikt nateraz nemáme. Nemožno však pripustiť, aby sa nejaký finančník domáhal toho, aby parlament neurobil to, čo urobiť chce. Aby si nesmel vypočúť vyšetrovaciu správu, v ktorej sa meno finančníka nachádza – a nie vo vedľajšej úlohe. Toto je už priamy útok na demo-

kráciu. Je smutné, že z celého 150-členného zákonodarného zboru si proti takejto ukážke arogancie moci a ignorantstva parlamentnej demokracie dovolil vystúpiť iba jeden poslanec – Alojz Hlina. Na druhej strane, budme radi, že aspoň on. Že si aspoň ktosi všimol, že akýsi krikľún tu verejne čosi nariaďuje nášmu parlamentu iba preto, že má plnú buksu.

Dni a dokumenty, ktoré priniesli završenie emancipačného zápasu národa

Cesta k slovenskej štátnosti v roku 1992

V Slovenských národných novinách sme pripravili seriál osobných spomienok aktívnych účastníkov národno-emancipačného zápasu zo začiatku deväťdesiatych rokov. Začíname ho spomienkou akademického maliara Viliama HORNÁČKA, predsedu Združení slovenskej inteligencie, ktorý už v marci 1990 – v čase tzv. pomlčkovej vojny – založil Spoločnosť slovenskej inteligencie Korene, na pôde ktorej vznikli mnohé iniciatívy vedúce k vzniku samostatnej SR.

Vatry zvrchovanosti sa zapalujú dodnes.

Viliam HORNÁČEK - Foto: Maroš M. BANČEJ

V predposledný marcový deň v roku 1990 sme išli ako obyčajne do práce, keď sa ma v električke moja žena spýtala: „Nejdeme sa pozrieť pred národnú radu?“ Bola to reakcia na arogantné, typicky „zemanovské“ vystúpenie vo federálnom zhromaždení v spore o názov nášho, síce spoločného, no pre Slovákov vonkoncom nie rovnoprávneho štátu. Vtedy navrhol: „Pro svět to bude Československá federatívni republika. A když ti Slováci tak chtějí, ať si tomu třebárs doma na Slovensku říkají Česká a Slovenská federatívna republika.“ Tieto slová pobúrili takmer celý slovenský národ. Preto bolo námestie pred SNR plné.

Takto – ako nespokojný občan – som začal svoju, dnes už vyše dvadsaťdvaročnú verejnú službu. A práve tu – doslova na námestí – vznikli aj KORENE. S priateľmi, ktorých som tam stretol a pozval ich do svojho ateliéru, sme si povedali: Stačilo!

■ POHÁR PRETIEKOL

Treba povedať, že nespokojnosť s postavením slovenského národa v unitárnom československom štáte existovala od začiatku a jasne sa prejavovala už v postojoch Štefánika aj Hlinku. Veď bratia Česi odmietali plniť nielen Pittsburskú dohodu, ale aj všetky ostatné dohody so Slovámi. Pohár prislovečnej slovenskej trpezlivosti začal v tzv. pomlčkovej vojne nezadržateľne pretekať.

Keď sa v čase hlasnosti a perestrojky začalo rozpadáť sovietske impérium, Európou otriasali národno-demokratické emancipačné revolúcie, ba tiekla aj ľudská krv. My Slováci sme však stále akosi váhali, lebo sme – ako zvyčajne – neboli pripravení. Kde boli „zásuvkové“ koncepcie nášho slobodného národného života vo vlastnom štáte? Čo počas 20 rokov okupácie „bratskými vojskami“ robili slovenskí politici a politológovia, ekonómovia a najmä právnici? Maximálne sa zaoberali snahami o „znovuoživenie nikdy nežijúcej“ federácie. Dokonca práve tam, kde malo byť centrum nových štátoprávných východísk z nášho nerovnoprávného postavenia – na PF UK – založili v čase, keď to ideologicky vzdala už aj Moskva, klub Leninská iskra!

■ GENERAČNÝ PROGRAM

Aj náš generačný program vznikol za pochodu. Nadväzovali sme síce na generácie našich predchodcov, ale konkrétne koncepcie neboli. Začali sme obranou proti útokom cudzích, ale aj tzv. vlastných. Okrem mnohých iných napadla a obvinila Slovákov S. Čechová v článku Za čo sa nám Slovákom prichodí hanbiť... A práve

to – nie program osobnej politickej kariéry – ma motivovalo k prvému verejnému vystúpeniu. Bolo ním prednesenie mojej rovnomennej básne ako odpovede na ohováračský článok priamo pod Hviezdoslavovou sochou a pred zaplneným námestím. Stačilo už ohováraní a ponižovaní! Dosť bolo sluhovstva cudzím záujmom! Sme tu a hlásime sa k slobodnému životu ako rovnoprávny národ! Presne to som videl v očiach účastníkov tohto a aj nasledujúcich zhromaždení. Organizovala ich Štúrova spoločnosť, ale neskôr sme iniciatívu aj réžiu zhromaždení prebrali my „korenári“ spolu s maticiarimi...

Hneď na začiatku našej činnosti sme programovo na seba prevzali „príslušný podiel odbornej a morálnej zodpovednosti“, zapojili sa do prípravy tzv. maticného zákona „o slovenčine ako štátnom jazyku bez výnimky“, iniciovali, presadili a aj spoluorganizovali sme celonárodné zhromaždenia na podporu dôstojného postavenia slovenčiny na území našej odevkej vlasti. Vypracoval som nielen scenár a réžiu týchto zhromaždení, ale som ich spoločne so S. Bajaničom aj osobne viedol ako moderátor. Ako dokazujú dokumenty (archív KORENE), odvážili sme sa aj ku krajne riskantnému kroku a pod krycím názvom Akcia HAM sme pripravili protestnú hladovku, ktorá dodala nášmu zápasu punc hlbokého presvedčenia, za ktoré sme boli ochotní obetovať aj to najvzácnejšie...

■ KTO BOL PRI KOREŇOCH

Zakladateľmi Spoločnosti slovenskej inteligencie KORENE, ktorá sa ako prvá odvážila dať si do názvu pojem „inteligencia“ a do Programového vyhlásenia si už na jar 1990 dala ambiciózne predsavzatie „... pripraviť Slovákov ako zvrchovanú, o svojich veciach a vzťahoch samostatne rozhodujúci národ“, boli – Milan Rúfus, Hvezdoň Kočtúch, Milan a Ivan Lahučovci, Ján Doruľa, Ján Paulíny... Gravitácia autority týchto osobností čoskoro prilákala do našich radov aj ďalších členov. K tým najznámejším patrili – M. Benža, J. Binder, J. Bobák, E. Boldišová, R. Brejka, J. Brilla, P. Brňák, J. Cuper, A. Cyprich, J. Dar-mo, L. Deák, J. Ferko, M. Fúková, J. Handžárik, A. Hrnko, A. Húska, J. Kačala, E. Kristinová, B. Kunc, J. Lazar, J. Magala, V. Petráš, B. Piatko, B. Pola, J. Prokeš, J. Prusák, D. Slobodník, P. Socha, J. Švidroň, M. Turčan, P. Valo a ďalší, ktorí si ma zvolili za predsedu a som ním dodnes. V rôznych našich iniciatívach – z ktorých najvýznamnejšou bola Iniciatíva za zvrchované Slovensko, sa k nám pridali A. Ferko, A. Hykisch, G. Kaliská

a R. Kaliský, V. Kompánek, J. Krúpa, M. Kňažko, I. Kolčák, M. Kováč, A. Kráľ, Z. Kulhavý, Š. Kvietik, A. Laš-čiak, J. Letz, J. Markuš, V. Mečiar, J. Rezník, J. Šimonovič, L. Ťažký, M. Tkáč, I. Uhrík, R. Zelenay... a mnohí ďalší.

Nie všetci vytrvali. Niektorí sklamali, ba aj zradili. A nielen naše združenia a program, ale aj slovenský národ a jeho štát! Preto boli vylúčení, lebo v KOREŇOCH prevládalo presvedčenie, že z kríz nás môžu vyvieš len odborné, ale najmä morálne authority. V tom sme boli nekompromisní. Pravdou však zostáva, že v osudovom čase kľúčových rozhodnutí stáli všetci menovaní na správnom mieste.

■ ROZHODUJÚCA JESEŇ

Predpovedanú „horúcu politickú jeseň 1991“ sme akcelerovali nakrútením televízneho dokumentu KORENE, ktorý propagoval naše názory, a 11. septembra sme vytvorili najväčšiu a najvýznamnejšiu z našich celospoločenských aktivít – iniciatívu Za zvrchované Slovensko. Jej Vyhlásenie, ktoré som prečítal v Slovenskom rozhlas, označil riaditeľ Rádiožurnálu slovami: „To bude bomba!“ Táto výzva spolu s tlačovou konferenciou a celonárodným zhromaždením 19. 9. 1991 – na výročie vyhlásenia zvrchovanosti Slovákov na Myjave 1848 – prezentujúcim „stôl národnej dohody“ a s petičnou akciou za požiadavky našej výzvy definitívne nasmerovala slovenskú spoločnosť na cestu obnovenia štátnej samostatnosti a suverenity, ktorá po prijatí Deklarácie Slovenskej národnej rady o zvrchovanosti SR a Ústavy SR vyústila do vyhlásenia Slovenskej republiky 1. 1. 1993.

Ešte pred jej vznikom sme 13. 9. 1992 iniciovali platformu spolupráce združení slovenskej inteligencie ZOSI a ako dar novému štátu vytvoril som projekt „pracovnej, interdisciplinárnej a otvorenej Stálej konferencie slovenskej inteligencie, ktorá 30. 11. 1992 prijala meno Slovákia plus. Pretože povinnosti stále pribúdalo a bol som poverovaný stále náročnejšími úlohami – okrem iného aj robiť scenáre, réžiu a viesť celonárodné zhromaždenia – musel som sa vzdať svojej profesionálnej kariéry. A tak sa z môjho ateliéru postupne stal „tvorivý úľ slovenskej inteligencie“. Čím sa tento „korenársky úľ“ zaslúžil o našu slobodnú súčasnosť vo vlastnom štáte? Náš vklad do dejín našej slobodnej súčasnosti dokazuje doslova tisíce článkov našich členov a vyše 50 knižných titulov, ale aj vytvorenie ZOSI a SKSI Slovákia plus, stovky verejných vystúpení v rozhlase a v televízii, iniciovanie a spoluorganizovanie všetkých mnoho desaťtisícových celonárodných zhromaždení, čo spolu so stovkami expertíz, koncepcií, stanovísk, vyhlásení, výziev, ale aj besied s občanmi po celom Slovensku či petičnou akciou Za zvrchovanosť a Ústavu SR... vytváralo účinný a – odvtedy až dodnes – nezopakovaný masívny tlak na formovanie a kryštalizáciu vedomia slovenskej spoločnosti. Zároveň však aj nekompromisný tlak na rozhodujúce politické subjekty, ktoré si nakoniec program zvrchovanosti Slovenska osvojili a demokratickým, ústavným a kultúrnym spôsobom obnovili slovenskú štátnu samostatnosť a suverenitu. Tento fakt verejne uznal aj minister kultúry prvej vlády po roku 1993 slovami: „Ideový základ obnovenia slovenskej štátnosti sa tvoril na KOREŇOCH.“ A ja môžem s oprávnenou hrdosťou dodať, že – nielen ideový...

Vraví sa, že históriu píšú víťazi. Pre nás Slovákov to môže byť skôr výhovorka než skutočnosť. Takmer dvadsať rokov máme vlastný štát a nedá sa povedať, žeby sme pokročili v otváraní našich dejín. A keďže sme, nejaké musíme mať. Vieme čosi o Samovej i Veľkomoravskej ríši, ale od 10. storočia akoby Slováci prestali jestvovať. Dokonca nevieme ani to, ako sme sa zo Slovanov stali Slovákmí...

Pridržiavajú sa maďarskej interpretácie dejín

Listovanie v zabudnutej kronike

Pri hodnotení našej historiografie si nemôžeme nevšimnúť skutočnosť, že od rozpadu Veľkej Moravy vždy o nás rozhodovali iní. Napokon ani ako členský štát Európskej únie nie sme absolútne suverénni. V čom to teda je, že máme sklony prijímať cudzích vládcov? Takto totiž charakterizoval obyvateľov dnešného Slovenska najväčší rímsky historik Publius Cornelius Tacitus na začiatku nášho letopočtu.

■ NEDOCENENÝ PRAMEŇ

Pozoruhodný je v tejto súvislosti záznam v Uhorsko-poľskej kronike (UPK), ktorú s kritickým textom vydal Martin Homza ako Nedocenený prameň k dejinám strednej Európy. Samozrejme, že kronika je, povedané rečou súčasníka, politickou objednávku zaznamenávajúcou príchod starých Uhrov do Karpat-skej kotliny, obsahuje však viaceré „informácie“, ktoré sa v slovenskej historiografii vôbec neobjavili. Je neuveriteľné, ako oficiálne uznávaní slovenskí historici striktne odmietajú mýtizovanú históriu, hoci sa bez nej nezaobíde ani jeden zo známych národov sveta. Dokazuje to aj Homza v spomínanej knižke, ktorá vyšla v roku 2009.

Ťaženie starých Uhrov sa podľa tejto kroniky začalo vyplienením Litvy, pokračovalo Škótskom, Dánskom, Rakúskom, Lombardiou a završiť sa malo dobytím Ríma. Predtým však UPK zaznamenala nasledujúcu udalosť: „Chcejúc (vojvoda, pozn. E. Z.) prejsť celý svet a v túžbe podmaniť si Rímske cisárstvo vytiahol so svojím vojskom proti Rímu a postupoval vyzbrojený divokou rozhorčenosťou. Keď počas prvého odpočinku v noci spal v stane, zjavil sa mu svätý anjel hovoriac: Pán Boh Ježiš Kristus ti nariaďuje, aby si spúne nevstupoval do svätého mesta Ríma, v ktorom odpočívajú ostatky mojich apoštolov, a neodvážil sa zaútočiť, ale vráť sa a pomsti sa za mnou vyvoleného kráľa Kazimíra, ktorý mi na území Sclavonie a Chorvátska úplne oddaný srdcom i mysľou dlhý rad rokov verne slúžil, tým, ktorí ho hanebne zabili zradou, pretože povedali: Nikdy nad nami nebude kráľ, ale my sami si budeme vládnuť.“ Ak by sme text zobrali doslova, mohli by sme povedať, že Slováci sa už v 9. storočí prejavili ako demokrati odmietajúci vládcov. Žiaľ, dejiny nás presvedčajú, že iba vlastných.

Uhorsko-poľská kronika a Gesta Hungarorum (GH) patria medzi základné diela stredovekého uhorského písomníctva. Ako uvádza Homza: „Nemilý osud kronike vyplynul z roly, ktorú oba texty zohrali pri formovaní moderného maďarského národa a jeho historického vedomia. Forma maďarského historického vedomia pre zmenu nezostala bez vplyvu na jeho slovenský protipól. GH sa stali fundamentom predstáv o počiatkoch predkov dnešných Maďarov v Karpatskej kotline a sú nimi dodnes bez ohľadu na historickú kritiku, ktorá významne obmedzila ich hodnotu ako historického prameňa pre koniec 9., resp. špektyve začiatok 10. storočia. UPK pri formulovaní týchto predstáv v 19. storočí absentovala a absentuje dodnes.“ Nie je totiž taká nevšimavá k pôvodnému obyvateľstvu Karpatskej kotliny. Preto sa pozastavuje nad tým, že to boli práve slovenskí vzdelanci, ktorí v 18. storočí uviedli do života GH bez ohľadu na UPK. Dokonca Matej Bel ku GH napísal úvod.

■ STRATENÍ SVÄTCI

Nielen uhorské, ale aj okolité dejepisectvo využíva príbehy tzv. národných svätcov na dosiahnutie pragmatických politických cieľov. Napríklad česká Kosmova kronika. Na rovnakej konštrukcii stojí aj UPK. Legitímnosť moci vojvodu Gejzu (otec Štefana I.) odvodzuje od nitrianskych svätcov Svorada, Benedikta a Vojtecha. A aj keď – ako uvádza Homza – ešte v roku 1870 sa nachádzal najstarší odpis Života sv. Svorada a Benedikta z roku 1340 v bratislavskom Kódexe kapitulskej knižnice, dnes ho niet. Znova sa vnucuje otázka, prečo? Lebo ako jediný zohľadňoval kráľovský pôvod sv. Svorada? Prečo potrebovali dobyvatelia meniť históriu?

Slováci sa v historických prameňoch vyskytujú ako Slovania. Aj UPK hovorí o tom, že po obsadení územia si dobyvatelia brali za manželky Slovanky. Zrejme sa nízkym nomádom páčili, ale sobáš s členkou podrobeného národa „vytváral sám osebe aj nový kvalitatívne vyšší typ vzťahu. Okrem iného sa ním menil i status podrobených na rovných“, uvádza Homza.

Že sa Slováci po rozpade Veľkej Moravy vytratil z dejín, nie je len dôsledok toho, že ich začali písať Maďari, ale aj preto, že sme sa o ne nestarali. Je zarážajúce, že slovenské dejepisectvo dodnes zotráva v „zajatí schém a stereotypov staršieho uhorského dejepisectva, ako sa vyformovalo od neskorého stredoveku napriek historickej kritike“, píše Homza.

■ PRIŠLI KU KREŠŤANOM

Z týchto prameňov sa takmer nič nedozvieme o Svätoplukovi ani o Veľkej Morave. Dokonca ani v UPK nejestvuje nijaká zmienka o sv. Cyrilovi a sv. Metodovi, hoci z kontextu vyplýva, že starouhorské kmene prišli do kresťanskej krajiny. A na kresťanskú vieru ich neraz obracali slovanské ženy kresťanky, čo malo veľký význam pre ďalšie budovanie uhorského štátu. Z UPK jasne vyplýva, že i kráľovskú korunu získal prvý uhorský kráľ Štefan za to, že sa on i jeho ľud stali kresťanmi. Pravda, svoje urobili aj bohaté dary ulúpené z vyplienených území. Dokonca ani vo svätorečení uhorského kráľa Štefana I. nešlo o dovršenie staršieho spontánneho kultu, ako vyplýva z UPK, ale o štátom zavedený kult. Idea svätého apoštolského kráľa Uhrov teda nezodpovedá historickej realite, ale naopak, vytvára ju – objasňuje Homza.

Rodinným svätcom nitrianskej línie Arpádovcov, ktorá sa postarala o vytvorenie tohto myšlienkového konceptu, bol sv. Svorad. Spolu so sv. Benediktom sú pochovaní v nitrianskej Bazilike sv. Emeráma. Homza zaznamenáva výrok päťkostolského biskupa Maura, ktorý od opáta Filipa zo Zobora vypýtal polovicu reťaze z tela sv. Svorada a odovzdal ju vojvodovi Gejzovi. Načo? Reťaz je relikvia a relikvie svätcov od čias rímskeho cisára Konštantína Veľkého vždy posväcovali, teda legitimizovali svetskú moc. Tým sa sv. Svorad, Benedikt a Vojtech stali oficiálnymi najstaršími uhorskými svätcami, ale následné svätorečenie prvého uhorského kráľa Štefana urobilo z dynastických svätcov svätcov regionálnych a ich kráľovský pôvod sa zmenil na sedliacky. Preto zmizol bratislavský Kódex? Navyše, povesť o kajúcnikovi Svoradovi sa nám podobá na povesť o kajúcnikovi Svätoplukovi...

Eva ZELENAYOVÁ

Vysvetlime občanom v susedstve rómskych osád, že Rómovia sú u nás diskriminovaní!

Frontová línia, ktorá oficiálne neexistuje

Ján ČERNÝ - Foto: autor

Symbolom obce Plavecký Štvrtok na Záhorí je Kostol Panny Márie Nanebovzatej zo 14. storočia a Kaplnka svätej Rozálie z 18. storočia. Prvá písomná zmienka o obci pochádza z roku 1206. Ktovie, čo o Plaveckom Štvrtku zaznamenajú letopisci, ktorých práce budú čítať naši pra-prapotomkovia. Aj v Slovenských národných novinách prispejeme svojou reportážnou troškou, v ktorej, žiaľ, kedysi malebný obraz záhoráckej dediny nahradí skôr podoba napoleonského bojového poľa.

Stratila prácu v regióne, kde jej bolo aj tak veľmi málo. No keďže má rada ľudí, tých „pár“ rokov do dôchodku sa rozhodla pre opatrovateľstvo. Za nejakých 100 eur mesačne. Vraj na dve hodiny denne. Ale obídte denne dve starké a jedného deduška, poupratujte, skočte im nakúpiť a občas aj navariť. A ešte aj vlúdne slovo zanechajte v ich inak pustých príbytkoch. Za 100 eur all inclusive. Jedna z „jej“ starkých sa jedného dňa pobrala na večnosť. Už mala čas.

O tichom Mariánovi

Zostal po nej na dvore taký malý tichý psík, „zmeska“. Chodila do prázdneho domu ďalej opatrovať. Psíka. Tu mu nejakú deku doniesť, tam pár granúl či kostičky. Až si ho napokon vzala domov. Ako tretieho. Dve nemé tváre po starkých, čo pomreli, už dochovávala pred ním. Lenže – zrazu ochorela. Prišlo jej slabo. Príliš vefa sa naháňala. Za 100 eur. Jeden zo psíkov potreboval k lekárovi. Teda k veterinárovi. Nevládala sama. Prišiel chlap, tak asi 34-ročný, na staručkej, stokrát rozobranej a stokrát zloženej škodovke. Zobral ju aj so sučkou 50 kilometrov k najbližšiemu veterinárovi. Uspali ju tam. Navždy. Nedalo sa inak. Mlčky sa on, opatrovateľ opatrovateľky, a ona, opatrovateľka bez síl, ale s dušou, vracali domov. Na zadnom sedadle v koberčeku zabalená kópka bývalého života. Ešte večer ju pochoval u nej v kúte záhrady. On je – vlastne ani neviem. Ani on to nevie. Nevie, či je Róm alebo Cigán. Je to taký tmavý chalan z kolónie. Bielym sa u nich hovorí „vaši“ a čiernym „naši“. Ona je chorá už niekoľko mesiacov. Na „péenke“. Leží doma so psíkmi najdúchmi. Ten tmavý chlap ju viezol aj na CT vyšetrenie, aj po lieky. Veľakrát. Opatruje ju, aj psíkom granulý dovezie z mesta. Má ju za mamu, v mladosti k nej chodil tu a tam na polievku. Dnes má ženu, deti, na pomery, v ktorých žije jeho komunita, chce zabudnúť, má svoj krásny svet. Ona, opatrovateľka, ktorá potrebuje opateru, ho má za syna. Aj komín jej opravil. Aj na streche pár škridiel vymenil, keď zatekalo. Opatrujem, opatruješ, opatruje. Každý niekoho niekedy. Tichý Marián, cigán, vracia cudzej „bielej“ žene to, čo od nej v detstve dostal. Opatru, láska, pozornosť, pohladenie. Od svojich to príliš nepoznal. Učil sa od tých gadžov. Chcel, veľmi chcel byť ako oni. A – dokázal to? Nevie, či cigán Marián je taký ako my. Presnejšie, neviem, či som taký ako on. Ozaj, tá pani, ktorú opatroval len tak, lebo ju mal rád, vyzdrela. Marián k nej chodí aj so svojimi deťmi. Aby aj tie boli ako my.

Ivan BROŽÍK

Symbolom obce Plavecký Štvrtok na Záhorí je Kostol Panny Márie Nanebovzatej zo 14. storočia a Kaplnka svätej Rozálie z 18. storočia. Prvá písomná zmienka o obci pochádza z roku 1206. Ktovie, čo o Plaveckom Štvrtku zaznamenajú letopisci, ktorých práce budú čítať naši pra-prapotomkovia. Aj v Slovenských národných novinách prispejeme svojou reportážnou troškou, v ktorej, žiaľ, kedysi malebný obraz záhoráckej dediny nahradí skôr podoba napoleonského bojového poľa.

Plavecký Štvrtok nie je ďaleko od Bratislavy, aj keď hlavné mesto Slovenska sa od neho vzdaluje milovými krokmi už vyše dvadsať rokov. Nie je ďaleko ani od okresných Malaciek, ale jeho majoritní a pôvodní obyvatelia sa na okres len ťažko dovolajú. Obec sa rozprestiera iba na skok za Kamenným mlynom, pustnúcou lokalitou kedysi úžasného letného kúpaliska. V druhej polovici minulého storočia ho navštevovala nie bratislavská smotánka, pretože také čosi ešte neexistovalo, no počas horúcich letných dní bolo možno pri bazéne vidieť napríklad vyhrievať sa umeleckú hereckú rodinu Hubovcov či viaceré bratislavské osobnosti z literárneho prostredia. Lokalita sa stala vychýrenou oázou pokoja a omamnej vône borovicového lesa. Neďaleko, práve v blízkosti Plaveckého Štvrtka, sa nachádzalo aj prírodné jazero s nádhernými piesočnými plážami. Tam filmári z Koliby, ale aj z Barrandova nakrútili mnohé scény z rozprávok, detektívok, na svoje si prišli aj dokumentaristi zabierajúci sa vzácnymi obrazmi prírody. Postupne v lesoch vyrástla rekreačná chatová osada, ktorej torzá tam existujú dodnes.

■ SMUTNÝ POHĽAD

Do jednej z chatiek ma pozval ešte stále jej majiteľ. Nemá ju však komu predať, záujem nie je. Reality tu nemajú žiadnu cenu. Ani stavby, ani pozemky.

„Prvé roky nás vykradli tak nana-jvš raz za zimu,“ vraví a dodáva: „Potom sa to stupňovalo.“ Už nemá silu neustále opravovať vytlámané dvere, nemá chuť vnútri čokoľvek upravovať, skrášľovať. Nanajvýš po zime na lopatkách povynáša fekálie, ktoré tam zanechali „dobromyseľní návštevníci“ počas svojich nájazdov. Poistiť sa tam už nič nedá, riziko pre poisťovne je príliš vysoké. „A už sa ani niet kde kúpať – veď kto by riskoval, že si domov donesie žltáčku,“ ukazuje na zatiaľ tichú vodnú plochu jazera. Už o pár týždňov bude patriť počerným šarvancom zo Štvrtka. Jazero používajú na kúpanie, ako zdroj pitnej vody, ako sociálne zariadenie – oni sa neznepokojujú ničím. Z času na čas síce vypukne epidémia dyzentérie, ale to je to najmenej. Iba o trochu viac postraší týfus.

Webová stránka obce Plavecký Štvrtok upúta už na prvý pohľad. Ponúka odchytaných túlavých psíkov zachytávaných na náklady obce v jej karanténnej stanici, informuje o požiaroch nelegálnych skládok, neďalekého lesa i pásma pri železničnej trati, o hromadách odpadkov pri „kolónii“. Pre niektorú dedinku dosť mimoriadnych udalostí na desať rokov; pre Plavecký Štvrtok je to len bilancia tohtoročného mája. Nadácia veľkej plynárenskej spoločnosti pravidelne nakupuje obci dôležité potreby pre jej dobrovoľný hasičský zbor. Možno aj tak trochu zisťne, ale pochopiteľne – „kolónia“ leží v rozpore so zákonom v ochrannom pásme medzinárodného plynovodu. Desť už len predstava, čo sa tu môže stať, keď to raz „náhodou“ vyletí všetko do vzduchu. Mimochodom, v rozpore so zákonom je tam vďaka „kolónii“ takmer

všetko. Majorita bojuje, ako vie. Aj so snami o tom, že človek má právo na civilizovaný životný priestor.

„Podnikatelia, živnostníci, občania. Z iniciatívy nášho občana p. V. Krajčira vznikla myšlienka pomôcť finančne vykryť opravu fasády nášho kostola. Iste ste si mnohí všimli, že náš kostol potrebuje nový náter, aby ako dominanta obce zapadol do celkového pekného vzhľadu centra obce.“ Tak vyzýva obecný úrad a zároveň aj nachádza podporu. Napokon, centrum Plaveckého Štvrtka je naozaj pekné. Obyvatelia „kolónie“ sa mu dosť vyhýbajú. Starosta zriadil obecnú políciu. Vďaka nej je Plavecký

Štvrtok rozdelený na dve zóny. Jednu, relatívne bezpečnú a relatívne „normálnu“, a druhú, do ktorej biely vstupuje iba v sprievode ozbrojenej hliadky štátnej polície. Život na frontovej línii týchto zón je už roky peklom. Možno by stálo za úvahu ubytovať aktivistov Amnesty International v niektorej z chalúp na tejto línii. Stačilo by aj na dve noci. Hneď by sa im v hlavách upravili reálie o tom, kto koho diskriminuje, ako a čím sa môžu brániť tí občania, ktorí chcú iba pokojne žiť na svojom.

■ ZA FRONTOVOU LÍNIU

Prekročil som ju v sprievode asi desiatky štátnych policajtov a ich ministra – ešte z čias minulej vlády. Trafiť do „kolónie“ nie je ťažké aj bez sprievodu. Stačí sa orientovať podľa štekotu a zvýšeného pohybu túlavých psov. Ale spoľahlivo navigujú aj prevažne rómske dievčatá, ktoré vždy jedným smerom ťahajú káricky naložené drevom z lesa. Mužská populácia „kolónie“ nerobí ani to. Už na línii nás jeden z miestnych starousadlíkov upozorňuje, aby sme sa pozerali, do čoho stúpame. Respektíve, aby sme nestúpili do niečoho ani nie psieho...

Prašná ulička. Na jednej strane vilky s neobrábanými predzáhradkami a niekde aj so zamurovanými oknami, na druhej chatrče. Stret dvoch svetov, dvoch civilizácií, dvoch mentalít a dvoch metrov zákona. Hoci platí by mal iba jeden. Aktivisti však tvrdia – „chce to iný prístup“. Tí premúdrejší hovoria o „osobitnom“ prístupe. Majorita nechce žiaden prístup, nemudruje, iba prosí štát, aby jej zabezpečil zákonnosť. To najzákladnejšie, za čo platí dane. Zatiaľ prosí. Trepezlivosť však nemá nazvyš ani biely „gadžo“. Raz to praskne aj v Plaveckom Štvrtku a potom si budeme musieť počkať na to, ako budú hasiť etnický požiar aktivisti, ktorí ho založili hlásaním bezobsažného a nič neriešiaceho princípu „osobitného prístupu k riešeniu rómskej otázky“.

Naozaj svojrázne detské ihrisko využívajú deti z „kolónie“. Skládku odpadov všetkého druhu, na ktorej možno nájsť živé či uhynuté potkany, ľudské i zvieracie fekálie. Obec ju z času na

čas likviduje za idyllického nezájmu miestnych kolonistov. Nie je to lacný špás a niekto z „bielych“ to urobiť musí. Tak ako na Luniku IX, ako kdekoľvek inde na Slovensku v lokalitách, kde „žijú“ Rómovia. Tí v Plaveckom Štvrtku zatiaľ pozerajú na televíziu. Satelit má každá druhá chatrč, ak nie každá. Ťažko však usúdiť, kde sa jedna ilegálna stavba končí a iná začína. V približne 100 domoch tu žije 500 až 600 rómskych obyvateľov. „Kolónia“ sa – zrejme neohrozene – rozprestiera v ochrannom a bezpečnostnom pásme vysokotlakových plynovodov a na hranici prírodnej rezervácie Bezodné.

si idú po dávky.“ Dedko, bývajuci na frontovej línii už desaťročia, nezdvihol rolety na oknách svojej izby. Smerujú do „kolónie“. Ani ich neumýval. „Zeleninu už dávno nepestujem, hoci mám záhradku. Rastie v nej iba burina, aj do tej mi chodia vykonávať potrebu. Aj za bieleho dňa. Dal som si nad plot ostnatý drôt. Odvtedy mi v noci dom obhadzujú hov...“

Viacerí rozprávajú, ako maloletí z „kolónie“ prepadávajú najmä starších občanov na ulici. Keď nič iné, aspoň sa bavia na tom, že starčekov a starienky kopú do zadných častí tela – „a rehocu sa, keď vidia tú našu bezmocnosť“. Krádeže kabeliek sú na dennom poriadku. „Napište, že oni vedia, že sú nedotknuteľní, napište, že ich štát chráni a nás nie, dajte tam aj to, že nám krv vrie v žilách, keď čítame, ako sú diskriminovaní.“

Mimochodom, skúste na ulici akejkolvek obce na Slovensku ako „biely“ občan štátnemu či mestskému policajtovi nadávať do pohlavných orgánov najrôznejšieho typu, rôznych hospodárskych zvierat a kadečoho od výmyslu sveta. Beztrestne to môžu iba oni. Žažili sme to počas prechádzky kolóniou v sprievode polície a dokonca aj ministra. A policajti – možno aj múdro – nereagovali. Vraj nechcú vyhrocovať situáciu. Ani do školy ich nevolajú, keď napríklad Rómka z osady výchovne pred deťmi (aj tou troškou zvyšku bielych) vyfacká učiteľku za zlú známku jej faganovi, ktorý si ide kúpiť už počas prvej prestávky do miestneho obchodu pollitrovku tuhného. (Autor reportáže má s takmer identickým prípadom osobnú rodinnú skúsenosť, no napadnutie učiteľky zlatom ovešanou Rómkou pred žiakmi základnej školy s následkom trvalého poškodenia zraku sa stalo v Bratislave. Škola vtedy „vec“ utúlala, nechcela mať problémy....)

■ NECHCÚ PROBLÉMY

Zdá sa, akoby ústredným heslom riešenia toho, čo eufemisticky už roky nazývame „rómska otázka“, bolo – len nemať problémy a nebudaj ešte ich aj vytvárať! Od aktivistov sa dozvedáme len to, čo štát, samospráva či majoritný občan voči Rómom musí. Nanajvýš ešte ak to, čo nesmie. Za uplynulých takmer 25 rokov nebolo možné nikde na Slovensku čítať či počuť, čo musia a nesmú samotní Rómovia. Rómovia v zmysle neprispôsobivá časť ich populácie. Jej práva sú neobmedzené a neobmedziteľné a jej povinnosti sú iluzórne a nevynútiteľné. Problémy s ňou nechcú mať splnomocnenci, nedajbože Únia, o problémy najmenej stoja tí, ktorí sú jej najbližšie – starostovia, poštári, zamestnanci sociálnych ustanovizní, učitelia. Na najrôznejšie programy resocializácie tejto navzdory všetkým pokusom stále sociálnej skupiny preto tekú milióny z tých najrôznejších zdrojov, nikto však nevie, kde a u koho sa tieto toky končia. Hoci – všetci vieme, že len malá časť týchto financií pochádza zo súkromných zdrojov, väčšinu vytvárame my – platcovia daní. Na druhej strane – svoje každodenné problémy s neprispôsobivou rómskou menšinou si až do úplného dna musia „vychutnať“ každodenne majoritní občania. Mnohí z nich sú tak isto bez práce, tak isto pod hranicou oficiálnej chudoby, tak isto v existenčných ťažkostiach. Respektujú však zákony nášho štátu a dodržiujú základné princípy bezproblémového ľudského spolunažívania. A ak aj v niektorých výnimočných prípadoch nie, potom veľmi rýchlo pocítia reakciu orgánov činných v priestupkovom alebo trestnom konaní.

■ OHNE NA PLYNOVODE

Starosta obce Ivan Slezák, ktorý je súčasťou nášho sprievodu po „kolónii“, hovorí: „Sú to čierne stavby, ktoré sa nachádzajú vo štvrtom pásme ochrany prírody a navyše pod zastavanými pozemkami vedie vysokotlakové plynové potrubie. V ostatnom čase z 20 nahlásených požiarov v katastri obce až 17 vzniklo v rómskej osade. Hrozí tu reálne nebezpečenstvo výbuchu plynu, ktorý by s najväčšou pravdepodobnosťou zrovnal so zemou nielen osadu, ale aj časť legálne zastavanej obce. Pravidelne k nám chodia návštevy na najvyššej štátnej i politickej úrovni. Každý nám prisľúbi pomoc, no prakticky sa nič ne deje.“ Paradoxne však „rómsku otázku“ riešiť nemusí. Počas posledného sčítania ľudu sa ani jeden obyvateľ obce neprihlásil k rómskej národnosti. Pritom však podiel Rómov na približne 2 300 obyvateľov odhaduje starosta Plaveckého Štvrtka na 30 percent. Ešte jeden zaujímavý údaj – približne na každého z 500 až 600 obyvateľov „kolónie“ – (nikto nevie, koľko ich vlastne je), pripadá jeden túlavý pes bez známky, bez vakcinácie, pred úradmi aj bez pána. Problémom sa už zaoberajú medzinárodné organizácie, ktoré starostovi pomáhajú sterilizačným bezplatným programom. Teda v prípade kriticky premnožených a v zúfalých podmienkach vegetujúcich zvierat.

■ DISKRIMINÁCIA AKO VYŠIŤÁ

Výročná správa Amnesty International za rok 2011 konštatuje o Slovensku, že u nás pokračuje diskriminácia Rómov. Skúsil som túto vetu povedať aj v Plaveckom Štvrtku v hlúčku jeho zatiaľ majoritných obyvateľov. Už dávno som v reakcii na zdanlivo bežnú informáciu necítil toľko zúfalých ľudských emócií.

„Platíme aj za vodu, ktorú spotrebujú v „kolónii“, odvoz smeti a odpadu financujeme aj za ich, oni majú dosť peňazí na nákup alkoholu, spýtajte sa v obchode, koľko zaň dajú. Majú na satelity, na telefóny. Nedávno žiadali od starostu, aby pred obecným úradom vybudoval parkovisko, lebo nemajú kde parkovať so svojimi autami, keď

Symbolické cintoríny v našich horách sú pre mŕtvych pamiatka a živým výstraha

Bronzoví hlásnici zlých krokov a mylných rozhodnutí

Vo Vysokých Tatrách, ale aj v iných slovenských horstvách je turistická, horolezecká a záchranárska sezóna v plnom prúde. Tá letná je pre členov horskej záchranej služby rovnako náročná ako zimná. Aj koncom júla mali plné ruky práce s poľskými turistami, ktorí uviazli na Gerlachu a museli tam prenocovať. Další ich krajan si pri túre vážne zranil hlavu a leží v popradskej nemocnici. Prudké zmeny počasia vo vysokohorskom teréne zaskočia nepripravených, ba aj trénovaným športovcom v stenách a na štítoch pripravujú neraz neriešiteľné situácie. Zložité záchranárske akcie sa nekončia len šťastne ako spomenuté. V záznamoch horských záchrancov sú zápisy o tragédiách v hociktorom ročnom období. Každý rok pribúdajú v slovenských symbolických cintorínoch tabuľky s menami obetí hôr – mŕtvym na pamiatku živým na výstrahu...

Emil SEMANCO - Foto: Štefan KAČENA

Prejdeš hranicu lesa, predriapeš sa pásmom kosodreviny, vystúpiš cez posledné alpske záhončeky kvietkov a po kamzíčích prtiach vstúpiš do veleby tatranských brá. Prajne z nej rozdávať všetkým, čo sa vyznajú v ich podobách a neprehliadajú varovania. Lahkovážnych zmrazia, zadierajú sa im pod kožu, aj smrteľne dorážajú. Stačí neobratný krok na snehovom poli, priveľká trúfalosť či neuvážené riskovanie. V Tatrách občas býva zelený sneh. Dozelená ho sfarbí riasa ankistrodesmus tatrae. Dosť často je však tatranský sneh krvavočervený... Po tragédiách, po častých zápisoch o nešťastiach, ktoré sa celý rok objavujú v čiernych kronikách.

Zoznam obetí našich veľhôr píše od roku 1650, keď na Bujačom vrchu zahynul beliansky richtár Adam Kalstein. Možno sa tu vybral za hľadáčmi pokladov alebo sa ponáhal za dávnymi prospektormi, ktorí pri Velickom plese v stenách Granátnice vypulpovali vínovočervené polodrahokamy, ktoré jej dali meno. Azda aj on chcel nájsť zlato ako baníci na Kriváni, kde boli kedysi najvyššie položené bane v Uhorsku.

Hory si vedľa vybrať kruté dane. Najvyššiu cenu zaplatilo tatranským horám už tisíc návštevníkov.

Pod vrchom Havran v Zadných Medodoloch je kríž z roku 1603 a na ňom dve mená: Tobias Schlosser a Blasius Schuster. Pastieri zo Spišskej Belej – obeť vzájomnej bitky o kus zeme, ktorú chceli horám vyrvať na obživu dobytku.

Otázka života a smrti. Príliš často stála aj pred tými, čo prichádzali pod tatranské končiare po nich – baníci, zlatokopci, hutníci, lovci zveriny. Nie každý sa z hôr vrátil. A nezostal po nich ani kríž, ba ani tá najmenšia pamiatka. Neskôr sem prichádzali za živobytím botanici, geológovia, zememerači a neskôr horolezci, turisti i profesionáli s poslaním zachraňovať tých, čo do hôr priniesli ľudské drámy i tragédie.

■ KRÍŽE POD OSTRVOU

Chrbtovú kosť našej krajiny – ako zvyknú Vysoké Tatry označovať – vymodelovala príroda z päťsto kilometrov kubických žúl, bridlic a vápencov. V celom tisíc dvesto kilometrov dlhom karpatskom oblúku sú jediné veľhory. Živá kronika prírody, zaujímavých i dramatických osudov, ktoré na skalných chodníkoch, v strminách i v skalných stenách prístupných iba horolezcom píše beh času a život. Fatálne príbehy odohrávajúce sa v blankytnom vysokohorskom jase i v divokých kotrmelcoch atmosférických zmien, ktoré približujú neopatrných a riskujúcich k temravým záhrobia.

Sedemhektárové Popradské pleso s horským hotelom, ktorý bol pomenovaný po kapitánovi Štefanovi Morávkovi, je vo výške 1512 metrov nad morom. Na skok odtiaľ na druhej strane plesa v limbovom hájiku pod západnou stenou Ostrvy je symbolický cintorín, ktorý založil akademický maliar Otakar Štáfl a systematicky ho dotvárali s Eugéniou Vyskočilovou, Alojzom Lutonským, Václavom Fiškom a ďalšími členmi kuratória od roku 1934. K jeho bolestnej kráse pietne patria kaplnka so zvonom zo známej zvono-

lejárkej dielne Dytrychovcov v Brodke na Morave z roku 1937 i vyrezávané a maľované kríže ľudového umelca Jozefa Fekiača-Šumného z Detvy, ktorých bolo v tom čase šesťdesiat. Symbolický cintorín slávnostne otváral prezident prvej Slovenskej republiky Jozef Tiso počas Tatranských slávností Klubu slovenských turistov a lyžiarov 10. – 11. augusta 1940.

V súčasnosti, ako to uvádzajú vo svojej zaujímavej publikácii Symbolický cintorín Mikuláš Argalács a Dominik Michalík, kuratórium vedie inžinier Peter Spitzkopf a od polovice deväťdesiatych rokov minulého storočia sa jeho činnosť prejavuje v intenzívnej údržbe a obnove tohto pietneho miesta, pričom motorom mnohých prác je Oto Hlaváč, vedúci Ochranného obvodu Štrbské Pleso. Kríže sa kompletne vymenili a doplnili o nové. Sú opäť z detvianskej rezbárskej školy a ich autorom je Štefan Melich.

V symbolickom cintoríne je vyše dvestoštýridsať tabuliek a na nich cez tristo mien.

Čechov, Poliakov, Maďarov, Nemcov, Slovákov. Sú tu bronzové vizitky zakladateľov cintorína: Otakara Štáfla, Vlasty Štáflovej, Alojza Lutonského. I náhrobná stéla romantického samovraha – národného umelca Jána Jamnického. Žiaľ, nie posledného...

Tu snívajú svoj sen o najvyšších vrchoch Jozef Psotka, Belo Kapolka, Jozef Just, Peter Božík, Dušan Bečik, Jaroslav Jaško, Ľuboš Jurský, Jindřich Martiš, Zdeněk Zábaj, Juraj Petranský... Tu sa zmenili na epitafy životy všetkých ďalších, čo zahynuli na lásku k horám.

V kove a tatranskej žule sú zaznamenané najväčšie tragédie: v októbri 1944 pri havárii lietadla na Zadnom Gerlachu zahynulo dvadsaťštyri výsadkárov, ktorí leteli na pomoc SNP; dvadsiateho januára 1974 spadla z východných svahov Patrie, spod Sedla nad Skokom veľká lavína, ktorá zasiahla účastníkov lyžiarskeho zájazdu z Komárna a zabila desať študentov aj ich profesora so synom; dvadsiateho piateho júna 1979 pri havárii vrtníka Mi-8 v Mlynickej doline, ktorý vyštartoval na pomoc údajne ťažko zranenej nemeckej turistke, zahynuli dvaja členovia posádky a štyria členovia horskej služby. Dvaja tragédiu prežili. Nemecká turistka zišla od udaného miesta zranenia pri Capom plese po vlastných...

■ PIETA NA OSTREDKU

Na hrebeni Nizkých Tatier medzi Chabencom a Kotliskami sa 19. augusta 1976 stalo čosi nevysvetliteľné. Za slnečného a bezoblačného počasia uderel blesk do skupiny turistov, ktorí boli na túre po Štefánikovej turistickej magistrále naprieč Slovenskom a od 2. augusta, keď vyrazili od Dunaja spod Devína, mali v nohách tristosťdesiat kilometrov. Dvadsaťjedenročného vysokoškolačka Patrika Šlauka blesk zabil. Až po dvoch hodinách od nepochopiteľnej tragédie, keď štyria nešťastníkov spoločníci znášali jeho mŕtve telo do Magurky v sedle Ďurkovej, začalo hrmieť a spustil sa lejak. Odvtedy vždy na výročie smutnej udalosti pribúdajú do kamennej pyramídy pod Ostredkom v Demänovskej doline štyri nové kamienky z nízkotatranských horských chodníkov.

Krásne miesto pre spomienku na obeť Vysokých Tatier.

Myšlienka zriadiť symbolický cintorín na tomto mieste mala oveľa starší pôvod. Po septembri 1950 ju po štrnástich rokoch oživil spolubudovateľ cintorína pod Ostrvou a vtedajší generálny tajomník Klubu slovenských lyžiarov a turistov Alojz Lutonský. Do Jasnej pozval odborníkov na cestovný ruch aj zástupcov výtvarnej obce a presvedčil ich, aby socha Horskej piety od akademického sochára Alfonza Gromu stála na tomto mieste a bola akýmsi základným kameňom budúceho cintorína. Miesto sa však pozdávalo aj členom komisie na postavenie pamätníka Jana Švermu, ktorý zahynul v SNP pri zimnom prechode cez Chabenec. Základný kameň Švermovho pamätníka položili 20. mája 1956 a Gromova pieta sa presťahovala na najvyššiu kótu Ostredka – na 1 211 metrov vysokú Stodôlku, kde ju odhalili 29. septembra 1954 a zároveň k nej umiestnili aj prvú tabuľku s menom šestnásťročného lyžiara Alexeja Borisa Halašu z Trenčína, ktorý zahynul 2. mája 1942 pri pretekoch na Ďumbieri. Tabuľku sem premiestnili zo symbolického cintorína pod Ostrvou. Odvtedy k nej smutné okolnosti pridali desiatky ďalších mien.

Miestni nadšenci Pavel Ferenčík, Ing. Jakub Vojtek, Ing. Karol Špánik, Ladislav Milan, Štefan Packa, Anton Lucinkiewicz a ďalší aktivisti z občianskeho združenia Demänovská Dolina v marci 2003 sformovali terajšie kuratórium symbolického cintorína a vypracovali jeho štatút, ktorý zohľadňuje špecifický význam a poslanie lokality. Sidlo kuratória je v Dome HS v Demänovskej Doline – Jasnej.

■ SLZA NA DREVE

Keď dvadsiati piati členovia Horskej služby Západné Tatry – juh s náčelníkom Jánom Dzuroškom začali v prvých dňoch októbra 1995 robiť v Žiarskej doline terénne úpravy na zriadenie symbolického cintorína, chodník, ktorý viedol k vyhladnutému pietnemu miestu Krásno, zaspalo štyridsať centimetrov nového snehu. Práce museli prerušiť na celý týždeň, kým si to zima so skorým príchodom nerozmyslela.

Napohľad z diaľky zmierlivo zaoblené horstvo má svoje celoročné lákadlá, ale aj neskoro jesenné zákerosti i zimné pasce, ktorým nepodľahol iba český politický exponent Josef Vavroušek s dcérou. Ak by sme pristúpili na morbidnú matematiku, v priemere tu každý rok vystavia úmrtný list štyrom ľuďom. Prvú zmienku o nešťas-

tí v tomto horstve evidujú z konca júna 1911, keď pri zlaňovaní z Ostrého Roháča zahynuli dvaja poľskí horolezci, ktorým sa roztrhlo lano. Odvtedy zapísali do štatistik obetí Západných Tatier takmer osemdesiat obetí.

Symbolický cintorín pre ne vznikol na rysovej doske Ing. arch. Milana Majerčáka, skvelého urbanistu, oduševneného krajinára, zapáleného ochrancu prírody, športovca, národovca a nefalšovaného milovníka hôr, ktorého plodný život sa završil 13. augusta 1998 vo veku šesťdesiatšesť rokov. Pri budovaní cintorína pomohla horským záchrancom obec Žiar aj tamojší urbár poskytnutím dreva. Dielo dokončili a vysvätili 22. októbra 1995 a na jeho otvorenie sa zišlo pol tisíce obyvateľov. Pietnemu miestu dominuje päť a pol metra vysoký drevený kríž a kamenné torzá s tabuľkami obetí. Západné Tatry majú ešte jedno pietne miesto v lokalite Zverovka. Jeho návrh sa zrodil v ateliéri bratislavskej architektky Lucie Marušicovej.

■ NENÁVRATNO VO VRÁTNEJ

Vo vrchoch a dolinách Malej Fatry tiež nie sú nešťastia i tragédie zriedkavosťou. Ich smutná ozvena žije z generácie na generáciu v pamäti tunajších svojráznych vrchárov alebo sú zapísané do zvláštnych pamätníčkov, akým je trebárs skalná nika so sväticou v Tiesňavách, ktorá pripomína pamiatku obetí povodne v Štefanovej, kde 11. júna 1848 zahynulo štrnásť miestnych občanov. Rovnako by sme mohli hovoriť o obetiach lavíny v Stohu, ktorá zaspala kolibu drevorubačov, alebo o tragédii valachov v Stenách, ktorých snehová rieka tiež odniesla do nenávratna. Symbolický cintorín venovaný obetiam Roháčov bol posvätený pred dvoma rokmi. Päťdesiatdva tabuliek s menami obetí hôr i ľudí zo Štefanovej, ktorí sa v roku 1848 utopili pri povodni, je umiestnený na symbolickom cintoríne vo Vrátni. Vlni pribudol cintorín bez hrobov aj v Demänovskej doline. Je venovaný 146 obetiam vrcholov, sediel a nízkotatranských dolín. Koncom leta bolo na Kráľovej studni sprístupnené aj pietne miesto s päťmetrovým kovovým krížom a menami 42 obetí Veľkej Fatry.

Do tunajších malebných hôr s kráľovským Rozsutcom, ktorý tak často dominuje na plátnach akademického maliara Zdena Horeckého, nepriechádzali len ľudia za prácou, ale aj za krásou a osviežením ducha. Pribúdalo turistov, z roka na rok sa zvyšovala návštevnosť, vybudovali sa horské chaty,

lanovky, vleky, vznikali rekreačné streiská. Rekreačné a športové aktivity sa odrazili i v náraze úrazov, neraz s tragickým koncom. Preto v roku 1954 vytvorili aj v Malej Fatre stredisko Horskej služby, ktorej hlavnou náplňou je záchranná činnosť. Členovia Horskej služby sa viac rokov usilovali o zriadenie pietneho miesta obetiam hôr. Vo Vrátni otvárali a posvätili symbolický cintorín 25. júla 1998. Podľa výkresov Ing. arch. Jána Kríža cintorín zdarma vybudoval poslanec terchovskej samosprávy, stavebný podnikateľ a dobrovoľný člen Horskej služby Jozef Mičo, známy ako staviteľ filmových kulis a najnovšie aj ako filmový producent. Ten nás „pod skalu samovrahov“ doviedol. Sugestívne – ako to len on vie – približoval kút so zvláštnou, mrazivou atmosférou pod osamelou skalou neďaleko tamojších vlekov: „Ak by ktosi chcel spáchať samovraždu, lepšie miesto by sotva našiel...“ Je v ňom vyše pol stovky tabuliek s menami obetí okolitých krásnych aj krutých hôr: Mŕtvym na pamiatku, živým na výstrahu!

■ VYDROVSKÉ EPITAFY

Slovenské hory pripravili o život nielen stovky horolezcov, turistov, záchranárov, ale aj lesných robotníkov. Za posledných tridsaťpäť rokov prišlo pri práci v lese o život vyše trisdvadsať lesníkov, najmä drevorubačov. Aj oni majú svoj lesnícky symbolický cintorín vo Vydrovskej doline, asi kilometer za Čiernym Balogom. Ústredným monumentom je machom porastené bralo v prítmi lesa, cez ktoré preteká vodopád. Na brale je kovový kríž z 19. storočia v tvare kmeňa stromu, pôvodne z lesníckeho cintorína na Čiernom Váhu, a epitaf: „Večne im spievajú lesy...“

Vo vstupnej časti sa nachádza zvonica s bronzovým zvonom, ktorý odlal majster zvonolejár Viliam Nemky z blízkeho Hronca. Drevené časti cintorína zhotovili z červeného smreka, chodník je vykladaný prostým andezitom. Pri vstupe víta prichádzajúcich nápis: „Na pamiatku všetkých, ktorí prišli o život v službe slovenským leso-“

Už pár rokov je nad meandrami malebného Dunajca pri obci Lesnica, kde je prístavisko plti, ktoré túto rieku splavujú, symbolický cintorín obetí tejto našej rieky a pieninských brá, lebo aj pod Tromi korunami a Sokolicou sa zavše odohrávajú drámy so smutným koncom. Našťastie tabuliek s menami obetí je tu nie veľa...

Navštívili sme výrobcov počasia – meteorológov na Kolibe nad Bratislavou

Počasie je v r a j v ž d y d o b r é

Ivan BROŽÍK – Foto: autor

Názov Koliba bol kedysi pojem. Filmové ateliéry, skokanský mostík, televízna veža, raj turistov, a najmä vinohradníkov. Lokalita pod bratislavským vrchom Kamzík bola jednou z najkrajších v meste. Dnes už iba „najlepších“. Desaťročia patrí domovské právo na Kolibe aj slovenským výrobcom počasia.

Počasia sa, pravda, nevyrába, ono jednoducho je. Tak ako mi kedysi ktorýsi z meteorológov Slovenského hydrometeorologického ústavu v Bratislave v rannom vstupe do vysielania Slovenského rozhlasu povedal: „Počasia bude, netreba sa báť. A nebude zlé, pretože zlé počasie neexistuje.“ Možno to bol starý pán „Gustík“ Otruba, možno to bol vtedy služobne mladší pán Eugen Lexman. Neviem, pamätám si však, že

bou sa pýšiacie Jeséniovej ulici. Vedátori o počasi a ďalších javoch prírody sa usadili na adrese pomenovanej po lekárovi, politikovi, filozofovi a autorovi mnohých vedeckých spisov. Jeho rodové korene siahajú na územie dnešného Turca. A uveďme už na pravdu aj tých meteorológov. Doktor prírodných vied, vedúci predpovedí Martin Benko ma neraz upozornil, že oni nie sú všetci meteorológovia. Tí, ktorí modelujú

rovacími stanicami, ktoré sledujú teplotu do hĺbky až jedenásť metrov.

Na „záhradke“ je aj snehomér – akási doska a tyč so stupnicou, podľa ktorej vieme, aká vrstva snehu napadla. Svoje dominantné miesto má „totalizátor“. Politickú symboliku však neprípustíme, ide iba o veľkorozmerný zrážkomer. Vo viacerých búdkach sa najrôznejším spôsobom zaznamenáva teplota ovzdušia, príliš vedecké vysvetľovanie však vynechajme.

Keď som prvý raz vkročil na strechu SHMÚ, uchvátil ma výhľad na mesto. Vtedy som tunajším zamestnancom závidel, že každú hodinku si môžu ísť pofajčiť na také úžasné miesto. Dnes viem, že dodnes chodí na strechu pozorovateľ – zamestnanec SHMÚ. Znamenáva horizontálnu dohľadnosť, typ oblačnosti a viaceré charakteristické črty počasia. Údajmi neskôr nakrmit počítače, ale to už je ďalšia kapitola na ceste k presnej prognóze počasia. Verejnosť si totiž mylne myslí, že čo povedia v rádiu, tak bude. Odborníci zo SHMÚ však počasie iba prognózujú. Predpovedajú. Odhadujú, hoci na základe tých najpresnejších meraní a vytvorených vývojových modelov.

■ PRERUŠENÁ PIESEŇ

Do istej miery nezmar a do istej miery problém – to je pre Slovensko a jeho meteorologický ústav POVAPIS, Projekt Poveternostného a varovného predpovedného systému. S menšími či väčšími prestávkami sa k nemu doteraz vracali takmer všetci ministri životného prostredia. Bol hitom ich mnohých tlačových besied. Dnes už takmer 15-ročný zámer vybudovať na Slovensku systém, ktorý by zabránil opakovaniu takých následkov ako po nylíky neočakávanej ničivej búrke kedysi v Jarovniciach, zostáva len zámerom. Ale nielen to...

„V podstate sa dostávame do stavu, v ktorom z rôznych dôvodov dochádza k limitovaniu finančných prostriedkov,“ hovorí pre čitateľov SNN magister, meteorológ synoptik Jozef Csaplár. „Nejde len o pravidelné doplňovanie techniky, najmä výpočtovej. Ide aj o to, že viaceré stanice museli opustiť naši ľudia a teraz sa musíme spoliehať iba na techniku. Čo však súvisí priamo s výstrahami, sú dva radary, ktoré SHMÚ na Slovensku využíva. Nielen, že jeden z nich už je za hranicou svojej životnosti, a teda aj exaktné vedecké spoľahlivosti, ale pre kvalitný výstražný systém by z hľadiska pokrytia Slovenska boli potrebné až tri radary.“

Magister Jozef Csaplár ešte dlhú chvíľu rozpráva o tom, čo chýba a čo treba – zhrňme – slovenská poveternostná služba je kriticky finančne podvyživená a môže to v blízkej budúcnosti ohroziť jej doteraz skvelé renomé v zahraničných odborných kruhoch.

■ POČASIE Z LAMPY

Dlho som hľadal výraz, ktorý by opísal miestnosť s počítačmi, kde vzniká predpoveď. Veľin? To asi nie, nikto odtiaľto nikomu a ničomu nevelí, nič sa odtiaľto neriadi. Dispečing? Tak isto to nesedí. Možno – a aj to iba v prenesenom zmysle – „Aladinova lampa“. Aladin je totiž názov „numerického modelu“ projektu, ktorý vo vzájomnej spolupráci neustále zdokonaľujú vedci z osemnástich krajín. Vďaka tomuto projektu je presnosť dnešných osemdňových predpovedí približne taká spoľahlivá ako pred nejakou tridsiatkou rokov presnosť iba troj- až päťdňových predpovedí. Ľuďom však dlhšie nestačí, chcú predpoveď na dlhšie obdobie.

„To bude ešte dlho problém, ak hovoríme o presnosti takýchto predpovedí,“ varuje meteorológ. A aj tí dnešní mágovia, ktorí vám ochotne povedia,

ako bude o dva mesiace napríklad na Cypre, vychádzajú iba z takzvaných atlasov počasia, teda z údajov, ako obvykle v danom čase býva na danom mieste planéty. Nedoziavete sa, ako sa detailne máte obliecť či nakedy kúpiť zájazd, ale iba to, že v auguste obvykle tam a tam prší a že v septembri je zas tam a tam najčastejšie stabilné počasie. Lebo také počasie tam bolo v danom čase aj v minulých rokoch.

Aristoteles, autor pravdepodobne prvého uceleného vedeckého „diela“ o počasi – štvorzväzkovej Meteorologie, ktorý mal naporúdzi iba zrážkomer a osemhrannú ružicu na meranie rýchlosti vetra, by zrejme užasol pri pohľade na to, ako dnes pracuje meteorologická veda. Súčasné videnie a dávanie do súvisu tisícov údajov z najrôznejších miest planéty – ozaj „sin“ znamená v starej gréčtine súčasne a „optein“ zas vidieť – je predpokladom, aby synoptici zostavili spoľahlivú prognózu. Základom synoptickej meteorológie je totiž porovnávanie údajov súčasne nameraných a zakreslených do mapy, na základe ktorých sa analyzuje a predpovedá počasie. Prvú, veľmi jednoduchú synoptickú mapu nakreslil Nemec H. W. Brandes v rokoch 1816 až 1820, pojem „synoptická mapa“ však vyslovil až v šesťdesiatych rokoch devätnásteho storočia Robert Fitzroy. Synoptická mapa je akási „momentka počasia“, ktorá obsahuje zakreslené informácie o poveternostnej situácii v určitom čase na určitom mieste. Súčasťou je tzv. staničný krúžok (schéma stavu počasia zakreslená v symboloch). Rozbor synoptickej mapy robí meteorológ synoptik a výsledkom analýzy sú izobary, izalobary, fronty, hmly, búrky a oblasti atmosférických zrážok. Spájajú sa miesta s rovnakým tlakom a z toho potom vzniknú tlakové výše a níže.

■ PÁR RÁD NA LETO

Jozef Csaplár je sympatický chlapík. Jeden z tých chlapov, ktorí nestarnú, hoci vek pribúda. Dá sa s ním hovoriť o kadečom. Aj o tom, či sú mobilné telefóny a telefonovanie ich prostredníctvom v prírode počas búrok bezpečné alebo nie.

„Pozrite sa, to, kam si zamieri blesk, teda elektrický výboj, to len ťažko vieme predvídať. Môžu to byť tie známe vysoké stožiare, to je pravdepodobné. Nevieme však, aké podložie je pod nami, možno iba zakopaná koľajnica, možno ruda. Čo ak si to blesk zamieri tam, to je preň ideálne miesto na výboj. Nuž a elektronika zapnutého mobilu spolu s jeho anténou je tiež veľmi lákavá. Ja by som počas búrky mobil vypol a radšej dal od seba.“

Spomínam si na staré skautské dobré časy a na zabudnuté pomôcky. Jedna z nich hovorí napríklad o tom, ako si môžeme ľahko vypočítať vzdialenosť od miesta, kde práve „udrel“ blesk. „No to je matematika, rýchlosť vzduchu, to delené tým, rátajte teda počet sekúnd od zablysnutia sa po zvukový efekt blesku – hrom. Ten potom vydelfe tromi a máte zhruba vzdialenosť od miesta úderu blesku. Aj to bez záruky. Členitosť blesku môže spôsobiť, že výsledok sa aj o dvadsať kilometrov odlišuje od reality. Ale ak ide jednoduchého tvarovaný blesk, potom je výpočet zhruba spoľahlivý.“

Radu od Jozefa Csaplára ešte doplním tým, ako spoznať búrkový mrak. Nájdite si na internete obrázok pre hesslo cumulonimbus. Aj niekoľko kilometrov vysoký mrak, ktorému sa postupne do roviny zarovnáva horná časť. Ak ho vidíte aj voľným pohľadom z okna, nielen na monitore, búrka je blízko. Pekné leto vám želajú zo Slovenského hydrometeorologického ústavu! Pravdaže aj my v redakcii...

Sledujú nielen Dana a Hanku

Njaká policajná pátracia akcia, iba moderný spôsob skúmania života dravcov. Orly kráľovské a haje červené pozorujú ornitológovia v týchto dňoch na Záhorí a v Dolnom Rakúsku. Dano s Hankou už majú rok a vďaka väčšiemu počtu mláďat orlov už dostali vysielacky na nohy aj ďalší mladí králi oblohy. Samice a samcov tak budú vedci sledovať po celý rok.

„Na hniezde na Záhorí dostali všetky tri mláďatá malú vysielacku. Bohužiaľ, jedno z nich neskôr uhynulo. Zvyšné dve budeme môcť týmto spôsobom jednoducho kontrolovať, napríklad či sú v poriadku po búrkach a silnom vetre. Vysielacky nám uľahčia ich vyhľadávanie v poraste, ak by potrebovali pomoc. Súrodencov sme pomenovali Dana a Doroťa,“ informoval Vladimír Nemček z Ochrany dravcov na Slovensku. Tretie mláďa pochádzajúce z Malých Karpát dostalo meno Oliver. „Oliver je jediné mláďa momentálne posledného páru hniezdiaceho v Malých Karpatoch. V Malých Karpatoch v minulosti hniezdilo až šesť párov orla kráľovského,“ povedal Jozef Chavko, predseda Ochrany dravcov na Slovensku. Posledné mláďa bolo označené pri Svätom Jure a dostalo meno Šarlota. Rádiová telemetria pomôže chrániť mláďatá, kým sú na hniezde a v jeho blízkosti, najmä počas silného vetra, ktorý mláďatá často zhodí na zem. Neskôr, keď sa orly osamostatnia, umožní získať informácie o pohybe a krajine, v ktorej sa budú zdržovať. Cieľom je zistiť oblasti, kde sa budú zdržovať, a analyzovať krajinné podmienky na týchto územiach. Zistené údaje budú zakomponované do ochranných opatrení, ktoré pomôžu orlom v budúcnosti. Rádiová telemetria je spolu s vyhlasovaním ochranných zón okolo hniezd dravcov monitorovaním okolia hniezd pomocou fotopascí a ochranou hniezd pomocou optičiek jedným z najdôležitejších nástrojov na ochranu dravcov.

„Orlov kráľovských na západnom Slovensku v posledných rokoch ubúda, zhoršuje sa i úspešnosť vyvedenia mláďat z hniezd. Nezanedbateľný vplyv má nepriaznivé počasie, odstrel, otravy a rušenie na hniezdiskách. Najmä posledné tri príčiny obmedzujú prežitie orlov v poľnohospodárskej krajine juhozápadného Slovenska,“ doplnil Jozef Chavko. Ochrana populácie orla kráľovského a ostatných dravcov je dlhodobý cieľ Ochrany dravcov na Slovensku. Pomocou projektov a činnosti členov sa organizácia usiluje zvrátiť pokles populácií a stabilizovať početnosť dravcov a sov na území Slovenska, ako aj prispieť k ich ochrane na medzinárodnom území.

Ivan BROŽÍK
Foto: Jozef CHAVKO

ranné vstupy do vysielania, v ktorých telefonické linky spájali vysielacie pracovisko na Mýtnej s „predpoveďami“ na Kolibe, boli vari najpočítavnejšie. Ponúkali odborné predpovede večne usmiatej pani Čerbovej, vtipného pána Benku, ktorý vždy pridal aj niečo „navrch“ v podobe pranostiky či inej zaujímavosti z prírody; alebo to bol pán Csaplár, ktorý aj v tejto reportáži správača čitateľov SNN. Nezabudnuteľné boli tiež informácie o vodných stavoch v poludňajšom spravodajstve – „niveau stabil“ alebo „uraveň pádajet“. K tomu množstvo čísel, ktoré s uchom na vysielacke hltali dunajskí lodníci na celom hornom toku veľrieky – čo som videl na vlastné oči na palube tlačného remorkéra Ružín kdesi pri Kremsi.

To bolo v časoch, keď ešte rádio slúžilo ľuďom i verejnosti. V dávno záslých, a predsa takých krásnych časoch.

■ METEOROLÓGOVIA NEEXISTUJÚ

Skôr než vysvetlíme prečo, vydajme sa na cestu za majstrami predpovedí. Trolejbus sa svižne derie do kopca po úzkej asfaltke. Tu kdesi boli kedysi iba vinice a nad nimi budy pre tých, čo v nich pracovali, a strážcov. Budy – koliby. Dve z nich prežili dobu a ešte stále, hoci opustené a ošarpané, strážia svoju Kolibu. Vŕšok nad Bratislavou s týmto menom sa začal zaľudňovať už niekedy po roku 1919. Životný priestor na jeho svahoch hľadali tí, ktorí utekali pred ručom mesta. Spolu s nimi začali prichádzať aj nedeľní turisti. Pri konečnej zastávke trolejbusu ktosi kedysi postavil legendárnu Slamenú budo – výletnú reštauráciu s posedením na terase pri dobre vychladenom pivku či farebnej orosenej „krachelke“. Alebo vodovej ovocnej zmrzline v papierovom, no ťažko povedať, že kornútku. Za päťdesiat halierov. Dnes už zariadenie, ktoré kedysi výlučne slúžilo turistom, neláka v podstate ničím zaujímavým – nie je odchodnejšie ako stovky jemu podobných v meste. Tých, čo sa práve vyrožili z trolejbusu a hľadajú miesto na navlečenie si „ruksakov“, poteší iba ak tak polorozpadnutý objekt konečnej zastávky. Miestni pamätníci tvrdia, že stravec hrozna, znak mestskej štvrť, už dávno mali úrady vymeniť za nejaký gýč, čo by lepšie symbolizovalo túto kedysi vinársku lokalitu. Najlepšia by bola nejaká karikatúra akéhosi „developera“, lebo ich masové a neodstrániteľné zášahy do tunajšieho koloritu strašia na každom kroku.

■ SYNOPTICI JESÉNIOVEJ

Slovenský hydrometeorologický ústav (SHMÚ) leží na ešte ako-tak pokojnej a zväčša ešte pôvodnou zástav-

vývoj počasia na základe existujúcich dát, sú vlastne správne synoptici. Je pravda, že ich menovci boli aj autormi Matúšovho, Markovho či Lukášovho evanjelia, ale za synoptika vo vedeckom zmysle sa považuje prognostik počasia, ktoré predpovedá na základe synoptických máp. Pre úplnosť treba vysvetliť aj tento pojem – ide o mapy, na ktorých sú pomocou medzinárodne dohodnutých čísiel a znakov zapísané výsledky pozorovaní zo siete meracích meteorologických staníc v stanovenom pozorovacom termíne. V mnohých prípadoch práve tie pochádzajú od meteorológov – ale tentoraz pozorovateľov.

■ DARY NEBA

Dary treba vedieť prijímať, treba vedieť pochopiť zámer darcu a dar je predovšetkým na to, aby potešil. Vďaka takmer uniformovanej hlúposti mnohých moderátorov takmer všetkých našich médií však poznáme iba počasie „dobré“, „krásne“, „hrozné“ či až „prišerné“. Keď je teplo, z médií sa ozýva nadávanie na teplo, keď je zima, počujeme žalmy na to, kedy už konečne bude teplo, keď prší, zúfame, že dažď neprestáva, a naopak. Martin Benko má napríklad rád chladnejšie počasie a nevedí mu ani, keď je daždivo. Chodieval so skautmi do lesa, a to nie sú budúce celebrity zo smotánok, ale normálni otužilí ľudia. Vlastne, spomínam si, viacerí synoptici uprednostňujú skôr daždivo a nie horúco. Ako každý normálny mysliaci človek. U nich hore na Kolibe sa vždy pýtam do „záhradky“. Aj preto, že je to jediný kontinuálnejší kúsok zelene bez prísernej zástavby, ktorú sem implantovali ako nanajvyš cudzí prvok všetci tí, ktorí chcú ukázať, že sú „viac“. Hoci hustota zástavby v tejto lokalite prekračuje už hustotu budov v Petržalke. A „záhradka“ SHMÚ má už len ako jedna z posledných pletivový priehľadný plot. Všade inde sú tu väzenské múry medzi často nevkusnými vilami. „Záhradka“ pripomína časy starej meteorológie, hoci ani dnes nie sú údaje z nej získané nepresné či skresľujúce a nebudaj nedostatočné.

■ POČÍTAČE NEZVLÁDNU VŠETKO

Napríklad nemôžu nahradiť zrážkomer. Teda nádobu, do ktorej naprší voda. Tá sa pri zbere údajov odleje do odmerky a podľa toho sa určí počet zrážok v milimetroch. Tak isto by nám o počasí pramálo vypovedali teplomery vsunuté do útrobov tých najvýkonnejších počítačov. Tie treba dať do pôdy v rôznych hĺbkach. Štandardy predpisujú merania v dvoch, piatich, dvadsiatich, päťdesiatich a v sto centimetroch. SHMÚ však disponuje aj štyrmi monito-

Americká nadácia udelila cenu Hitlerovmu pochlebovačovi a agentovi Horthyho režimu

Pocta Esterházymu – gól do vlastnej bránky!

Anton HRNKO

Esterházyho aktívni stúpenci doma i v blízkej cudzine zaplesali a hneď sa vyrúti-li na slovenskú verejnosť, aby si uvedomila, akú významnú osobnosť u nás stále po-vvažujeme za vydedenca. Rozhodnutie ADL nás prekvapilo najmä preto, lebo sa usilu-je tvrdo potierať akékoľvek prejavy antisemitizmu vo svete, a tu zrazu deklarova-ného antisemitu a aktívneho strojcu pohromy židovského obyvateľstva na Slovensku ocenia div nie ako jediného odbojára medzi „samými fa-šistickými Slovákmi“. Pritom sa mohla informovať u re-špektovaných slovenských i izraelských historikov, kto v skutočnosti bol J. Esterhá-zy, a nedať sa zatiahnuť veľmi jasne profilovanými lobistickými skupinami do tohto skutku, ktorý ju veľmi nectí. Pokojne to možno nazvať strelením si vlastného gólu, ktorý v budúcnosti môže značne relativizovať jej vyjadrenia.

■ VZOR NA DISKREDITÁCIU

Myslím si, že pri objasňovaní pozície J. Esterházyho nemá zmysel argumentovať jeho iredentistickou činnosťou počas prvej republiky, keď sa stal v roku 1936 na nátlak z Buda-pešti a podľa vzoru Henleinovej Sudetonemeckej strany predsedom Zjednotenej maďarskej strany. Nemá zmysel argumentovať, že sa ako poslanec Národného zhromaždenia ČSR aktívne zúčastňoval na Hitlerovom komplete proti vtedajšiemu Česko-Slovensku a tým priamo pomáhal nacistickému Nemecku, aby sa stalo dominantnou mocnosťou v regióne, čo bola prvá a nevyhnutná podmienka, aby sa tu presadila antisemitská politika a neskôr holokaust. Veď stále sú vo svete sily, ktoré si myslia – podobne ako sovietsky minister zahraničia V. Molotov v prípade Poľska – že aj Česko-Slovensko bolo „obludným výtvorom versailleského systému“, a preto akákoľvek činnosť proti nemu bola chvályhodná. Nemá zmysel pripomínať asi ani to, že jeho najbližší spolupracovník zo Zjednotenej maďars-kej strany, jej podpredseda A. Jaross, ktorý zostal po Viedenskej arbitráži v Maďarsku, mal rozhodujúci podiel na deportáciách Židov z Maďarska v roku 1944 i na ich masovom vraždení v závere vojny v obkľúčenej Budapešti, za čo bol na rozdiel od Esterházyho v Maďarsku nielen odsúdený na smrť, ale aj popravený! To všetko nemá zmysel, lebo vraj trčí ako maják medzi „zločinnými slovenskými“ politikmi slovenského štátu, ktorí pripravili tragédiu slovenských Židov, a on vraj ako jediný hlasoval proti zákonu o vysťahovaní Židov v Sneme Slovenskej republiky. Tým sa vraj vystavil perzekúcii slovenských úradov a vraj aj povojnovej pomste Slovákov. Bolo by to pekné, len keby to bola pravda. Skutočnosť je na míle vzdialená od tohto obrazu, zámerne vytváraného na morálnu diskvalifikáciu Slovákov ako národa.

■ AUTENTICKÉ SVEDECTVÁ

Tak sa pozrime, ako to bolo v skutočnosti. Nechajme hovoriť archívy, ktoré zachová-vajú autentické postoje J. Esterházyho vo vzťahu k režimu slovenského štátu, jeho politike k nacistickému Nemecku a špeciálne k židovskej otázke. Všetky tieto dokumenty možno nájsť na serveri Národnej rady SR (www.nrsr.sk) v časti archív. Len treba do nich nazrieť a obraz „ochrancu“ prenasledovaných židovských spoluobčanov sa rozsype ako povestný domček z karát.

Treba povedať, že J. Esterházy na pôde slovenského snemu vystupoval často a jeho preja-vy sú plné deklarovania lojality slovenskému štátu a jeho politike. V tom duchu sa nesie i jeho prejav v sneme z 28. októbra 1939, keď sa po voľbe J. Tisa za prezidenta preroko-ávalo vládne vyhlásenie novej vlády V. Tuku.

„Počas osemmesačného jestvovania slovenského štátu,“ zdôrazňoval Esterházy, „sme sa v ničom neodklonili od tohto chovania sa. Proti slovenskému vládnutiu sme ani na okamih nezaujali opozičné stanovisko, ale sme sa hneď hlásili do konštruktívnej, štátno-budovateľskej práce. Táto naša ochota trvala nezmenene a trvá aj naďalej.“ Mal však aj výhrady: „Začalo sa s kontrolou personálnych pomerov v akciových spoločnostiach. Očistili ich od Židov, od Čechov, ale vyložili aj Maďarov. Maďar sa už na takomto mieste i na ukáž-ku sotva nájde. Spomedzi vládnych komisárov, vymenovaných do židovských podnikov, na viaceré moje zakročenie napríklad v Bratislave len troch Maďarov sa mi podarilo dať vymenovať, stalo sa na základe nesprávnych štatistických dát, že nás od ďalších štyroch miest odstrčili.“ Tak sa len pozrime, čože sa to stalo s obrazom vraj jediného ochrancu Židov? Veď on víta arizačné praktiky slovenskej vlády, len sa mu nepáči, že napriek jeho intervenciám sa len málo jeho stúpencov dostalo do pozície správcu (v neskoršom období arizátora) v židovských podnikoch.

Sledujeme však ďalej, ako sa nám náš „spravodlivý“ vyvíja ďalej. Snem 29. februára 1940 prerokovával zákon o židovských podnikoch (arizačný zákon) a následne ho aj schvá-lil. J. Esterházy nebol prítomný. Dôvod nepoznám. Ale prezident zákon vrátil a parlament o ňom znova rokoval 25. apríla 1940. Vtedy už J. Esterházy prítomný bol a za zákon hla-soval. Potvrzuje to aj jeho vystúpenie v sneme 7. mája toho istého roku, keď zdôrazňuje, že „ráčte len prelistovať snemový denník a presvedčíte sa, že som ako zástupca Maďarov dosiaľ vždy každú zákonnú osnovu odhlasoval“. V tom istom prejave vyznal i svoju lásku k nacistickému Nemecku, keď reagoval na niektoré články v slovenskej tlači. „Radi by do-kázali Maďarsku, že tam panuje smer protinemecký, aby sa v súvisе s tým stalo vypuklým to, že snáď jediným spofahlivým spolubojovníkom 90-miliónového Nemecka je Slovensko. (Hluk.) Priateľstvo maďarsko-nemecké je omnoho staršieho dáta a jeho korene hlbšie siahajú, akoby takéto násilné nezávažné články pokaziť mohli pomer medzi Maďarskom a Nemeckom.“ Nezdá sa mi, žeby takýmito prejavmi bolo možné kohokoľvek ochrániť pred dosahom nacistickej politiky v strednej Európe! Skôr je to veľmi silné vyznanie sa aktívne-ho spojenca politiky vtedajšieho Berlína.

■ HORKÁ PILULKA

V júli 1940 postihla slovenský štát ťažká pohroma. Po rokovaníach v Salzburgu musela vtedajšia slovenská politická reprezentácia prehltnúť tvrdú pilulku. A. Hitler ju zbavil akej-koľvek ilúzie, žeby v jeho mocenskej sfére mohla robiť nejakú nezávislú politiku. Z aktívnej politiky museli odísť všetci tí, ktorí akýmkoľvek spôsobom nacistov iritovali (napr. dovtedy všemocný F. Ďurčanský), a do vlády boli nanominovaní pronacistickí radikáli. Pritvrdilo sa i v tzv. riešení židovskej otázky. Snem 3. septembra 1940 prijal zákon č. 210/1940 Sl. z., ktorým bola vláda zmocnená vykonať v čase jedného roka všetky potrebné opatrenia, aby bol zo slovenskej spoločnosti vylúčený akýkoľvek „židovský vplyv“. Za tento zákon hlasoval ako vždy predtým aj J. Esterházy.

Vzápätí po jeho vydaní začala vláda chrlieť rôzne nariadenia, ktoré efektívne zbavovali židovské obyvateľstvo jeho základných ľudských práv. Zobrali im rozhlaso-vé prijímače, vodičské preukazy, deťom sa zakázalo navštevovať „árijské“ školy, Židia sa začali intenzívne zbavovať majetku atď., atď. A čo náš laureát ceny ADL in memo-riam na to? To, žeby nič nepovedal, by sa dalo pochopiť. Ale on naďalej aktívne vy-

stupuje. A veru nepovedal nič také, čo by ho ctilo. Práve naopak, 8. októbra 1940 snem prerokovával zákon o sčítaní obyvateľstva. Počuť sa nechal aj J. Esterházy: „Zo svojej strany s radosťou pozdravujem v návrhu zákona, ktorý pred nami leží, to,

že sa Židia zvlášť, do zvláštnej triedy zos-kupia. Lebo veď v naj-poslednejšom čase som musel s ľútosťou konštatovať, že keď aj nie z úradného miesta, a to podľahujem, ale predsa jednotlivci by tak boli chceli tunaj-

ších Maďarov predstaviť (cenganie), ako by títo Maďari akosi boli úplne jedno so Židmi a tým nás s nimi previedli na spoločného menovateľa.“

No neobmedzuje sa iba na to, aby sa prestalo so stotožňovaním Maďarov so Židmi, ale po-kračuje spôsobom, ktorý jednoznačne svedčí o jeho postoji k tomu, čo sa so Židmi vtedy dialo.

„Hlbokovážená snemovňa! Viem, prosím, že maďarské masy, maďarské sedliactvo, maďarské maloživnostníctvo, maďarský obchodník počas desaťročí a storočí práve toľko trpel od Židov a od židovských rozličných prechmatov, ako od nich trpeli aj Slováci. Ja, prosím, preto opätovne s radosťou pozdravujem, že sa Židia budú zvlášť kvalifikovať. Ale súčasne prosím, aby v týchto časoch všetci tí, ktorí povedzme verejnú mienku vedú alebo sa o jej vedenie pokúšajú, nech odhliadnu od toho a nech nás neprivádzajú so Židmi na jedného menovateľa. Lebo my Maďari, ktorí stojíme na kresťanskom a národnom podklade, pripadáme od tej židovskej ideológie aspoň tak ďaleko, ako ďaleko pripadajú Slováci... Mal by som napokon ešte jednu prosbu. Všeobecne je tu reč o tom, že Židov treba z hospodár-skeho života čo najskorej vypojiť, a zdá sa, že slovenská vláda čini v tomto smere skutočne a rýchle opatrenia. Ctená snemovňa! S našej strany to s radosťou pozdravujeme.“ Ako sa dívam na prednesenú reč, tak sa dívam, ale vonkoncom v nej nebadám nejaký protizidov-ský postoj...

■ NA VLNE ARIZÁCIE

Od konca roku 1940 asi do polovice roka 1941 prebehla najsilnejšia vlna arizácií ži-dovských podnikov. O postoji k nej najlepšie hovorí vystúpenie J. Esterházyho v sneme 20. decembra 1940, keď sa rozčuľoval nad tým, že slovenská vláda zoštátnila kúpele Piešťany, lebo hrozilo, že sa ich zmocnia i za pomoci cteného pána poslanca ríšski Nemci. Nevidel v tom nič iné ako intrigy nájomcu kúpeľov (ináč maďarskej národnosti) L. Wintera, o ktorom poznamenal, že – ako myslí – „není Árijec“.

Masy židovského obyvateľstva sa zbavovali majetku, dokonca možnosti získať prostri-edky na obživu, čoho výsledkom bolo vytvorenie vrstvy ľudí, ktorá sa stala vážnym sociál-nym problémom. Nie je mi známe, žeby J. Esterházy akýmkoľvek spôsobom vyjadril čo i len náznak nesúhlasu s tým, čo sa v slovenskom štáte dialo v tejto otázke. Neozval sa ani vte-dy, keď na báze spomínaného zmocňovacieho zákona zo septembra 1940, za ktorý osobne hlasoval, bolo vydané 9. septembra 1941 vládne nariadenie č. 198/1941 Sl. z. o právnom postavení Židov – známejšie pod názvom Židovský kódex. Bol to práve Židovský kódex, na základe ktorého (hlava VII, diel prvý) sa začali v marci r. 1942 deportácie slovenského židovského obyvateľstva a na základe ktorého sa realizovala aj ich prevažná časť. Nie je známe nič o tom, žeby hocikedy J. Esterházy spochybnil Židovský kódex alebo protestoval proti deportáciám uskutočneným na jeho základe. Asi v tom nevidel žiaden problém, ktorý by vplýval na postavenie maďarskej menšiny alebo ju mohol ohroziť.

Jeho postoj sa čiastočne zmenil až vtedy, keď sa mal v sneme prijať zákon o vysťaho-vaní Židov. Problematika tohto zákona je veľmi zložitá a nie vždy sa komplexne vysvetľuje. V každom prípade to bol zákon hanebný a podobne ako Židovský kódex nikdy sa nemal vyskytnúť v slovenskej legislatíve. Nie je však pravda, že J. Esterházy hlasoval proti to-muto zákonu, a ani to, že keby tak urobil, bol by sa na Slovensku vystavoval nejakému riziku. Čítajúc stenografický záznam zo schôdze Snemu Slovenskej republiky z 15. mája 1942, keď sa inkriminovaný ústavný zákon č. 68/1942 Sl. z. prijímal, nezistí človek, žeby niekto mal námietky. Podľa tohto záznamu snem prijal zákon bez akýchkoľvek pripomienok a J. Esterházy podľa prezenčnej listiny v sále sedel. O tom, že za zákon nehlasoval, teda nieže hlasoval proti, ale sa zdržal hlasovania, sú len dva informačné zdroje. Jednak je to radikálna gardistická tlač, ktorá ho za to napadla, a jednak jeho hlásenie do „ústredia“, teda do Budapešti, v ktorom informuje o svojom rozhovore pred hlasovaním s predsedom snemu M. Sokolom. Hlásenie zverejnil maďarský historik L. Tilkovszky v knihe Južné Slo-vensko v rokoch 1938 – 1945, ktorá vyšla v Bratislave v roku 1972. Podľa tohto hlásenia sa J. Esterházy vyznal M. Sokolovi zo svojho antisemitizmu, ale zároveň ho informoval, že síce nič v pléne nepovie, ale za zákon hlasovať nebude. Vraj on ako vodca menšiny, nemôže v žiadnom prípade uznať právo väčšiny vysťahovať inú menšinu. Dokonca sa pred Budapešťou ospravedlňoval, že musí konať ináč, ako by potenciálne mohol hlasovať vládny poslanec v Maďarsku za takýto zákon. Nech si každý o takomto postoji vytvorí názor sám. Nebolo v ňom nič hrdinské, dokonca ani prožidovské, len úzko maďarsko-nacionalistické.

Otázne je aj to, čo sa často zdôrazňuje, že bol jediný v slovenskom sneme, ktorý ne-hlasoval za tento zákon. Odhliadnuc od tých, ktorí sa ospravedlnili dopredu (osem poslan-cov), podľa povojnových vyjadrení tesne pred hlasovaním opustila rokovaciu sálu skupina poslancov na čele s P. Čarnogurským. Na rozdiel od Esterházyho však nikto nemal záujem túto skutočnosť v danej dobe rozmazávať, takže nijaký dobový doklad na to neexistuje. Nakoniec, aj keby to bola pravda, podobne ako v prípade nášho „laureáta“ nebolo to príliš odvážne, za čo by si mali vyslúžiť špeciálny aplauz.

Podobne ako mnohí iní nielen na Slovensku, ale i vo všetkých satelitných štátoch v na-cistickej doméne aj J. Esterházy sa po rozhodujúcich zvratoch na frontoch druhej svetovej vojny z verejnosti vytrácal a hľadal alibi. Nie je však známe, žeby sa zastal prenasledo-vaných Židov v Maďarsku, aj keď jedna z kľúčových postáv Szálasiho režimu bol jeho bývalý stranícky kolega. Po vojne bol zaistený sovietskou NKVD a deportovaný do ZSSR. Keďže jeho pobyt bol neznámy, Národný súd, pred ktorý boli postavení všetci poslanci slovenského snemu, ho odsúdil v neprítomnosti na trest smrti. Národný súd nebol riadny súd, a preto nemôžeme jeho rozsudky považovať za právne čisté. Bol to mimoriadny súd a aj jeho rozsudky boli mimoriadne. J. Esterházy sa však v roku 1949 zo ZSSR vrátil a postavili ho pred riadny krajský súd a ten ho odsúdil na trest smrti opäť. Prezident K. Gottwald mu však udelil milosť. Nepatrím k stúpencom trestu smrti, ale v danej dobe sa za oveľa menšie prečiny vešalo lárom-fárom. Takže – podľa môjho názoru – nemožno túto milosť oddeliť od aktuálnej politickej situácie na Slovensku, kde sa práve vtedy začal pohon na „slovenských buržoáznych nacionalistov“. Obeťou tohto pohonu sa stalo takmer celé domáce vedenie komunistickej strany a postihnutí boli aj takmer všetci vojenski a partizánski velitelia SNP. Pri tomto pohone si veľmi dobre rozumeli pražskí komunisti s tými v Budapešti. Kto vie?!

Zdroj: www.hrnko.sk

Nad súčasnosťou, najmä však nad budúcnosťou našej štátnosti sa treba neustále zamýšľať

Terajší stav na Slovensku nie je skutočná demokracia

Zhovárал sa Roman KALISKÝ-HRONSKÝ – Foto: Maroš BANČEJ

Kamil HAŤAPKA (1932) má za sebou úspešnú dráhu športovca, poslanca parlamentu aj diplomata, keď pôsobil ako veľvyslanec SR v Mexiku. Ako podpredseda zahraničného výboru Snemovne národov v niekdajšom Federálnom zhromaždení 25. 11. 1992 dal svoj hlas pre pokojné a mierové rozdelenie Česko-Slovenska, a tým aj pre dosiahnutie zvrchovanosti a samostatnosti Slovenskej republiky. Bol tiež predsedom Výboru pre vzdelanie, vedu, kultúru a šport NR SR. Súčasnú situáciu v spoločnosti vníma pomerne kriticky a verejne sa k nej vyjadruje

• **Bliži sa dvadsiate výročie vzniku samostatnej Slovenskej republiky. Zamýšľate sa občas nad tým, čo sme stratili, no najmä získali rozdelením ČSFR? Čo by nám mohlo pomôcť k dosiahnutiu vyššej prosperity, zamestnanosti či bezpečnosti v tomto nielen európskom, ale i celosvetovom mrazme?**

Zamýšľam sa nad tým často, v podstate takmer neustále. Najmä preto, že viacerí, ktorí sme sa pričínili o tento štát, predstavovali sme si to v mnohom inak. Nie som spokojný s vývojom v mojom rodnom Slovensku, hoci sme sa konečne dočkali samostatnosti, na ktorej mám tiež istú zásluhu. Prežil som dvanásť prezidentov, šesť politických režimov, prešiel som svet a získal veľa skúseností, ktoré žiadna škola nenahradí ani nenaučí. Práve preto ma veľmi mrzí, keď nám niekedy vládnu aj rýchlokvasení politici, ktorí samostatné Slovensko nechceli, hlasovali proti jeho zvrchovanosti, podpísali petície proti rozdeleniu ČSFR a proti slobode Slovákov. Potom sa nehanbili byť vyslancami SR v zahraničí či kandidovať na prezidenta štátu, ktorý nechceli. Mnohí dodnes sedia ako poslanci v NR SR. Slovenský národ im síce odpustil, ale nezabúda.

• **K veciam verejným ste dosť kritický...**

Vznikom samostatného štátu a zmenu režimu i politiky v celej Európe

sa veľa zmenilo na dobré, ale ešte viac na horšie. My starší to vieme reálne posúdiť. Mladí žijú v inom svete a sú úmyselne zavádzaní polopravdami a lžami. Stačí nám len spomenúť v minulosti fungujúce školstvo, zdravotníctvo, kultúru, šport, bezpečnosť. To nie je propaganda, to je pravda a realita minulosti.

• **Samostatné Slovensko v roku 2004 prijali do EÚ. Ako ste to vnímali?**

Rozporuplne. Je možné, že EÚ sa skôr či neskôr rozpadne, ako sa rozpadli všetky veľké ríše, napríklad aj Rakúsko-Uhorsko. Európa nie je a nebude ako USA. Je zložená z národov s vlastnou rečou, kultúrou, históriou a dlhoročnou tradíciou. My Slováci máme smolu v tom, že nás nie je aspoň šesťdesiat miliónov, nemuseli by naši politici toľko poklonkovať mocným za našimi hranicami. Som za existenciu EÚ, ale podľa rovnakých podmienok pre všetky združené štáty, rovnaké platy, rovnaké ceny, rovnaké dôchodky, rovnaké podmienky pri politických rokovaniach a rozhodovaniach, so svojou vlastnou armádou bez závislosti od USA a NATO. Amerika nech si bojuje svoje vlastné vojny, ktoré vyvoláva v prospech svojho zbrojárskeho priemyslu a získavania nafty. Nech nás do svojich vojen nezaťahujú!

• **Čo vás dnes zaráža najviac?**

Napríklad bezpečnosť v rámci

verejného i súkromného prostredia, tá sa vytratila. Kriminalita, krádeže a vraždy sú na dennom poriadku, to tu v takých rozmeroch nebývalo. Preto napriek všetkým protestom humanitárnych organizácií pri brutálnych vraždách treba obnoviť trest smrti ako výstrahu kriminálnikom, či sa to niekomu páči alebo nie. Veľký podiel na kriminalite mládeže majú najmä americké filmové krváky nelen v USA, kde sa už strieľajú žiaci na školách, ale aj u nás. Bolo by načase prehodnotiť ich premietanie v kinách a najmä v televízii.

• **A to by stačilo?**

Čo sa týka bezpečnosti, treba dosť pritvrdiť. Demokracia by mala byť sebadisciplína, no tá sa akosi vytratila. Hoci máme vyše dvadsať rokov „demokratickú slobodu“, akosi ju nevieme zvládnuť, zodpovedne si vládnuť a riadiť tento štát. Preto si dovoľím navrhnúť niečo, čo sa mnohým nebude páčiť. Treba zaviesť novú politickú terminológiu. Môže sa to volať napríklad demokratická diktatúra s osvietenou hlavou na čele.

• **To myslíte vážne?**

Prečo nie? Nie je predsa možné, aby si každý robil, čo chce, aby kradol, ignoroval zákony bez ohľadu na spoločnosť a morálku. Pritom nemyslím len na korupciu. Ak nebude disciplína, nebude ani demokracia a spokojnosť občanov! A o tu nám vraj od roku 1989 ide predovšetkým. Keď

niektorí tvrdia, že u nás je demokracia, tak sa pýtam či naozaj... Dovoľím si navrhnúť niekoľko téz. Viem, že mnohým sa nebudú páčiť. Možno ich označia za utópiu a povedia si, že som padol na hlavu. Som dosť starý na to, aby som to vydržal!

• **Aká je vaša predstava?**

Začnime u prezidenta. Štát by mala viesť „osvietená hlava“, teda múdry prezident, minimálne tridsaťpäťročný, maximálne sedemdesiatročný, s ukončeným vysokoškolským vzdelaním. Mal by ovládať slovom i písmom diplomatický jazyk francúzštinu, resp. angličtinu, plus ďalší svetový jazyk. Volebný je na šesť rokov, maximálne na dve volebné obdobia. Má to byť občan slovenskej národnosti bez politickej príslušnosti, splňajúci ostatné podmienky. V žiadnom prípade nemôže byť volený cirkevný hodnostár ako biskup, farár a podobne. Treba sa vrátiť k pôvodnému názvu nášho parlamentu a terajší názov Národná rada Slovenskej republiky zmeniť na pôvodný názov Slovenská národná rada. Má pozostávať zo sto, maximálne zo stodvadsať poslancov volených na jedno šesťročné volebné obdobie. Opätovne môže byť bývalý poslanec volený až po šesťročnej pauze. Nemôže byť poslancom kontinuálne. Byť poslancom nie je zamestnanie, je to služba národu a vlasti. Poslanec musí mať minimálne tridsať a maximálne šesťdesiat rokov, ukončené vysokoškolské vzdelanie s praxou a musí byť volený za poslanca po riadnom zamestnaní, nikdy nie rovno po ukončení vysokej školy. Ako poslanec SNR nemôže mať žiadnu ďalšiu politickú funkciu – môže byť maximálne poslancom obce či mesta bez platu. Nemôže byť primátor, starosta ani poslanec kraja. Poslanec SNR môže mať zadateľný plat najviac do výšky 3 500 eur bez akéhokoľvek zvyšovania počas volebného obdobia. Plat poslancovi prináleží dňom zloženia poslaneckého sľubu. Po skončení šesťročného volebného obdobia patrí poslancovi jednomesačné odstúpné. Poslanec SNR nemá nárok na žiadnych hradených asistentov ani platené kancelárie mimo areálu SNR. Prenosné počítače sú majetkom SNR a po skončení volebného obdobia poslanci počítače vrátia. Imunita poslancu sa vzťahuje výhradne na budovu a areál SNR. Poslanec môže bezplatne používať železničnú a autobusovú dopravu.

• **A čo voľby?**

Voľby prezidenta SR a poslancov do SNR sa konajú v jeden deň. Aby sa strana dostala do SNR, musí vo voľbách získať minimálne sedem percent platných hlasov a na získanie štátneho príspevku musí dostať minimálne päť percent platných hlasov. Volebných obvodov by malo byť minimálne osem, ako máme krajov, maximálne však toľko, koľko máme okresov. Tak by voliči mohli poznať a kontrolovať svojich poslancov. Referendum musí byť vypísané už pri počte sto tisíc platných podpisov.

• **Spomenuli ste, že za prezidenta nesmie kandidovať cirkevný hodnostár. Ako sa má štát stavať k cirkevnej hierarchii?**

Treba dôsledne vykonať odľuku cirkvi od štátu tak, ako sme si to mnohí želali po roku 1989. Štát nemá financovať cirkev, je predsa možné zaviesť dobrovoľné platenie cirkevnej dane samotnými príslušníkmi konkrétnej cirkevnej organizácie. Zákomom treba zamedziť cirkvám podieľať sa na politike a riadení štátu,

cirkev má plniť iné, najmä duchovné úlohy výhradne pre svojich cirkevníkov.

• **A čo ekonomické záležitosti?**

Štát by sa mal odhodlať k navráteniu všetkých bývalých štátnych podnikov spred roka 1989 s počtom nad päťdesiat zamestnancov do svojho portfólia. Keďže sa hovorí, že súkromný manažment je lepší a schopnejší ako štátny, treba si najať schopných súkromných manažérov, dobre ich zaplatiť a ešte lepšie dozornou radou kontrolovať. Tak by bolo možné získať späť veľké finančné prostriedky do štátnej pokladne.

• **To už sa dotýkate financií...**

Tento štát nemá v rukách ani jednu banku. Bolo by vhodné založiť štátnu banku Slovenska, ktorá by pri vkladoch mala o tri percentá vyšší úrok, ako má najvyšší úrok každá iná, teda zahraničná komerčná banka. Pri pôžičkách by bol o dve percentá nižší úrok, ako má najnižší úrok ktorákoľvek iná banka na Slovensku.

• **Ako by ste chránili slovenských výrobcov?**

Štát musí dotovať slovenské poľnohospodárstvo, jednotlivých farmárov i družstvá. Dá sa tak zabrániť vysídleniu slovenských dedín a znovu zabezpečiť potravinovú sebestačnosť Slovenska. Treba znížiť DPH na desať percent pre všetky slovenské výrobky, najmä potraviny a lieky. Na zahraničné by sa ponechala dvadsaťpercentná DPH.

• **A čo zdravotníctvo?**

Stačí zachovať len jednu, a to štátnu zdravotnú poisťovňu, všetky ostatné treba zrušiť. Dôchodcom nad šesťdesiatpäť rokov a invalidným dôchodcom budú lieky predpísané na žltom recepte vydávať v lekárnach zdarma.

• **Ako vidíte záležitosti s menšinami?**

Podľa viacerých sú USA vzorom demokracie. Preto navrhujem, aby aj u nás platilo podľa vzoru USA, ale aj Francúzska, že kto sa narodí na území Slovenska, je Slováč, tak ako v USA je Američan a vo Francúzsku Francúz. Ani v USA, ani vo Francúzsku nemajú problémy s menšinami. Týmto by bol aj u nás vyriešený do budúcnosti problém s menšinami. Úradným jazykom na celom území Slovenska má byť iba slovenčina.

• **Hovorili ste o neblahých vplyvoch na mladých ľuďoch, otázna je však spoločná zodpovednosť rodiny, štátu a školského systému pri ich výchove. Ako to vidíte?**

Štát má hrať vzdelanie výlučne na štátnych školách. Súkromné, cirkevné a inojazyčné si má hrať rodina či študent súkromne, cirkevne alebo cez štipendium od zahraničných zriaďovateľov. Problém je dnes najmä v tom, že niektoré stredné aj vysoké školy vychovávajú mnoho budúcich nezamestnaných a adeptov pre pracovné úrady. Preto denné i diaľkové vysokoškolské štúdium bude hrať štát len pre vybrané odbory a profesie, ktoré sú pre spoločnosť najviac potrebné pre najbližšie desaťročie. Všetky ostatné odbory a ich denné i diaľkové štúdium si hradí každý študent sám formou dlhodobej pôžičky od štátu. Vzdelaní občania sú budúcnosťou štátu, ale štát nebude platiť vzdelanie ľuďom, ktorí po získaní diplomu odídu do zahraničia. To sa tu dialo už príliš dlho.

Bývalá herečka, dnes politička, zrejme viac uprednostňuje imidž pred intelektom

Polnočné zatmenia niekdajšej veľvyslankyne

„Mňa všade poznajú!“ Touto otrepanou frázou sa často na rôznych fórach prihovára bývalá herečka, veľvyslankyňa a terajšia poslankyňa NR SR za SDKÚ Magda Vášáryová, ktorá tento štát ani jeho parlament vlastne nechcela. Známa popleta faktov a udalostí svojou nesebakritickosťou urobila niekoľko pokusov o vstup do sveta spisovateľskej obce. Posledným jej nevydareným dielom z roku 2008 je kniha Polnočný sused, čerpajúca z poľského prostredia v čase jej pôsobenia vo Varšave ako veľvyslankyne Slovenskej republiky.

Herečka, ktorú vraj všade poznajú.

Podporovaná Poľským inštitútom a poľským veľvyslancom v Bratislave v polovici októbra minulého roku napriek nesúhlasným upozorneniam generálneho tajomníka Spolku Slovákov v Poľsku Ľudomíra Molitorisa dostala priestor na besedu s čitateľmi v Poľskom inštitúte v Bratislave. Jej účinkovanie zhodnotil slovami: „Konajúc v mene Spolku Slovákov v Poľsku týmto vyhlasujem, že ako poľský občan slovenskej národnosti v Poľsku som s veľkým zármutom prijal fakt, že Poľský inštitút v Bratislave, diplomatické pracovisko Ministerstva zahraničných vecí Poľskej republiky, zaradil do programu svojej činnosti prezentáciu knihy poslankyne NR SR Magdalény Vášáryovej Polnočný sused, v ktorej táto ústavná činiteľka SR neodôvodnene ohovára slovenskú menšinu žijúcu v Poľsku a politicky toto krivé obvinenie zneužíva.“

■ CHRÁNI JU IMUNITA

Spolok Slovákov v Poľsku mnohí podceňujú, ale len poslanecká imunita menovanej bráni II. trestnému oddeleniu Okresného súdu v Krakove-Centre konať v plnom rozsahu a naplniť podanú žalobu v súvislosti s podozrením zo spáchania trestného činu ohovárania podľa článku 212, paragrafu 1 trestného zákona Poľskej republiky, ktorým menovaná poškodzuje dobré meno Spolku Slovákov v Poľsku a poškodzuje poľsko-slovenské vzťahy. Okrem krivých obvinení voči slovenskej menšine v Poľsku a urážlivých vyjadrení o viacerých osobách dodnes politicky činných je jej publikácia aj plná nezmyslov týkajúcich sa poľsko-slovenskej histórie (napr. o tom ako ... poľské vojská vzápätí v roku 1939 (!) obsadili spolu s hitlerovskou armádou Oravu a Spiš...). To iste uráža aj každého národné citiaceho Poľiaka.

V Slovenských národných novinách v polovici septembra minulého roku si bývalý splnomocnenec vlády SR pre zahraničných Slovákov Claude Baláž spomína, ako začiatkom roku 2003 na 9. zjazde Spolku Slovákov v Poľsku sedel na tribúne vedľa veľvyslankyne Vášáryovej a bolo mu „trápne počúvať jej poznámky na margo delegátov v sviatočných šatách vytiahnutých z naftalínových skríň... Nepravdivo obviňovať Slovákov v Poľsku z nacionalizmu len preto, že sa hlásia za Slovákov a že cítia po slovensky, je od diplomatického zástupcu ich materskej krajiny nevidaný podraz.“

■ JARMOK NEPRÁVD

V knihe na strane 241 píše: „Po intou zjazdu a volieb predsedníctva, ktoré prebehli štandardne, bol pre mňa nejaký pán Kubáň, ktorý si s manželkou

rozložili na chodbe stánok s knihami a publikáciami Matice, ktoré ospevovali Tisa a fašistický režim vojnového slovenského štátu. (Túto nehoráznosť žiadam dokázať! Pozn. autora.) Zobrala som do ruky knihu o Zakarpatsku od Bobáka. O území, ktoré patrilo nakrátko do ČSR a o ktoré sa usilovalo Poľsko spolu s Maďarskom po celé medzivojnové obdobie, vieme tak málo, že som sa rozhodla ju prelistovať. Očakávala som, že v nej budú fakty, keď ju vydala taká inštitúcia ako Matica slovenská, ale nenašla som tam nič iné ako staré heslá z tridsiatych rokov typu: ‚Zakarpatská Ukrajina mala byť českým dominiom‘. Zrejme to opisali zo starých poľských plagátov.“

Na spomínanej besede za prítomnosti poľského veľvyslanca Andrzeja Krawczyka, ktorý je povolaním historik, autorka sa vo väčšej miere venovala atmosfére zjazdu slovenskej národnostnej menšiny. Nezabudla pritom zdôrazniť svoju dôležitosť a popularnosť.

„Keď som niekedy prechádzala Poľskom, ozývalo sa: Pozdraviam paňia. Ja paňia znám!“ Cez prestávku zjazdu si vraj prezrela publikácie, ktoré ponúkal pán Kubáň s manželkou. „Viem veľmi dobre, kto je pán Kubáň,“ povedala.

■ DOKRESLENE PROFILU

Pripomením jej, že v rokoch 1970 – 1981 som bol maximálne vyťaženým komentátorom federálnej televízie (v STV som začínal na jar 1965). Mój hlas hovoril z obrazovky o najvýznamnejších vnútropolitických udalostiach bývalej federálnej i slovenskej republiky. Žeby ju strašil ten „červený“ káblik?

Aj keď mi na prezentácii jej „diela“ na chrbát dýchali posily – Vášáryovej manžel Milan Lasica ju aj palcom pravej ruky upozorňoval nad mojou hlavou na moju prítomnosť a Tomáš Janovic (autor „predhovoru“ na záložke knihy a strážca občianskej nepoškvrnenosti) – mal som dosť odvahy, aby som sa prihlásil a opýtal autorky: „Ako je to vlastne, v knihe som pre vás ‚nejaký‘ a tu hovoríte, že viete o mne veľmi dobre, kto som?!“ A pokračoval som: „Tie publikácie, ktoré sme prezentovali v Krakove, nevydalo vydavateľstvo Matice slovenskej, je to vaša nehorázná nevedomosť, vydalo ich moje vydavateľstvo KUBKO GORAL.“ A ukázal som logo vydavateľstva (goralský klobúčik) na igelitovej taške, na ktorej sme propagovali všetky národnostné menšiny, ktoré žijú na Slovensku. V taške som priniesol niekoľko výtlačkov Vyhlásenia Spolku Slovákov v Poľsku v súvislosti s prezentáciou knihy Polnočný sused v Poľskom inštitúte, ktoré som pri odchode rozložil vo vstupnej sále na stôl.

Veľvyslanec Krawczyk, ktorý zobral na svoje bedrá funkciu moderátora či konferenciera besedy, mi neustále skákal do reči, čím chcel zachrániť trápnu situáciu. Keďže mi nedovolil dohovoriť, tak som si už nesadol, ale odišiel.

■ ARGUMENTY OD INÝCH

Nebudem si robiť sám advokáta. Ešte pán Claude Baláž: „Nebudem obhajovať Maticu slovenskú... ani pána Kubáňa, ale jeho vydavateľstvo KUBKO GORAL, priamo finančne podporované MK SR, urobilo pre slovenskú vec kus užitočnej práce, stačí sa pozrieť na jeho vydavateľské tituly.“

Bývalá veľvyslankyňa poplietla aj názov knihy, ktorú „zobrala do rúk.“ Riaditeľ Historického ústavu Matice slovenskej Ján Bobák bol jedným z najaktívnejších spolupracovníkov nášho vydavateľstva (Zápas Slovákov za národnostné práva (1945 –1948), Výmena obyvateľstva medzi Česko-Slovenskom a Maďarskom (1947 – 1948), Slováci a Maďari (1918 – 1945) spolu s takými historikmi ako Ladislav Deák (Trianon, ilúzie a skutočnosť, Politický profil Jánosa Esterházyho, Súčasníci o Trianone ...), Július Mésáros (Uhorsko a spoložitie jeho národov), Matej Andráš (Severné hranice Slovenska), Milan Ferko (Starý národ – mladý štát), Marián Tkáč (Slovenské banky v Uhorsku) či Viliam Fábry, Anton Kret a bývalý šéfredaktor bratislavského Večerníka František Bartošek, ktorí redigovali časopisy Slovenský sever a Slovenský juh. Naša orientácia bola najmä na dejiny Uhorska (Ingrid Ciulisová: Osudy pamiatok Slovenska), upevňovanie slovenskej štátnosti a slovensko-maďarské vzťahy často narušané disidentmi maďarskej národnostnej menšiny na Slovensku. Doposiaľ vo vydavateľstve vzniklo 107 publikácií a iných aktivít.

■ NEVYDARENÝ VEČER

O priebehu nevydareného večera v Poľskom inštitúte som informoval najprv Jána Bobáka. Tu je jeho odpoveď: „Tie nezmyselné tvrdenia, klamstvá a ohovárania, ku ktorým sa v publikácii Polnočný sused znížila Magda Vášáryová, vypovedajú v prvom rade o nej samej. Je to príbeh bývalej herečky, signatárky Anticharty a zaslúžilej umelkyne, ktorá sa po roku 1989 rozhodla vstúpiť do politiky. Spôsob, ako sa z herečky počas jednej noci stal renomovaný diplomat, zaujímavým spôsobom opisuje Rudolf Schuster vo svojej publikácii Ultimátum (Praha 1997, s. 97). To, že Vášáryová viac uprednostňuje imidž pred vlastným intelektom, nemusí sa jej vždy vyplatiť – dôkazom toho je aj pamflet Polnočný sused, v ktorom

v dostatočnej miere preukázala svoju úplnú nekvalifikovanosť a navyše arogantným spôsobom urazila predstaviteľov slovenskej menšiny v Poľsku. Som presvedčený, že tí si dokážu obhájiť svoju česť hoci aj súdnou cestou. Z jedovatých slín Vášáryovej sa však aj mne niečo ušlo. Vo svojom pamflete totiž píše, že keď sa ako veľvyslankyňa SR vo Varšave zúčastnila na zjazde Slovákov v Poľsku, dostala sa jej do rúk aj moja kniha o Zakarpatsku, ktorú vraj vydala Matica slovenská. V nej však nenašla nič iné, čo by stálo za slovo, len staré heslá z 30. rokov, že ‚Zakarpatská Ukrajina mala byť českým dominiom‘, čo som vraj odpísal zo starých poľských plagátov. Nevie, aké má predstavy vedátorka Vášáryová o práci historika, ale na základe ‚odpisovania‘ zo starých plagátov môže písať dejiny len taký expert, za akého sa sama považuje. Moja publikácia, na ktorú Vášáryová odpovedá, nebola o Zakarpatsku, respektíve nevenoval som sa v nej dejinám tejto krajiny. Jej názov je Slováci v Podkarpatskej Rusi a ich presídľovanie do Česko-Slovenska v roku 1947. Vydalo ju v roku 1998 Vydavateľstvo KUBKO GORAL a nie Matica slovenská. Už zo samotného názvu publikácie je zrejme, akej problematike je venovaná. Svoj názor o Vášáryovej ako o jednom z rýchlo vykvasených ponovembrových expertov som si už dávnejšie vytvoril. Mal som totiž možnosť sledovať v Slovenskom rozhlasu diskusiu experta na zahraničnú politiku M. Vášáryovú s bývalým ministrom vnútra Palkom o otázke vstupu Turecka do Európskej únie. Vášáryová so zápalom jej vlastný tvrdila evidentne zaskočenému ministrovi vnútra, že vraj Irán nesusedí s Tureckom. Bohužiaľ aj takíto ‚experti‘ boli posielaní po roku 1993 na významné zahraničné posty, doposiaľ kdekoho poučujú a bohorovne vystupujú div nie ako spasitelia ľudstva.“ (Minister zahraničných vecí Miroslav Lajčák určite bude chcieť takým vyslancom urobiť rázny koniec, pozn. autora.)

Okrem Jána Bobáka aj ja si pamätám na bohorovnosť spomínanej dámy, keď v nočných správach či II. vydaní Televíznych novín počula spisovateľa Sergeja Chelemendika, v tom čase poslanca Národnej rady SR v IV. volebnom období za SNS, o situácii v Rusku. Príslušnosť k národu, z ktorého spomínaný pán pochádza, či kde sú jeho korene, asi netreba komentovať. V ten večer sa zachoval džentlmeny a radšej počúval, lebo odpovedať na také narážky ako: „Neprerušíte ma..., neskáčte mi do reči..., ja viem, čo hovorím...,“ atď., nemalo cenu. (Vrátane neprofesionálnosti redaktora.)

A úplne na záver ešte jedna pikantnosť. Spolok Slovákov v Poľsku organizuje najmä pre školskú mládež vlastivedné výlety na Slovensko za spoznávaním starej vlasti. Aj minulého roku v priebehu októbra žiaci, ktorí navštevujú vyučovanie slovenského jazyka na školách hornej Oravy a severného Spiša v počte sedemdesiatšedem, navštívili najprv v Tvrdošine krásny drevený kostolík, v Žiline výstavu drotárstva a remeselnej zručnosti, Bojnický zámok, Devín, prešli nádvorím Bratislavského hradu a navštívili Národnú radu Slovenskej republiky. A tu zažili „milé prekvapenie“, keď sa im – slovenským deťom z Poľska – prihovorila poslankyňa Magda Vášáryová: „Vitajte dieťa. Ja tiež mómie po poľsku!“

Čože? Ju všade poznajú!

P. S. Hotovým direktom bolo pre mňa, keď som 11. júna tohto roku počul v Slovenskom rozhlasu vo večernom vysielaní hovoriť o 20.50 pracovníčku Slovenského inštitútu vo Varšave Moniku Kalinowsku, poľskej národnosti, že knihu prekladajú do poľštiny. To je silná káva...

Peter Sagan

Príklady priťahujú

Výsledky slovenských športovcov nám robia v tomto roku radosť a tej, ako vieme, nikdy nie je dosť. Strieborné medaily z jarných majstrovstiev sveta v ľadovom hokeji akoby predznamenali, že slovenská verejnosť sa v tomto olympijskom roku môže tešiť aj na ďalšie dobré správy.

A tie prichádzajú. Naša tenisová jednotka Dominika Cibulková vyhrala turnaj tesne pred začiatkom londýnskej olympiády. Kolesá dobrej nálady však nepochybne najviac roztočili naši cyklisti. Bratia Peter a Martin Velitsovci a najmä Peter Sagan vyvolali na Slovensku svojimi výkonmi na pretekoch Tour de France vlnu eufórie, ktorá sa zrejme len tak rýchlo nestratí. Tour de France je po majstrovstvách sveta vo futbale a po olympiáde celosvetovo najviac sledovanou športovou udalosťou, cez televízne obrazovky môžu preteky vidieť miliardy divákov. Peter Sagan, ktorý vyhral tri etapy a stal sa nositeľom zeleného trička pre najaktívnejšieho jazdca, na stupni víťazov v Paríži urobil Slovensku takú pozitívnu reklamu, ktorá by sa finančne dala vyčíslieť len veľmi ťažko. Tento fakt sa nedá spochybniť a neobjavili sa ani len náznaky, že by to niekto chcel verejne robiť. Otázka je, či si aj štátni úradníci konečne uvedomia, že vzhľadom na to, čo naši úspešní športovci vo svete robia pre zviditeľnenie Slovenska, profesionálny aj amatérsky šport by si zaslúžil primeranú štátnu podporu, lebo tá tu v športe a rovnako aj v kultúre dlhodobo chýba.

Očividným prínosom úspešných športovcov pre spoločnosť je aj to, ako ich úspechy motivujú verejnosť na nasledovanie pozitívneho príkladu. Po úspechu cyklistov sa na Slovensku vzápätí zvýšil dopyt po cyklistickej výstroji. Predajcovia bicyklov sa tešia a Saganovi i bratom Velitsovcom by mohli odvádzať percentá zo zisku. Rekreačná cyklistika je jedným z najzdravších a najdostupnejších športov a u nás už aj dlhodobo najmasovejšie rozšíreným. Horšie je, že v rámci infraštruktúry ešte nemáme takú vybavenosť, aby bol tento druh pohybovej aktivity aj dostatočne bezpečný, čo súvisí s nedostatočne vybudovanou sieťou vyhradených cyklistických ciest a chodníkov. Zákondarcovia sa zmohli zatiaľ len na to, aby vo vyhláske o cestnej premávke určili pre cyklistov povinnú bezpečnostnú výbavu a nariadenie, že alkohol na cesty nepatrí aj v prípade jazdy na bicykli, čo je v poriadku, ale nestačí to. Čakáme azda na to, že pre rozvoj cykloturistiky nám pošlú peniaze z EÚ? To by sme sa teda načkali...

(rkh)

Na Zamagurí v Lesnici sa už po štvrtý raz zišlo pestré spoločenstvo výtvarných umelcov

Pieninská pasovačka ako vyšitá — v pravom goralskom svojráže

Emil SEMANCO - Foto: Štefan KAČENA

Keď začiatkom deväťdesiatych rokov minulého storočia obnovoval náš najstarší umelecký spolok – Umelecká beseda slovenská – činnosť, v predsavzatí nespreneveriť sa ideálom zakladateľov z roku 1921 prevzal do svojej programovej koncepcie aj zachovanie tradície tvorivých pobytov v maliarsky prítlačných regiónoch Slovenska. Tento trend podčiarkol aj ich pomenovaním – Návraty k prírode. Odvtedy zorganizoval vyše dve desiatky pracovných stretnutí maliarov i sochárov v rôznych kútoch Slovenska a z darovaných diel inicioval vytvorenie viacerých galérií.

Pokračovateľ zakarpatskej krajinárskej školy Jozef Babinec z Užhorodu.

Po desiatich ročníkoch pracovných stretnutí výtvarníkov na hornej Orave, nezabudnuteľný, žiaľ, už nebolý tajomník Umeleckej besedy slovenskej, akademický maliar Ignác Kolčák ako ich bezprostredný iniciátor takto približoval pohľadom, ktoré viedli k založeniu tejto prínosnej tradície: „Pri

zrode projektu Návraty k prírode som uvažoval, že sa rok po roku vyberieme spoznávať celé územie Slovenska v jeho originalite a kráse typických regiónov, že sa maliarsky nabažíme motívov nielen na Otrave, ale aj na Kysuciach, Spiši, v Gemeri, Tatrách aj Zamagurí. Prišli sme pod Piľsko na

Oravu, ktorá mi bola najbližšia, a už sme odtiaľ neodšli...”

■ ZÁZRIVSKÁ PALETA

Sihelniansky goral Ignác Kolčák nemal celkom pravdu, lebo po inšpiratívnych hornooravských maliarskych rozbehoch pod Babou horou, v Orav-

skom Veselom, Mútnom, Zakamenom aj v Námestove, kde na mestskom úrade vtedajší primátor a mecén umelcov Ivan Krušínský z plenérových obrazov položil základ mestskej galérie, prevzal nadhlo štafetu organizovania sympózií a tvorivých pobytov v prírode akademický maliar Zdeno Horecký. Ako starosta UBS od roku 2005 zviedol pestrú medzinárodnú komunitu umelcov na Dolnú Oravu do malofatranských dolín a vrchovských osád, aby tu ďalšími piatimi ročníkmi položil základy na obecnú galériu v Zázrivej a na expozíciu plastík vo farskej záhrade v Terchovej. Aj tu sa k jeho iniciatíve pridali miestni podporovatelia – terchovský starosta Viktor Vallo, tamjší činorodý organizátor kultúry Rudo Patrnčík, bývalí zázrivskí richtári Jozef Magdolen a Jozef Kazárik a najnovšie aj hotelier a duša Ťažkej muziky Ladislav Hanuliak, u ktorého sa v ostatných rokoch schádzajú výtvarní umelci dvakrát v roku, pričom záver leta má vždy vyhradený pre členov Umeleckej besedy slovenskej a jej zahraničných hostí.

Sedem malofatranských plenérov by sa dakomu vari aj prejedlo. Zakladajúci člen skupiny Galandovcov Zdeno Horecký prichádza na zázrivské Grúne už šesťdesiat rokov; Rozsutce sa mu stali v obrazoch monogramom i poetickou metaforou púť, ktoré človek rád nosí. On pobavené sumarizuje, že ešte stále má v Havranej, Plešivej, Ráz-

tokách, na Sihle, v Bielej, Kozinskej, Petrovej, Demkovskej... v dvanástich zázrivských dolinách čo maľovať. To isté vám potvrdí každý, čo sa sem vyberie za krásou s paletou a štetcami čo i len raz – na skusy. Tak skoro neodíde. Určite sa sem bude vracaf...

■ PLENÉR ZA TRI KORUNY

Grantové komisie ministerstva kultúry si zrejme myslia, že súčasné umenie je to, ktoré tvorí elektrina v televízoroch, experiment alebo najuletenejší koncept. Medzi podporenými projektmi v posledných rokoch by sme totiž márne hľadali čo i len jeden výtvarný plenér, aj keby mal ten najušľachtilejší cieľ.

UBS na doterajšie tvorivé pobyty nedostala zo štátnej kasy ani cent a rovnako sa zatiaľ skončili aj žiadosti o podporu podujatia, ktoré pod názvom Pieninská pasovačka spolok pripravuje v Zamagurí. Po štyroch vydaných ročníkoch chýr o ňom zaletel ďaleko za Tri koruny, a tak z roka na rok prichádza k Dunajcu do Lesnice reprezentatívnejšia zostava účastníkov. Vlani to boli sedemnásť umelci – členovia UBS aj hostia z Poľska, Ukrajiny, Maďarska, Bulharska, zo Srbska a z Holandska. Skvelú zostavu mal aj tohtoročný plenér, ktorý sa uskutočnil od 7. do 16. júla v úžasnom prírodnom aranžovaní s vydaným počasím a bohatým programom, na čo budú istotne dlho spomínať pätnásť poľskí, ukrajinskí, bulharskí aj naši umelci. Svoje darované práce predstavili na výstave priamo v štýlovom exteriéri Chaty Pieniny. Poslúžia na zariadenie stálej expozície v Medzinárodnom centre cezhraničnej spolupráce v Lesnici. Operený klobúk a titul Pieninský goral za propagáciu regiónu zdobí najnovšie poľskú umelkyňu Bernadettu Stępień z Krakova, zakarpatského majstra Jozefa Babinca z Užhorodu a člena UBS Viktora Motusa z Bánoviec nad Bebravou.

Ako odpustiť viny lotrovi?

Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, 2009

KNIHA TÝŽDŇA

Doktor Martin Jančuška ako lekár všetky svoje tvorivé sily a roky odovzdáva v Rakúsku službám ľudstvu. A ukázal sa aj ako zručný autor, keď sa čitateľskému publiku predstavil v strhujúcom románe Druhé prikázanie (Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, Bratislava).

Naozaj je najdôležitejšia v ľudskom živote láska? A chápeme, čo je v našom každodennom živote prejav tohto citu? Vďaka lekárovi Jančuškovi máme možnosť sa na tento cit pozrieť takmer ako pod mikroskopom. Jeho román však nie je o láske alebo len o nej, naopak, je plný utrpenia jednej rodiny. Zomiera matka a tri sestry majú problém. A spolu s nimi aj ich manželia. Na tejto sujetovej línii Jančuška vyrozprával celý osud človeka. Jeho túžby, ale aj zlyhania, ba aj Božie mlčanie nad zjavnou nespravodlivosťou, a najmä to, ako si ho majú ľudia vo vlastnom osude, vo vlastnom živote vysvetliť. Ako ho pochopiť, nezatrpnúť a zostať pri viere, pochopiť jej zmysel. Na jedného autora veľmi odvážna úloha, ktorú Martin Jančuška berie poctivo. V slovenskej literatúre poznáme viacero lekárov (napr. Martin Kukučín a i.) a dielo každého z nich osvecuje, lieči medzilidské vzťahy.

Druhé prikázanie je románom svedomia a obrazom doby, ba možno je aj o úlohe kresťana v dnešných čudných časoch, ako sa v nich správať, ako a kde nachádzať lásku k večnému zradcovi, zbabelcovi, zhýralcovi, lotrovi, k človeku.

(sh)

MEDAILÓN

Máte radi melón? A aj vy ste počuli, že obsahuje len vodu a minimum vitamínov? Najnovšie výskumy ukazujú opak. Melón je priam vitamínová bomba. Veda časom doplní biele miesta nášho poznania a mení zaužívané pravdy...

Doktor Martin Jančuška je rodák z Ľubietovej (nar. 1942), zo Slovenska emigroval už v roku 1979. V hlavnom meste Rakúska vo Viedni bol šesťnásť rokov vedúcom na jednom z najťažších nemocničných postov – na oddelení intenzívnej starostlivosti, u nás známom ako ARO. V minulom roku na vedeckom medzinárodnom kongrese v Moskve

Aj jogurty nás pomaly obaľujú tukom

prednášal o vplyve fruktózy na ľudský organizmus a o plodoch topinamburov, ktoré sa používajú pri liečbe diabetikov. Fruktóza sa dopravuje do buniek pomocou transportných bielkovín GLUT 5 a GLUT 2. Potravinárske firmy ju pridávajú do výrobkov namiesto cukru. Je o polovicu lacnejšia. A je zdravá, nuž prečo nie? Lenže pán doktor Martin Jančuška prišiel na zaujímavé súvislosti. Vyššie dávky fruktózy ľudský organizmus premieňa na lipidy, teda sa viac zapája do nášho tukového metabolizmu ako v prípade, ak by sme konzumovali obyčajný, aj keď drahší cukor – teda glukózu alebo sacharózu (reálny cukor). Fruktóza pridávaná do jogurtov nás v podstate vyťučňuje. Ak každý deň zjeme dva až tri jogurty osladené namiesto cukrom fruktózou, o pár rokov máme „tučnú“ pečeň. Tak ako gazdine vykrmujú husi, aby mali dobrú pečeňku, aj my sami si vypestujeme pekne tukom obalenú pečeň a začnú sa naše zdravotné problémy.

Je to novinka. Vec, ktorá doteraz nebola známa. Fruktóza nie je zdraviu škodlivá, a predsa pri dlhodobom konzumovaní môže mať na náš zdravotný stav aj fatálne následky. Ba poškodenie pečene fruktózou sa porovnáva so stavom pečene u notorických alkoholikov.

Stanislav HÁBER

HUMORESKA

Maďarskí vinári majú hlavu v smútku. Minulisa býky. Museli siahnúť po myšiach, lebo hrozna sa asi neurodilo. Skutočne. Nedávno nám chceli doviesť víno z Mickey Mousa, či ako sa ten malý hlodavec u nášho brata z NATO volá. Namiesto ich povestného Egri bikavéru (Býčia krv) nám chceli predať Egri vér (Myšia krv). Na prvé pocity, keď vypadlo z názvu bike, som si myslel, že nám zvidelil Sagana. Pravda bola inde. Oni nám jednoducho namiesto povestného červeného vína z čias Kádarovho guláš socializmu chceli dovliecť na Slovensko v plas-

ťových fľašiach nie býciu, ale myšiaciu krv. Podľa Jahnátkovcov, čo tieto šťanky k nám nepustili, mala tekutina vo fľašiach neprijemný „odér“. Skrátka, otvorili ste fľašu a do nosa vám udrela myšina. Po nej každému

myšiny malo „víno“ z Maďarska na prvý pohľad kalnú farbu, teda ľudovo povedané, bolo zlomené. Takže namiesto byčej krvi, ktorá sa minula smerom na lepšie platiace trhy, ponúkli nám bratia spoza Gabčíkova

Víno od maďarského Mickey Mousa

pocitvému vinárovi skrúti nos a napne žalúdok. Múdra príručka vraví, že myšina je chyba vína, ktorá vzniká oxidáciou mladého dokvasujúceho vína s malým obsahom kyselín a síry. V tomto čase tu vznikajú látky, spôsobujúce horkasté chuťové tóny a pach po myších výkaloch. Okrem

myšiu krv. Išli na to múdro. Už oni vedia, že Slováci vypijú (a zjedia) všetko, len nech to veľa nestojí.

Ale aby som bol spravodlivý, aj z poľskej strany nám utešene pribúdajú kamióny zdraviu nebezpečných gebuzín, ktoré sa tvária ako potraviny. Všetko preto, lebo máme,

čo sme si zaslúžili. To Slovensko naše, hnojiskom sa stalo... Naozaj mi neprichodí na rozum výstižnejšie prirovnanie, veď pulty obchodných reťazcov sú prepchané potravinárskymi svinstvami v tuhom a tekutom stave. Nám je to však jedno. Chceme za málo peňazí veľa muziky. Čo na tom, že je plná falošných tónov? Kašleme na slovenské potraviny, ktoré sú o triedu lepšie a kvalitnejšie. Rozhodujeme je, že si do meštek ušanujeme pár centov. Nečudo teda, že sme sa stali hnojiskom Európy. Veď čo si myslíte, že v nadnárodných obchodných reťazcoch sedia hlupáci, ktorí nevedia, že Slovensko im vypije a zje všetko, čo je o pár

centov lacnejšie? Že už dávno nezistili, že sme krajinou zasľúbenou pre všetky potraviny, po ktorých by inde v Európskej únii ani vyhladovaná mačka nezamňaukala a na kosť vychudnutý pes nezakňučal? Priateľ Aladár, milovník konšpiračných teórií, šiel ešte ďalej. Tvrdí, že v tomto fekálnom biznise sú namočené aj niektoré súkromné dôchodkové poisťovne. Človečiek, ktorý platí poisťné, no so zdravím zhutnovaným od zlých potravín umrie tesne pred dôchodkom, je vraj hotovým poženanim. Tomu sa hovorí zabiť jednou ranou dve muchy. Či vlastne zákazník.

Milan ZEMO

Najväčšou pýchou plamenného esejistu a spisovateľa bola matičná stavba na Hostihore

Vladimír Mináč očami Vladimíra Mináča

Zhováral sa Dušan D. KERNÝ - Foto: rodinný archív V. M.

Vladimír MINÁČ (1922 – 1996) patrí k ústredným osobnostiam modernej slovenskej literatúry. Skúsenosti a prax aktívneho novinára a publicistu majú zásluhu na tom, že vždy písal o najaktuálnejších problémoch. Vo svojej publicistickej a esejistickej tvorbe nekonformne a kriticky zaujímal nekonvenčné stanoviská k politickým, dejinným i aktuálnym problémom slovenskej spoločnosti. Osobitné miesto v jeho publicistike majú kultúrno-kritické a literárnokritické state. Ostré publicistické pero mu nechýbalo ani v časoch politického zlomu v roku 1989 a po ňom. Zobrazoval aktuálne otázky, ktoré nastolila spoločenská zmena v domácich, európskych i svetových súvislostiach. Bol členom redakčných rád Encyklopédie Slovenska, Slovenského biografického slovníka a iných. Ako predstaviteľ Matice slovenskej sa zaslúžil o dostavanie jej centrálného sídla v Martine na Hostihore. Publicistike a scenáristike sa venuje aj jeho syn Vladimír.

Vladimír Mináč mladší

● **Váš otec i mama sú Gemerčania a vždy sa radi do svojho rodného kraja vracali. Mama do Tisovca, otec do Klenovca. Naposledy ich spolu v Gemi videli na oslavách nedožitého 100. výročia Ivana Kraska v Lukovištiach v júli 1976...**

Gemer je v tomto prípade trochu nepresné označenie, ale ani otec, ani mama by sa na to celkom určite nenahnevali. Tisovec, Hnúšťa i Klenovec patrili geograficky do Malohontu a neskôr sa stali súčasťou svojráznej Gemersko-Malohontskej župy. Otec bol naozaj kovaný Klenovčan, miloval svoju rodnú obec i celý kraj. Keď sa občas vracal k mame domov, vybehol poza dreváreň do záhrady a na samom vrchu sa usadil pod starou jablňou. Odtiaľ hľadel do dvorov a na strechy domov a tíško s láskou v očiach rozjímal. Istotne aj preto tvrdí a ostrí chlapi či robotné ženy z klenovských lazov vystupujú v baťkových poviedkach, ba Klenovčania prenikli aj do jeho národne ladených esejí. A sú v nich i zbojníci, verní priatelia Tomáš Mravec-Uhorčík a Juraj Jánošík – celý kraj je poznačený týmito hrdinami. Podľa ľudovej piesne je v Klenovci Jánošíkova valaška do buka zaťatá a pod Klenovským Veprom je vraj veľká skala a pod ňou je jaskyňa s Jánošíkovými nazbieranými pokladmi. Aj Jankovi Franciscimu a o sto rokov neskôr, aj môjmu otcovi túto skalú mamy ukazovali. Baťko svojho času dokonca tvrdil, že aj v jeho rode bol jeden zbojník: volal sa údajne Matej Mináč a odvisol za rebro v Rimavskej Sobote. Len to nemohol dokázať, pretože klenovská kronika z tých rokov zhorela. Nie je tajomstvo, že môj otec si občas aj rád vymýšľal či skôr primýšľal.

● **Meno Vladimír Mináč je nerozlučne spojené nielen s Klenovcom, ale aj s Maticou a so slovenskými dejinami. Mináčovu knihu Tu žije národ ideologické oddelenie ÚV zakázalo, nemohlo sa o nej čo i len riadkom verejne zmieniť...**

Zakázaný baťko – to dnes znie trochu úsmevne. Ale treba si uvedomiť, že táto počtom strán ťtla, no obsahom nesmierne bohatá kniha vyšla v roku 1965, v čase, keď podľa stránickej verchušky nebolo vhodné oslavovať Štúra a už vôbec nie ostro a otvorene písať o našich,

nie práve najlepších historických skúsenostiach s Čechmi a Maďarmi. Pražskí Slováci, ale aj poslušní služobníckovia proletárskeho internacionalizmu o tom jednoducho nechceli ani počuť. Napriek tomu (či práve preto) už o sedem rokov neskôršie vychádza baťkovo Dúchanie do pahrieb – väčšia historická esej o čase, v ktorom sa v rakúskom mocnárstve, ale i v celej Európe dali do pohybu národy. Aj keď k Slovákom nebol osud počas týchto udalostí príliš privetivý, sledovať povstalecké príbehy Hnúšťana Janka Francisciho či Tisovčana Štefana Marka Daxnera Mináčovými očami je nesmierne zaujímavé. Pravdaže, aj táto kniha súvisí s národným pohybom a s Maticou slovenskou. Mináčovi pristala Matica a on zas vedel, čo potrebuje táto národná inštitúcia. Už od začiatku si v Martine vytvoril – ako sám často zdôrazňoval – odborne veľmi dobrý kolektív, v ktorom boli aj vylúčení straníci. No najmä, dovoľím si tvrdiť, ak by nebolo Mináča, nebolo by Hostihory. Národná knižnica, hoci dnes už nie matičná, je jeho najväčšou pýchou.

● **Mináč bol búrlivák. Ako to vnímal dorastajúci a dospelávajúci syn? Aká bola vaša košeľa zo žihľavy?**

Neviem, či označenie búrlivák je celkom presné, ale bol to múdry a skvele argumentujúci chlap, ktorý vedel svoje okolie zaujať. Baťko bol aj pri zrode socializmu s ľudskou tvárou v januári 1968 a sám prispel svojou troškou k odvolaniu Antonína Novotného a zvoleniu Alexandra Dubčeka. Mal Dubčeka rád a myslím si, že aj on jeho. Keď v roku 1969 odvolali Alexandra Dubčeka z postu predsedu Federálneho zhromaždenia, Mináč si na protest vyzul topánky a bosý ho vyprevádzal z rokovacej sály. Pamätám si aj niektoré jeho vystúpenia v sedemdesiatych a osemdesiatych rokoch v Slovenskej národnej rade, napríklad to známe o vode a ekológii. Boli to životodarné prejavy, pretože aspoň na chvíľu rozviriť mŕtve stojaté vody v spoločnosti a vytrhli ľudí zo smutnej každodennej reality. Ludovít Pezlár, najvyšší stranícky ideológ na Slovensku, hlavný normalizátor, podľa baťka tupý aparátnik, si s ním jednoducho nedokázal poradiť.

Pokiaľ ide o mňa a moju košeľu, nepálila príliš od žihľavy. Hoci... Keď som bol ako 21-ročný mladík na archeologickom výskume v Trente pod Alpami, neprijal som lákavú ponuku žiť a pracovať v Taliansku – sčasti kvôli otcovi, sčasti kvôli Slovensku. Neofutoval som, aj keď sme museli dvadsať rokov čakať na našu slobodu. Dnes som pyšný na to, že som patrili k malej skupinke novinárov, ktorá sa po revolúcii od samého začiatku usilovala o samostatnosť Slovenska. Teší ma aj pohľad na Prezidentský palác a vojakov v modrých hurbanovských povstaleckých uniformách – vymysleli sme ich kedysi dávno na vojenskej púti v Lurdoch spolu so spisovateľom Petrom Valom a s dôstojným pánom Ignáčom Jurušom. Pri takýchto spomienkach človek zabudne na všetku tú biedu, na všetky boliestky i väčšie bolesti – a tých je u nás stále neúrekom.

● **Váš otec sa stal hneď v novembri 1989 terčom ostrých verejných útokov. Ako to vnímate teraz s odstupom času?**

Chodil som na Námestie SNP pravidelne, nakrúcal som novembrové udalosti pre Spravodajský film a tak viem, že dav spočiatku vyvolával aj Mináča, skandoval jeho meno. Medzi Lamačom a Dúbravkou sa na jednom múre dokonca objavil veľký nápis: Mináč na hrad. Kňazko, Budaj a vedenie na Jiráskovej ulici však na to nereagovali. Bol to jasný zámer, naopak novým pánom šlo o to, aby otačo najrýchlejšie zdiskreditovali. Preto v Smene vyšiel najprv starý baťkov článok, v ktorom kritizoval Solženicyna, a potom aj list adresovaný uránovému magnátovi Štefanovi Romanovi a kanadským Slovákom, ktorý akoby náhodou priniesol reverend Dušan Toth priamo z Toronta. Keď mal baťko ísť do pamätného Televízneho klubu mladých, sedeli sme pod Maticou v Kláštornej vinárni. Hovoril som mu, aby tam nešiel, aby sa ospravedlnil, že to bude už tretí úder pod pás a ten môže byť smrteľný – nedal si však povedať. A tak sa stalo. Odvolanie z postu predsedu Matice slovenskej potom už nikoho neprekvapilo, bolo celkom zákonité. Paradoxné na všetkom však bolo to, že ho podpisoval Ladislav Chudík – Kapitán Dabač – vtedy na chvíľu minister kultúry. S Mináčom boli dlhoroční priatelia...

Keď sa neskôr baťko otvorene prihlásil k národniarom, útoky naňho sa ešte viac vystupňovali. Ozvali sa známi „bojovníci za slobodu“ Peter Zajac, Hana Ponická, Milan Hamaďa, Ernest Weidler a po jeho smrti aj mnohí ďalší, ktorí sa odrazu baťka nebáli.

● **Mináč je nerozlučne spojený s úsilím o samostatnosť, o slovenskú ústavu. Ako ste to vnímali vtedy a ako teraz po dvadsiatich rokoch?**

V eseji Tu žije národ baťko pred 45 rokmi jasne vyjadril svoju túžbu po slovenskej samostatnosti. Aj po novembri bol v knižkách Sub tegmine či Návraty k prevratu jednoznačný: slobodný občan je len jedna polovica pohybu, druhou musí byť slobodný národ. Ak ma niečo predsa len mrzí, tak sú to jeho poznámky na adresu hejslováctva a slovenského nacionalizmu. Ak vôbec hejslováctvo existovalo, bolo ho ako šafranu. Novinári zo študentskej Zmeny, Slovenského národa, Nového Slováka, Slovenských národných novín a neskôr i Slobodného Piatka iba obhajovali Slovensko a Slovákov voči agresívnym Čechom a Maďarom, nactiutrháčom a svetoočbanom. Známy je prípad istého Marianka, šéfa jedného občianskeho hnutia, ktorý v noci na bratislavské múry vlastnoručne maľoval rôzne protižidovské a xenofóbne heslá a ráno ich s veľkým treskom odhaľoval a špinil na národ. A ak sme aj občas písali o Jozefovi Tisovi a prvej Slovenskej republike, tak len preto, že celá jedna generácia o tejto našej histórii veľa nevedela a sami sme si potrebovali zaplniť medzery. Nie, nikoho nechcem obhajovať, ale nemali by sme zamieňať nacionalizmus s rododubstvom a národovectvom.

Pravdaže, vďaka Bohu za rozpustenie Federálneho zhromaždenia, za nezabudnuteľné slová Romana Kaliského na Námestí SNP, za iniciatívu 61 krokov k slovenskej identite, za Kongres slovenskej inteligencie na Donovaloch. To všetko boli významné medzníky na ceste k slovenskej zvrchovanosti, štátnosti, ústave. A baťko bol takmer pri všetkých týchto udalostiach. Nebudem asi ďaleko od pravdy, keď poviem, že tomuto junákovi spod Vepra sa vlastne splnil krásny tridsaťročný sen o slovenskej samostatnosti.

Poľovačka na talenty

Posledných niekoľko rokov sa zdá, že sa plazivý úpadok našej literatúry zastavil, ba došlo aj k miernemu literárnemu oživeniu. Pôvodnú slovenskú prózu, ktorá znesie náročnejšie kritériá, začali vydávať vydavateľstvá, ktoré sa predtým orientovali takmer výlučne na vysoko nákladové komerčné tituly.

Ako zjavenie pôsobí úkaz, že sa v týchto vydavateľstvách objavili aj básnické zbierky slovenských autorov a autoriek. O nových knihách sa dočítame čoraz častejšie v takzvaných minikotvorných denníkoch, no stále platí sortírovanie autorov na „tých našich“ a „tých druhých“. Bohužiaľ, tá druhá skupina je zložená najmä z autorov, ktorí verejne deklarujú svoj vzťah k Slovensku, k jeho histórii, súčasnosti a budúcnosti v tomto dnešnom trasovisku ideí a hodnôt. Stále sa ešte nosí svetoočbanstvo, prinajhoršom európanstvo, ovenčené krepovými stužkami multikulturalizmu, ktorému v súkromí neveria ani tí papaláši mediálnej scény, ktorí ho navonok hlásajú a presadzujú v nadnárodných médiách. Skrátka, byť patriotom sa ešte stále nenosí ani v literatúre. Chronicky je na tom zle literárna kritika a nebohy baťko Matuška si voľakde v literárnom nebi ukradomky zatlačá slzu späť do oka. Vedľa neho stojaci baťko Mináč tiež nie je v najlepšej nálade, keďže kvalitné eseje a ostré, no konštruktívne polemiky nahradili demagogické články nájomných novinárov a jedovaté internetové výplody anonymných dedov vševědov. Ináč je však stav pacientky „slovenskej literatúry“ stabilizovaný. Keďže spoločnosť je už zrejmé prejedaná komerčného balastu, ktorý sa na nás valí z médií, otvorili sa dverka pre vnímanie spisovateľov aj v inej polohe ako v polohe čudných nepraktických šašov, ktorých ktorákoľvek rýchlokvasená, vulgárna a obmedzená celebrita maličkom vysoťi z vrchných priečok mediálneho záujmu.

Kľúčom k pochopeniu, kam sa naša literatúra poberá, môžu byť aj literárne súťaže. Ich čas nastáva až v jeseni, no práve tohtoročná Slovesná jar, ktorú v Martine už tradične pripravila Matica slovenská, naznačuje, že sa trend stúpajúceho počtu mladých literátov ochotných ísť s kožou na trh zachová. Po pôstnych rokoch začiatku tohto tisícročia je to optimistické zistenie. Wolškrova Polianka, Literárny Zvolen, Jašíkove Kysuce, Literárna Senica Lada Novomeského či Básnické Budmeric Ruda Fábryho nie sú len príležitosťou pre mladých autorov konfrontovať si navzájom svoju tvorbu. Sú aj jedinečnou šancou na vzájomné stretnutia začínajúcich literátov a platformou, z ktorej sa dá vycítiť smerovanie nastupujúcej literárnej generácie. Ostatne, kto si prečíta zborník Chtiví svetla, každoročne vydávaný Národným osvetovým centrom, ktorý mapuje všetky relevantné literárne súťaže na Slovensku, dokáže literárne trendy na Slovensku odhadnúť. Redaktori literárnych časopisov tak už robia. Na ťahu sú vydavatelia...

(mab)

Rozprávanie Dr. F. Oktavca o absurdnom procese s doc. Alexandrom Hirnerom a spol.

Balada o slovenskej encyklopédii (1.)

Na Nový rok 2012 udelil prezident Slovenskej republiky jedno z najvyšších štátnych vyznamenaní sociológovi doc. Alexandrovi Hirnerovi in memoriam, hlavnému autorovi prvej slovenskej encyklopédie, ktorá nesmela vyjsť. Prinášame svedectvo jedného z účastníkov procesu, literárne spracované v dvoch častiach reportáže nášho autora.

Ján ČOMAJ - Foto: archív

Neverili by ste, na čom všetkom sa môže zvrtnúť váš osud: náhody, neočakávané okolnosti, neznámi ľudia, bezvýznamné reči dokážu zmeniť zabehnutý tok života. Chrbát sa mi už zohýna pod deviatym križikom, ale pamäť je svieža, tak vám rád ten príbeh rozpoviem. Aspoň nepadne do zabudnutia. Je nielen tragikomický, ale aj absurdný. Je zrkadlom čias, v ktorých sme žili. Volali nás encyklopedisti. Alebo aj zločinecká skupina Hirner a spol. Viem, v porovnaní s genocidami a justičnými vraždami je zanedbateľný. Zaujímavá je však jeho kurióznosť a čas. Keď si svet myslieť, že komunistický režim sa začína humanizovať, v krajine, ktorá mala demokratické tradície, otvára sa jeden z najnezmýselnejších súdnych procesov. Pripomeňme si tie roky, aby ste príbeh lepšie pochopili.

■ PO STALINOVÍ

Takzvaná „oddanosť“ Soviet-skemu zväzu, prítomnosť jeho poradcov vo všetkých sférach života, slepé preberanie stalinských metód po Gottwaldovom puči z februára 1948 priniesli aj vlnu politických procesov. Vrcholila v roku 1951 opravami vedúcich osobností strany, medzi inými aj generálneho tajomníka KSČ Rudolfa Slánskeho a ministra zahraničných vecí Dr. Vladimíra Clementisa. Nijaký okres nechcel zostať v hanbe, že nemá vlastného triedneho nepriateľa. Tak sa vešalo, strielalo, posielalo do uránových baní a na iné galeje. Cieľom pohonu bola intelektuálna elita, predstavitelia ekonomiky, armády, bezpečnosti, vedy, umenia, cirkvi, škôl... V marci 1953 zomrel Stalin a o niekoľko dní po návrate z jeho pohrebu nevy-svetliteľne aj jeho český služobník Klement Gottwald, predseda KSČ a premiér vlády. Možno si niektoľko naivných optimistov pomyslelo, že komunistický teror po Stalinovej smrti poľaví, ale nič sa neudialo. Až zrazu sme zdúpneli: nový, už tretí šéf strany po Stalinovi, ukrajinský mužik, aspoň na pohľad a podľa toho, že namiesto ruského g demonštratívne vyslovoval h, lebo bol roky gubernátorom Ukrajiny, na XX. zjazde sovietskych komunistov vystúpil s neuveriteľnou žalobou. Tri roky po Stalinovej smrti v stostranovom prejave odhalil pozadie krvavej

tyranie, masové vraždy, genocidy celých národov, perzekúcie miliónov ľudí, rozľahlosť takzvaných gulagov, ktoré sa veľmi podobali na nacistické koncentráky. Chruščov v úplnom rozpore s ich praxou, ktorej princípom bola lož, obnažil démonickú tvár kremelského socializmu. Väčšia časť prejavu bola síce utajená, ale postupne sa dostala na verejnosť.

Božstvo stratilo svätôžiaru. A veľa ľudí, aj tých, čo úprimne verili v socialistické idey, začalo rozmýšľať. Kým sa však v Sovietskom zväze ľudia začali vracaa z väzení, vyhnanstiev a gulagov, v ČSR nenastali nijaké zmeny. Vrchnosť sa otriasla ako pes po sprške. Na Slovensku bolo stále v žalároch, vo vojenských pracovných jednotkách, v táboroch nútených prác a odvlečených do sovietskych gulagov asi 90 000 ľudí. Dokonca akoby strana chcela dokázať svoju neotrasiteľnú moc, začínali sa nové procesy. O jednom tragikomickom veda porozprávam. Nech by sa vám dôkazy obžaloby a závery súdu zdali akokoľvek smiešne, nič to nezmení na skutočnosti, ako nám proces zasiahol do existencie, ako zničujúco nám poznačil životy. Jediné životy, ktoré nám Všemohúci dal.

■ POHON NA MATICU

Päť rokov po Stalinovej smrti a dva roky po onom Chruščovovom prejave sa v žilinskom sekretariáte KSS a krajskej centrále štátnej bezpečnosti začal pohon. Na pôde Matice slovenskej a vo vydavateľstve Osveta sme pripravovali encyklopédiu – a ešebácke nosy zavetřili nebezpečenstvo!

Patřili sme k posledným národom Európy, ktoré ešte ani v polovici dvadsiateho storočia nemali všeobecný náučný slovník, teda dielo, ktoré by zhrňovalo súčasný stav vedeckých poznatkov a prijateľným spôsobom by komukoľvek vysvetľilo pojmy z rozličných oblastí prírody, dejín, zemepisu, umenia a podobne. Česi od konca 19. storočia vydali dokonca päť encyklopédií (viacsväzkový Riegrov slovník už v rokoch 1860 – 1870, potom Ottov náučný slovník, Masarykov slovník náučný, Komenského encyklopédiu a Ottov slovník náučný novej doby); na Slovensku v roku 1932 vyšiel len rozsahom veľmi obmedzený Sloven-

ský slovník náučný ako avízo budúcej encyklopédie. Prišla však vojna, povojnová obnova, februárový puč, procesy, a tak sme si povedali, že je čas nebyť svetu na chvoste.

Stranícke orgány a štátna bezpečnosť však prejavili svoju bdelosť. Od tej chvíle nás mali pod dozorom. My sme, pravdaže, nič netušili. Jedného dňa som sa vrátil polnočným vlakom z Bratislavy. Nadránom ta, nocou spať. Na stole ma čakal listok od manželky: Oslavujeme. Príd! Sme u Hirnerovcov.

Unavenému sa mi nechcelo. Žiadalo sa mi spať. Boli to však päťdesiatiny pani Hirnerovej, patrilo sa... Tak som šiel zavinšovať.

Hovorilo sa o všetko a o ničom, ako to pri takých posedeniach býva. V kruhu priateľov sedeli docent Alexander Hirner, univerzitný profesor, sociológ Anton Jurovský, Hirnerovi spolupracovníci na príprave encyklopédie Ján Olexa, PhDr. Jozef Telgársky, a PhDr. Ľudovít Januška, Hirnerova a moja manželka. Typické spoločenské posedenie priateľov pri víne a konverzácii. Onedlho po mojom príchode sme svorne privítali náznak na odchod domov. Týmto večierkom sa začala tá obľudná schizofrénia.

■ SRDCOVÁ ZÁLEŽITOSŤ

S myšlienkou neostať pri pokuse o náučný slovník z roku 1932 prišiel do vydavateľstva Osveta docent Hirner. Po našej námietke, že mnohé naše vedné odbory sú s výskumom sotva v začiatkoch, argumentoval, že každý vedec, ktorého požiadame o spoluprácu na základe kolektívne zostaveného heslára, bude mať konkrétnu úlohu – formulovať istý problém či jav a výsledok sa premení na heslo. Veľkú hromadu hesiel zasa premení redakcia na náučný slovník. Nemalo to byť dielo v rozmeroch veľkých slovníkov. Rátali sme s tromi zväzkami, ktoré by obsiahli asi päťdesiatisíc hesiel. Tak sa v Martine začalo priekopnícky, ale na kolene pracovať na diele, na aké sa inde zriadil vedecký ústav.

Spolu so Slovenskou akadémiou vied sme zostavili kolektív vyše tristo vedeckých pracovníkov – tvorcov hesiel. Vedúcim redaktorom sa stal A. Hirner. Na rukopise sa stále pracovalo, aj keď prvý diel, obsahujúci slová na A až G, išiel do tlače.

Predstavím vám hlavných tvorcov.

Doc. PhDr. Alexander Hirner. Po absolvovaní Univerzity Komenského postgraduálne študoval v Ríme a Paríži a priamo zo Sorbony išiel do Slovenského národného povstania. Po vojne začal pracovať v martinskom vydavateľstve Osveta a prednášal na Vysokej škole politických a sociálnych vied v Prahe. Bol nositeľom Vojnového kríža, Radu SNP, vyznamenaní Za chrabrosť a Za zásluhy.

PhDr. Ľudovít Januška bol sociológom a momentálne redaktorom chystanej encyklopédie.

PhDr. Eduard V. Tvarožek pôsobil ako vysokoškolský učiteľ a redaktor divadlanej literatúry vo vydavateľstve, aktívne prekladal a bol známym organizátorom šírenia medzinárodného jazyka esperanta.

Ing. Štefan Veselý bol vedúcim redaktorom cestopisnej literatúry v Osvete. V čase, keď sa začala realizovať myšlienka náučného slovníka, začlenili ho do encyklopedického kolektívu, podobne ako polonisti Jána Olexu, ktorý bol inak hlavným hospodárom vydavateľstva.

Napokon som tu bol ja, Dr. František Oktavec. Pochádzam z Vrútok,

absolvoval som filozofickú fakultu, získal doktorát a pri práci som prekladal z angličtiny, taliančiny a rumunčiny. V SNP som bol hlásateľom Slobodného slovenského vysielateľa, zimu som prežil medzi partizánmi v horách. V danej chvíli som bol šéfredaktorom vydavateľstva Osveta, kde encyklopédia vznikala.

■ NENÁVIDENÉ MESTO

Niekdajší Turčiansky Svätý Martin bol celé storočie nenávideným mestom pre každú vládu. Za Uhorska ho Pešť vnímala ako tútske hniezdo panslávov. Za prvej republiky chápali Česi Martin ako koncentráť slovenského nacionalizmu. V rokoch vojnovaj Slovenskej republiky bol pre ľudíakov nebezpečným strediskom obojóných protestantov. A od roku 1948 Praha videla Martin ako brloh buržoáznych nacionalistov. To sme si len my Martinčania po Chruščovovom vystúpení mysleli, že svitá.

Nemohli sme tušiť, že malé posedenie pri víne, pagáčoch a klobáske u Hirnerovcov odpočívajú. Pri druhej či tretej fľaške sa ktosi posťažoval, že keď sa to tu trochu uvoľnilo, chcel navštíviť spolužiaka od vojny žijúceho v Nemecku, ale nepochodil. Toho sa ani nedožičeš, povedal niekto za stolom. Takí turčianski olejári alebo kysuckí drotári, čo tí pochodili sveta! Alebo štúrovci. Študovali vo Viedni, v Jene, Hale, Teubingene... A Kukučín sa dostal až do Patagónie! Štefánik študoval v Prahe i Paríži, robil v Meudone u slávneho astronóma Jansena, precestoval svet od Le Havre po Vladivostok a od Košarisk po Havajské ostrovy. A teraz? Pomaly to bude ako v Rusku: keď chceš ísť za bratom do Žiliny, aby si potreboval pas.

Nebol som pri tom rozhovore, ešte som sedel niekde vo vlaku, ale viem si to predstaviť. Niekoľko sa opýtal, či vedia, aký je rozdiel medzi americkým Slovákom a naším. No aký? Nijaký! Obaja môžu ísť do Tatier, kedy sa im zachce. Keď smiech utíchol, jeden z hostí zavzdychal, že vlastne škoda Rakúsko-Uhorska. Bola to síce staromódna monarchia, ale mali sme Alpy aj Tatry, Dunaj aj more. Ešte aj dnes by to stálo za to! Taká konfederácia podunajských republík. Rakúsko. Česko. My. Maďari, Rusíni, Slovinci, Srbi, Chorváti..., za hlavné mestá by sme dali Viedeň a Bratislavu, prečo by nemohli byť dve metropoly, veď aj Nemci majú Bonn a Berlín, Švajčiari Bern a Ženevu, Američania Washington a New York, Brazilčania Brazíliu a Rio, ba ešte aj Turci majú Ankaru a Istanbul...

Spisovateľ Ján Bodenek vo svojich pamätiach Moja súdička objavil možnú motiváciu budúceho obvinenia. Ministrom štátnej bezpečnosti bol jeden z najobmedzenejších pohlavárov režimu, neskorší šéf komunistov na Slovensku Karol Bacílek. Nevyučení český robotník, ktorý svoju mladosť strávil ako profesionálny burič, v čase vojny bol účastníkom SNP. Rusi mu dali vysielacku, ktorou mal Moskvu informovať o situácii, len on ju až do konca SNP nedokázal zapnúť. Tento chlap pol roka predtým, čo sme u Hirnerovcov vypili pár pohárov vína, na zjazde KSS 16. mája 1958 povedal, že „skupina najúhlavnejších nepriateľov národa, preberajúca argumentáciu z arzenálu Vatikánu, sníva o nastolení takého útľaku v strednej Európe, ako bola rakúsko-uhorská monarchia“.

Zrejme tento odsek Bacílkovho

prejavu na zjazde komunistov bol pre zostavovateľov obžaloby hlavnou smernicou. Dovtedy ešebáci nikde na Slovensku nenašli nijakých zakladateľov nijakej dunajskej federácie, keď to však súdruh Bacílek povedal na zjazde, tak nejakí sprisahanci tu predsa museli byť. Ak ich objavia v Martine, zabijú tri muchy jedným úderom: prevetrajú martin-ský brloh nacionalistov, rozprášia živly pripravujúce kozmopolitickú encyklopédiu a dokážu Bacílkovi, akí sú ostrážiti!

Od tej chvíle zhruba rok sa v našom vydavateľstve striedali kontroly preverujúce všetko možné – cestovné správy, nákup kancelárskych potrieb, telefonický styk a knihy návštev, edičné plány a zápisnice z porad. V kútoch kancelárii, v krčmičkách po práci, pri súkromných stretnutiach sa premieľali všelijaké kombinácie, čo všetko už kontroly objavili. Raz sa rozšírila fáma, že sa našli čierne skrinky – tajné skrýše s materiálom, ktoré spojka nestihla prevziať, inokedy skupinu neznámych hostí, ktorí prišli do martin-ského divadla a ubytovali sa v hoteli Slovan, ktosi označil za diverzantov. Najviac ľudí uverilo chýru, že jedna z kontrol našla v Osvete špinavé finančné machinácie... – ak je reč o peniazoch, ľudia radi uveria hocičomu.

Keď sa však konečne začalo súdne pojednávanie, všetci širitelia poplašných a démonických správ otvárali ústa. Spolu s ostatnými pracovníkmi vydavateľstva, ktorých účasť na pojednávaní bola povinná, s ohromením počúvali, čo krajský prokurátor zo Žiliny predkladá súdu. Obžaloba čerpala z rozličných prameňov, aby dokázala, že trestná činnosť bola rôznorodá a závažná. Spomínali sa stretnutia v byte docenta Hirnera a iných obžalovaných, diskusie na pracovisku, pri ktorých sa politizovalo, rozoberala sa vydavateľská náplň Osvety a jej ideologické chyby, ktoré boli také rafinované, že si ich doposiaľ nevšimli ani stranícke orgány, dopodrobna sa analyzovalo sabotážne redigovanie encyklopedického slovníka, charakterizovala sa minulosť obžalovaných, ktorí boli natoľko prezieraví, že sa dokonca zúčastnili aj v SNP, dostávali vysoké vyznamenania – a to všetko preto, aby mohli zamaskovať svoju budúcu protisocialistickú činnosť!

■ RAZIE A ZATÝKANIE

Skôr ako sa začalo pojednávanie, museli nás všetkých najprv pozatýkať, vypočúvať a usvedčiť. Rozkaz na zatknutie docenta Alexandra Hirnera vydal v polovici decembra 1958 odbor vyšetrovania Krajskej správy Ministerstva vnútra v Žiline. V rozkaze sa ako dôvod zatknutia uvádza, že je v súlade s uznesením Krajskej správy Zboru národnej bezpečnosti a s povolením krajského prokurátora. Na zatýkancom rozkaze aj podľa vtedy platných smerníc mal byť prokurátorov podpis. Chýbal. Aj náčelníkov podpis chýbal. Na tom rozkaze nebol nijaký podpis. Kto by sa staral o také detaily, keď sa buduje nový svet?

Olexu a mňa zatkli až po Novom roku. Janušku, Telgárskeho, Veselého a Tvarožka 3. februára. Ani na jednom zo zatýkacích rozkazov nie je prokurátorov podpis, dokonca nie sú ani mená príslušníkov ZNB, ktorí mali rozkaz vykonať. Vyplnené bolo len miesto určenia: väznica č. 1 v Žiline.

(Dokončenie v budúcom dvojčíse)

„Príjemné“ bahenné skúšky jaskyniarov v najhlbšej jaskyni Muránskej planiny Nebezpečná krása absolútnej tmy

Text a foto: Maroš SMOLEC

Diera v zemi. Doslova a do písmena. O niečo väčšia ako kanálový poklop vo veľkomeste. Ten je aj bránou v železnej konštrukcii osadenej na vrchole priepasti. Vchádzam dnu. Do hĺbky a tmy. Môj sprievodca – dobrovoľný jaskyniar – mi už zmizol z dohľadu. Vidno len svetlené odrazy jeho baterky, tzv. čelovky. Po náročných jaskynných terénoch sa pohybuje bez problémov. Ja nie. Zasvietim čelovkou na prvý rebřík. Nejasne vidím jeho koniec. Opatrnosť, rešpekt, zvedavosť a očakávanie. To sú pocity, ktoré ma ovládajú pri vstupe do útrob Jaskyne Michňová, nachádzajúcej sa v oblasti Suché doly v Tisovskom krase v Národnom parku Muránska planina.

Predseda Speleoklubu Tisovec Ivan Kubíni.

Rebřík je síce pevne ukotvený, no vlhký a zhrdzavený. Pri kladení prstov na jeho priečky sa šmýka. Zabudol som si rukavice. Zima sa mi zahryzáva pod nechty. V jaskyni je celoročne štandardná teplota 7 stupňov Celzia. Napriek tomu, že mám skúsenosti s návštevou aj iných zemských, širokej verejnosti neprístupných dier, strach ma neopúšťa. Jeden zlý krok, šmyk a pád...

■ JASKYŇA MŔTVYCH NETOPIEROV

Na prvom rebříku som si spomenul na moju návštevu Jaskyne mŕtvych netopierov pod Dumbierom pred dvoma rokmi. Z turistického chodníka od chaty Trangoška pod Srdiečkom na južnej strane Chopka smerom na Štefánikovu chatu sme v polovici cesty odbočili k neďalekej viditeľnej chate. Je vstupnou bránou do Jaskyne mŕtvych netopierov, ktorá patrí medzi verejnosti prístupné. Má tri trasy A až C podľa náročnosti. Áčko je nenáročná pre všetky vekové kategórie. Bez problémov sme zvládli úzke chodníčky popri stenách, menšie rebříky i mostíky. Očarovala nás nádherná výzdoba. Výhodou tejto jaskyne je, že ste jej súčasťou. Nie ste oddelení vysokými zábradliami a všakovakými zákazmi ako v iných jaskyniach. Zemskú výzdobu si môžete doslova chytiť. Propagačný letáčik a konto na sociálnej sieti nás primäli na Béčko. Dostali sme jaskynné mundaúry z ochrannej pogumovanej látky, čelovky a 16-ročného sprievodcu. Dovtedy som navštívil slovenské jaskyne, v ktorých ste mohli ísť doslova v teniskách a krátkom tričku. A zrazu som sa ocitol v jaskyniarskom špeciálnom obleku. Vedel som, že to bude niečo iné. A bolo... Neisteni sme sa trmácali dve hodiny jaskynným systémom smerom nahor v prevýšení cez 100 metrov. Nebolo mi všetko jedno. Najskôr na visiacom niekoľkokometrovom rebříku, z ktorého som musel preskočiť do pokračujúceho tunela, a potom – už síce istený – ale nad 25-metrovou priepasťou, ktorú sme obchádzali z troch strán po chodníku širokom asi desať centimetrov. Nalepený na mokrej stene som si musel dvakrát prechytiť skobu na ďalšie istiace lano. Nedarilo sa mi „preskobovať“. Znervóznel som. Sekundy sa menili na minúty. Vtom mi náš mladý sprievodca, ktorý skákal po jaskynných zákutiach ako kamzik, povedal:

- Strach nie je dobrý. Strach zabíja.

V okamihu som sa prehodil na ďalšie lano a skočil do úzkeho tunela ústiaceho v skalnom masíve.

■ SPELEOKLUB TISOVEC

Rovnako bezproblémovo sa pohyboval po rebříkoch aj môj sprievodca v Jaskyni Michňová. Bol o niečo starší, ale ten najkompetentnejší – predseda Speleoklubu Tisovec Ivan Kubíni. Šesťdesiatnik, ktorého športová postava dokonale skrýva jeho vek. Pod prvým rebříkom čakal a začal výklad o jaskyni, jej histórii, objavení, najstarších

nápisoch a o ich Speloklube, ktorý sa o množstvo jaskýň v Tisovskom krase stará.

Po založení Slovenskej speleologickej spoločnosti (SSS) v roku 1949 vznikali postupne v jednotlivých regiónoch Slovenska jaskyniarske skupiny. Medzi prvými sa v roku 1951 etablovala aj Oblastná skupina č. 6 v Tisovci. Založil ju člen SSS Ing. Svätopluk Kámen a pozostávala najmä zo študentov – záujemcov o tisovskú prírodu a kras. Už 5. novembra 1951 uskutočnili prvú jaskyniarsku výpravu na Hradovú, kde navštívili dve jaskyne. Neskôr podnikli výpravy do Teplice, Jaslišt, Suchých dolov a jaskyne Kostolík pri Hlbokom jarku. V decembri 1951 zostúpili do úvodných častí jaskynnej priepasti Michňová. Ďalšie výpravy smerovali do Jazernej jaskyne, jaskyne Netopierov a do krasových oblastí Voniacej, Šajby, Dielika, Káštera a Kochov. Pracovné zameranie skupiny sa postupne rozširovalo na krasové územie Muránskej planiny. Tu pokračoval prieskum v jaskyni Bobačka a v lokalitách Malá a Veľká Stožka, Homola, Stračaník, Hrdzáva a Javorníková dolina, Tatričky. Tolko jaskýň na takom malom území: Nevidané! Súbežne s prieskumom krasu a jaskýň realizovali dokumentačnú činnosť. Vyhotovali Katastre krasových javov neskôr Identifikačné karty jaskýň. Zhotovovali fotodokumentáciu a mapy krasových javov.

Od roku 1998 skupina pokračuje vo svojej činnosti už pod novým názvom Speleoklub Tisovec. Zakladateľ skupiny pôsobil na jej čele plných 41 rokov až do svojej smrti v roku 1992, keď sa stal vedúcim skupiny Ivan Kubíni – môj sprievodca. Výsledkom aktívnej činnosti tisovských jaskyniarov bolo niekoľko významných objavov a viac ako 400 prebádaných a zmapovaných jaskýň, priepasti a krasových javov. Medzi najvýznamnejšie patria: objavenie jaskyne Teplica, nový vchod do jaskyne Bobačka, objavenie Jazernej jaskyne a objasnenie javu periodickej vyvieracky, nové objavy v Rysom hniezde, v Daxnerovej jaskyni, ako aj jaskyne na Dieliku. Z novších objavov je to najmä objav Jaskyne Dvoh kamarátov, charakteristickej dvojicou dvoch stalagnatov dlhých 6 metrov, jaskyne Silvia a Suchodolskej jaskyne, ale najmä M2 – Nová Michňová v roku 2006.

Za objav jaskyne Nová Michňová dostala skupina od SSS najvyššie ocenenie Za významný objav v roku 2006. Speleoklub Tisovec má v súčasnosti 18 členov.

Po krátkej prednáške Ivan Kubíny upozornil:

- Nižšie sa budú rebříky šmýkať, treba byť opatrný.

Ako šmýkať? Pomyslel som si. Veď sa šmýkal už ten prvý. Čakalo ma ďalších dvanásť. Zostúpili sme len desať metrov a pred nami bolo ešte 90 metrov klesania po šmykľavých rebříkoch z nadmorskej výšky 609 do 510 metrov nad morom. Ivan polahky nastúpil na ďalší rebřík.

- Rebříky sa tu krížia, môžete prestúpiť z jedného na druhý.

Zasvietil som na rebřík. Po štyroch metroch klesania rebřík pretína druhý, ktorého koniec mi svetlo čelovky ani neprezradilo. Vstúpil som naň. Pri prechode na ten ďalší sa mi mierne triasli ruky a adrenalin začal naplno ovládať moje telo. Nevedel som, kam stúpam. Baterka osvetľovala len priečky rebříka pred mojím nosom. Zvládol som to. Ivan ma vtedy vyzval, aby som sa poobzeral aj vókol seba. Vtedy som pochopil, prečo som opäť v podzemí a týram svoju ustráchanú dušu, ktorá sa bojí tmy a výšok. Jaskynná výzdoba! Milión rokov činnosti našej matky zeme bez ľudského zásahu. Nádherné, neporušené skalné vodopády, stalagmity, stalagnáty a rôzne vymodelované tvary ma doslova pohltili. Štval som sa len niekoľko centimetrov od nich. Mohol som sa ich dotknúť. Načúvať ich reči. Pamätajú si možno vznik našej zeme. Aj som pri nich. Dodávali mi silu klesať ďalej. Strach pomaly porazili. Prilepil som sa na rebřík a pokračoval.

■ MURÁNSKA PLANINA

Tatranský národný park TANAP ničia nenažraní developeri, vichrica lykožrút aj nezodpovední turisti.

Rebříky bez konca.

Niektoré turistické chodníky trpia „zápchou“ návštevníkov a posypané sú namiesto čučoriedok a malín odpadkami. Tu vidno plastovú fľašu, inde zasa papier a plechovku od piva. Národný park Nízke Tatry – NAPANT – zničila vichrica a následná ťažba drevnej hmoty. Okolie Čertovice je mesačnou krajinou s novými ťažobnými cestami. Slovenský raj likvidujú nájazdy neprispôsobivých spoluobčanov, ktorí si z chránených stromov vyrábajú palivové drevo. A to tak, že stromy pília vo výške jedného metra, aby sa nemuseli zahýbať. V Hornáde potápači tento rok dokonca našli karosériu starého auta. Toto sú dôvody prečo vyhľadávam zatiaľ neobjavené zákutia slovenskej prírody. Tie, ktoré doteraz nezničili ani turisti, Rómovia alebo biznis. Národný park Muránska planina je jedným z mála takýchto miest na Slovensku. Tam sa jaskyne účinne skrývajú. Málokteré pohorie na Slovensku je také späté s jaskyňami. V oblasti Čertovej doliny, kde sa nachádza aj Čertova jaskyňa (Slovenské národné noviny priniesli o nej reportáž v lete 2011 pod názvom Po stopách zbojníka Surovca), vyhlásili ochranári dokonca 5. stupeň ochrany. Tisovský kras a Muránska planina je planinový typ krasu, ktorý je rozčlenený hlboko zarezanými dolinami a ostrovcami nekrasového reliéfu. V strmých vápencových a dolomitických stenách, ktorými je planina ohraničená a na ktorých rastie vzácny lykovec muránsky, sa čiernej otvory do podzemia. Jaskyne tu miestnym oddávna poskytovali útočisko pred zlým počasím. Povráva sa,

že sa tu pred pandúrmami ukrýval aj samotný Juraj Jánošík, ktorý pravidelne putoval za svojim priateľom Uhorčíkom z Liptova do neďalekého Klenovca. Oblať Muránskej planiny, Veporských vrchov a Tisovského krasu nemohol obísť. Napokon, miestni z obce Pohronská Polhora, ktorá leží na hranici národného parku, tvrdia, že Jánošíka chytili práve v ich krčme. Najskôr sa mýlia. V polhorskej krčme dolapili iného, významného zbojníka Surovca. Pravda je, že Jánošík do ich krčmy chodieval. Nazývala sa vtedy halaš – teda stavenie na nocľah pre zvieratá, ich pohoničov, vojská či roľníkov a robotníkov, ktorí putovali niečo vyššie tridsať kilometrov z Brezna do Tisovca.

■ ŠTÚROVEC V JASKYNI

Opäť prestávka medzi rebříkmi. Väčšinou niekoľko desiatok centimetrov priestoru alebo železné medziposchodie. Čas na oddych a ohriatie si chladných prstov vlastným dychom. Sprievodca zostupuje ďalej. Jeho svetlo odкрýva alebo mnohou sieť popretkávaných rebříkov z jedného úzkeho konca tunelovej priepasti na druhý.

Do Jaskyne Michňová zostúpil aj jeden z významných štúrovcov Štefan Marko Daxner, pochádzajúci z Tisovca (1822 – 1892). Bol veľkým zjavom slovenského národného, politického a kultúrneho života 19. storočia. Študoval na latinskej škole v Ožďanoch, v Spišskej Novej Vsi, na gymnázii v Rožňave a v rokoch 1840 – 1842 na Evanjelickom lýceu v Bratislave. Právnické vzdelanie absolvoval v rokoch 1842 – 1843 na lýceu v Prešove. V roku 1846 zložil advokátsku skúšku v Pešti. Pôsobil ako advokát, právnik a úradník vo viacerých slovenských župách. Bol zástupcom štátneho komisára Gemersko-Malohontskej župy v Rimavskej Sobote a dokonca radcom župného súdu v Nagykaló. V roku 1861 sa stal druhým podžupanom Gemersko-Malohontskej župy v Rimavskej Sobote. Od roku 1872 hospodáril na rodinnom majetku v Tisovci, do ktorého patrila aj rozsiahla usadlosť neďaleko jaskyne. Ziaľ, ako to býva na Slovensku, dnes je to zničená ruina a smutná spomienka na tohto odvážneho Slováka. Vraj problémy s dedičským konaním medzi potomkami. Čo sme to za národ? Prečo sa štát nedohodne a neinvestuje do tejto usadlosti, ktorá by mohla byť vhodným múzeom spojenia histórie slovenského národa s krásou našej prírody. Štefan Marko Daxner mal veľký podiel na koncipovaní žiadostí národa slovenského vyhlásených v máji 1848 v Liptovskom Svätom Mikuláši. V meruňsmých rokoch ho dokonca odsúdili na smrť, no poprave unikol. Rozsudok bol nakoniec zmenený na trojročné väzenie, ale v roku 1849 ho vyslobodili Francisci a cisárske vojská. Krátko po návrate na slobodu vstúpil do slovenského dobrovoľníckeho oddielu. Úvahy o slovenskom národe a jeho postavení zhrnul v diele Hlas zo Slovenska. Z jeho popudu zvolal v júni 1861 Národné zhromaždenie do Turčianskeho Svätého Martina. Predložil tam národný program Memorandum národa slovenského, ktorého bol autorom. Bol to politický program, ktorý prekonal dobu. Pochovali ho právom na Národnom cintoríne v Martine. Bol skutočne osobnosťou našich národných dejín, odhodlaný za slobodu slovenského národa podstúpiť čokoľvek. A tiež milovník prírody. V skalickom Obzore o jaskyni napísal:

Práve spomenutá jaskyňa, jejž meno i v ďalších kruhoch známo je, a ktorej skúmanie oddávnejších časov bolo známym, leží asi 2 hodiny cesty od Tisovca v Teplici na miernom svahu.

Kam známosť ľudu nesiaha, zastupuje jej miesto bájenie. S poviedkami oboznámený: že skala dnu hodená sa dve hodiny hučí, až napokon do vody padne, že kačica do nej vpustená vypláva na vzdialenom mieste z vody atď. predsa-vzal som si, fľaklou opatrený, poprezerat', nakoľko povesť zodpovedá pravde a zpusťv sa na povrazoch dolu. Našiel som, že spomínané bájky nepreháňajú.

Štefan Marko Daxner sa pritom dostal len do hornej časti jaskyne. Nižšie, do Malej sály, v ktorej sa dnes nachádza symbolický cintorín všetkých tisovských jaskyniarov, už nezostúpil. Fakla a laná mu to nedovoľovali. Sála vyzdobená prírodnou krásou a pomníkmi vzbudzovala rešpekt. Nádherná kombinácia s keramickými náhrobnými doskami, ktorých autorom je jaskyniar a umelec Ing. Z. Nišponský. Z klesaním boli rebříky čoraz šmykľavejšie, no výzdoba čoraz krajšia. V minulom storočí sa sem ľudská noha nedostala, preto je zachovaná. Jaskyňa Michňová je jednou z najhlbších jaskýň na Muránskej planine. Aj preto sa nazýva priepasťou. Na dno sme dorazili asi po 40 minútach. Priestranstvo s malým jazierkom, na dne hĺina a kvapkajúca voda. Vo vedľajšej chodbe na stene z hliny vymodelovaná žena. Jej výhodou je, že na ňu nepôsobí faktor času a je vždy rovnako krásna. Krasová výzdoba v poslednej miestnosti bola úchvatná. Vysoké steny ako hudobné nástroje vytvorené časom. Ivan Kubíni ukázal, ako sa na nich hrá. Jemne po nich kopal rukou, pričom vydávali rôzne tóny. Jaskyňa spievala svoju melódiu.

■ SKÚŠKA JASKYNIARA

Jaskyne sú majetkom štátu a vstup do nich je zakázaný. Len niektoré môžu byť verejnosti prístupné, ako napr. Dobšinská ľadová jaskyňa, Jaskyňa Bystrá a iné známe. Ostatné jaskyne musia byť pred zrakom verejnosti zatvorené. Na jednej strane je to dobré – krása ostáva nedotknutá. Na druhej strane – prevádzkovatelia alebo správcovia, ktorí sú dobrovoľníkmi, nemajú finančné prostriedky, aby mohli jaskyňu vytvoriť bezpečnejšou. Sú to ako dve strany jednej mince. Výnimkou je už spomínaná Jaskyňa mŕtvych netopierov, ktorú správcovia majú v prenájme a od návštevníkov získavajú finančné zdroje na jej údržbu.

- Vypnite si baterky a spoznajte absolútnu tmu, - povedal Ivan.

Krása absolútnej tmy. Ticho a jemné tóny, ktoré vydávala skala. Tu na dne jaskyne skladá každý jaskyniar skúšku. Sprievodcovia ho oklamú, že sa má v absolútnej tme pozrieť nahor priepasť, vraj existuje škára, cez ktorú presvitá denné svetlo. Keď mladý jaskyniar v tme trápí svoj zrak, jeho starší kolegovia mu tvár pomažu blatom zo dna jaskyne. Vtedy sa stáva skutočným jaskyniarom.

- Všetci naletia. Hľadajú svetlo. Najvtipnejšie je, že aj počas noci, - dodáva s úsmevom predseda Speleoklubu z Tisovca.

VÝZVA: Keďže je činnosť tisovských jaskyniarov dobročinná, Slovenské národné noviny sa rozhodli im pomôcť. Uverejňujeme aj číslo bankového účtu Speleoklubu Tisovec. Finančné dary a príspevky využijú jaskyniari na opravu jaskyniarskej základne, zabezpečovanie a ochranu jaskýň a činnosť spojenú s výskumom a propagáciou jaskýň v tisovskom regióne. Číslo účtu: Slovenská sporiteľňa 0380152347/0900. Variabilný symbol: 9 a poznámka pre prijímateľa: DAR a meno darcu.

Kraj pieninských goralov má obrovské bohatstvo prírodných krás, ale život je tu tvrdý Dunajec je pre pltníkov chlebový krajec

Emil SEMANCO - Foto: Štefan KAČENA

Život v Zamagurí v malebných prírodných kulisách, ale v prísnych regulatívoch národného prírodného parku, priamo pod hlavným hrebeňom Pienin s charakteristickou siluetou Troch korún má možno pre náhodného návštevníka alebo pre turistu romantický nádych. Domáci starousedlíci v Červenom Kláštore aj v Lesnici však vedia, že rám na tomto peknom obraze je poriadne tvrdý, a všetko v tejto Božej záhradke akoby si žiadalo dvojnásobné úsilie na zabezpečenie nie modrého z neba, ale len základných potrieb a aspoň znesiteľného živobytia.

Horalský chlieb je o dvoch poriadne tvrdých kôrkach. Pripomínajú mi skalné brehy, v ktorých sa ako v chlebovom korýtku prevažuje Dunajec. Rieka je krajec, ktorý živí našich aj poľských pltníkov. Preto si ho žiarlivo strážia, občas po sebe gánia, ba aj zlé slovo padne a hrozia aj facky – to zväčša medzi našimi – červenokláštorskými a majerskými, keď si myslia, že sa ho dakomu neprávom ušlo viac...

Každý breh patrí inej krajine – pravý Slovákom a ľavý Poliakom. Štátna hranica vedie prostriedkom rieky. Dnes je celkom utopená v zabudnutí.

Uwaga! Pred dvadsiatimi rokmi na to prísne upozorňovali tabule, ktoré však málokto rešpektoval. Ľudia s podkasanými nohavicami alebo suknami prechádzali z jednej strany Dunajca na druhú, ako kto a čo potreboval. Veď sa nepašovali len kone. Polnočných jazdcov nakrútili v neďalekej Osturni. V prístavisku Pod lipami mohli filmári pokojne natočiť inú verziu tunajšej cezhraničnej obchodnej výmeny s názvom Na pravé poludnie. Len kolegov Kubánimu na tomto mieste jeho filmársky zámer nevyšiel a skoro sa utopil. Dnes už to nehrozí. Pred časom spojila obidva brehy – Červený Kláštor a Šromowce Nižne – drevená lávka, ktorá sa svojimi parametrami stala európskym unikátom.

„Je za ňou sedem rokov mojej práce,“ hrdil sa červenokláštorský starosta Štefan Džurný projektom za takmer tridsať miliónov niekdajších slovenských korún, keď sme krátko po dokončení lávky spolu hovorili.

Dunajec je pltnický krajec.

„Oddávna sa po ňom plavili ich plte z vydlabaných stromov pri love lososov, čo sem smerovali na neresiská, aj zviazané kmene stromov splavované na sever k Baltickému moru. Za každú plavbu pribudla pltníkom na frajerskom goralskom podperenom klobúčiku mušlička. Teraz sa tí mladí kasajú, že je to za počet frajeriek...“

Niekdajší flisáci zarobili zriedka. Za splavené drevo bartovali najmä soľ a jantár. Pár korún dostali vari len vtedy, keď na pltiach s muzikou zviezli zabávajúce sa panstvo z Huty. Tam chodievala šľachta, čo sa kuriovala v Smerdžonke alebo v Ružbachoch, do čárdy. Ale to bolo raz, dvakrát v roku. V osade bola sklárska huta, kde sa vyrábalo sklo. V čase najväčšieho rozmachu mali sklári aj vlastný cintorín. V polovici minulého storočia ich pripomínalo len pár opustených chalúp. Dnes jediný kríž. V roku 1970 osada zanikla...

■ PIENINSKÉ MAGNETY

Zamagurie má mimoriadne turisticko-rekreačné kvality a predpoklady na ich ďalší rozvoj a využitie. Keďže nechceme objavovať dávno objavené, stačí, keď o území medzi obcami Čer-

vený Kláštor, Veľký Lipník, Strážany a štátnou slovensko-poľskou hranicou povieme, že tu na rozlohe 2 125 hektárov v roku 1967 vznikol prvý medzinárodný bilaterálny národný park v Európe a jeho časť na poľskom území vyhlásili za národný park už v roku 1932! Nachádzajú sa tu také prírodné vábniky, ako je prielom Dunajca, Haligovské skaly a prielom Lesnického potoka – Kače. A v ochrannom pásme parku sú ďalšie rarity ako Jezerské jazero, Jarabinský prielom a travertínové jazierko Kráter vo Vyšných Ružbachoch...

Tri koruny, hoci sa týčia na poľskej strane aj s pieninskou matkou Sokolicou, sú korunovačným klenotom aj pre nás. Predstavujú akúsi prírodnú kráľovskú korunu nad aktivitami cestovného ruchu, ktorý je hlavným zdrojom príjmov v celom regióne. A hlavným magnetom je splav plti po Dunajci.

Pamätníci tvrdia, že už v roku 1867 bol prvým sprievodcom po Pieninách aj výrobcom plti Gašpar Gondek-Kasper. Bol to pradedo terajšieho vedúceho v Chate Pieniny Jána Gondeka. Populárny chatár to rád pripomína, tvrdí, že má na to doklady a svojmu vynachádzavému predkovi dal vyhotoviť aj mohutnú sochu u rezbára Cyrila Kocúreka v Kežmarku... Pravda, Ján ako vynikajúci manažér urobil pre zveladenie obce i regiónu rukolapne viac. Niekdajší poľský prezident Alexander Kwaśniewski mu udelil Zlatý kríž za zásluhy o rozvoj slovensko-poľskej spolupráce a takéto počty sa neudeľujú len tak pre nič za nič, aj keď chatár – v súlade so svojou náturou – ani na slávnostnom akte v „królewskom zámku“ si neodpustil poznámku, že vraj odkedy sa vyznamenávajú pašeráci a zbojníci...

To len tak na okraj, lebo jánošíkovská tradícia žije v Pieninách viac ako inde. O hórneho chlapca z Terchovej a medzinárodného zbojníckeho kapitá-

Oprava poškodenej plte.

na (lebo v družine mal aj Poliakov) sa s našimi severnými susedmi natáhuje stále a Jánošíkov skok v Dunajci je azda najznámejšia z mnohých prírodných atrakcií, ktorá pod podmanivú panorámu Troch korún a na splav plťami po tejto rieke privádza tisíce návštevníkov z domova i zo zahraničia. Láka ich Holica, skalná dominanta na slovenskej strane hranice. Svinia skala, z ktorej ke-

dysi dávno padol diviak do rieky. Siedmi mnísi – skamenení lechnickí kartuziáni či kamalduli, čo porušili svoju pustovnícku prísahu a v svetských rozkošiach zabudli na pozdrav: Memento mori – Pamätaj na smrť! Storočný prameň, ktorý po pár dúškoch zaručuje smädnému dlhovekosť, a Studňa lásky šťastnú svadbu do roka a do dňa...

Silným magnetom je prielom Dunajca – miesto, v ktorom prúd rieky váha, do ktorého rozvodia sa zvrtné. Na sever k Baltu alebo na juh, kam tečie väčšina slovenských riek. Rieka sa zarezáva do centrálnej časti Pienin hlbokým kaňonom medzi Červeným Kláštorom a poľským kúpeľným mestom Szczawnica. Je to vzdialenosť vzdušnou čiarou možno necelých troch kilometrov, ale sedem rôzne zakrútených meandrov predlžuje tok rieky až na osem kilometrov a plavbu plťami aj na hodinu a pol. Závisí to od stavu vody a rýchlosti prúdu, na čo má v posledných rokoch dosť veľký vplyv poľská priehrada v blízkom Czorsztyn. Tá mi poriadne hýbe žĺčou. Je nezdolateľnou prekážkou pre lososy. Ale čo narobila s tunajšou klímou, je pohroma. Keď začne pršať, leje týždne...

■ ŽIVÉ KLENOTY

Hory sú krásne a tvrdé. Tvrdý je život goralov aj ich náture. Nadpisal som to do titulu. Ale aj zimy sú tu rovnaké – tvrdé, kruté, dlhé. A letá krátke. Jar prichádza neskoro. Ranné mraziky v Pieninách ustanú až v polovici mája a ďalšie prídu v polovici októbra. Sneh zvyčajne napadne už prvý novembrový týždeň. Zimné mesiace sa vyznačujú nielen záľahami snehu, ale aj krátkosťou slnečného svitu. V doline trvá sotva dva a pol hodiny. Na niektoré miesta v kaňone nedopadne slnečný lúč celý rok. Sú však dni ako z pohľadnice. Naozaj ako Božia záhradka.

Zaujímavé je, že v dobe ľadovej zostali Pieniny nezaľadnené. Práve to výrazne formovalo ich reliéf a ovplyvnilo flóru i faunu, ktorá vytvára špecifický geobotanický súbor s viacerými endemiti, mnohými reliktnými a vzácnymi jedincami ako červenofialová chryzantéma pieninská, kobylka pieninská, chvostokos alebo jedinečný vanílkový motýľ jasoň s čiernočervenými bodkami na krídlach.

Kdesi som čítal, že takýchto vzácných druhov je okolo štyridsať. V Pieninách kvitne tisícsto druhov rastlín. Na prelome jari a leta vás tu ovládne pocit akoby práve všetky v nevšednom prírodnom balení ponúkali svoj hojivý balzam na telo i na dušu. Ktovie, či ich naozaj zráťali všetky? A možno ich všetky nepoznal ani legendárny fráter Cyprián.

rastlín v Ľubovni a Plavnici vo veľkom. Čaje a všelijaké hojivé zmesi s jeho menom sú stále dobrou obchodnou značkou.

Kláštor založil ešte v roku 1319 prvý majiteľ veľkého dunajeckého panstva majster Kokoš pre rehoľnícky rád kartuziánov. Pomenovali ho podľa červených tvarovaných ríms, ostení a rebier v gotických lomených klenbách. V jeho Rajskej záhrade hodíte za hlavu nielen všedné starosti, ale zabudnete i na neduhy, ak vás dajaké trápia. A ak sa vám Tri koruny predstavia v celej kráse zaliate slnečným svetlom, akoby ste si nasadili krídla dávnych vetroplavcov a uleteli do zamagurskej rozprávky s vynaliezavým liečiteľom i aviatikom.

A práve takýto deň vykukol spoza Haligovských skál. Slnečný koráb hodil kotvu na vežu Kostola sv. Antona Pustovníka a nechcel sa už z areálu

sochy svätcov – vraj už onedlho prídu z reštaurátorských ateliérov v Levoči – ale návštevníci sa môžu tešiť z vynovených nástenných malieb. Národná kultúrna pamiatka Kláštor kartuziánov si však pýta celkovú rekonštrukciu. U nás je to totiž tak – kým čosi skončíme, na druhej strane musíme začať znova...

Nelamentujme. Sme predsa u pustovníkov? Naozaj spali v truhlách?

„Aj keď mali majetky v Lechnici, v Spišskej Starej Vsi, vo Frankovej i v Reľove, žili prísne uzavretu za kláštornými múrmi v klauzúre. Čím skromnejší bol život mníchov, tým viac sa kláštor a jeho majetky zvelaďovali. Lenže v roku 1431 ho vyrabovali a vypáli bratníci, ktorí mali v neďalekých Haligovciach opevnený tábor. Husitský hajtman Petr Aksamit sa rád zdržieval v tomto kraji a za svoj považoval aj hrad Plaveč, odkiaľ podnikal väčšinu spanilých jász,

kláštora nikam pohnúť. Laický vykladač histórie by odprisahal, že aj bez dlhého bádania v dávnych herbároch a kronikách, napísaných a vymaľovaných bratmi kartuziánmi i kamaldulmi, prišiel na to, prečo sa práve tu usadili títo najasketickejší mnísi. Celé dni dokázali mlčať a rozjímať. A ak sa v dlhých kláštorňách chodách alebo na cestičkách k svojim domčekom náhodou stretli, zaznelo iba strohé: Pamätaj na smrť! Veď tu naozaj možno na všeličo zabudnúť – aj na smrť.

■ DEJINY POD LIPAMI

Malá lektorka privítala v kláštornej expozícii skupinu turistov. V jej výklade sa zďaleka ozývala ozvena nesmierne pútavých rozprávání niekdajšieho červenokláštorského správcu Františka Sosku. Presvedčivého krivajúceho sprievodcu, ktorý s kláštorom spojil svoj životný príbeh natoľko, až sa po okolí klebetilo, že je tiež potomkom frátrov. Toho majú v pamäti už len tí starší návštevníci, ktorých viac zaujímali osudy mníchov a ich bakchantov ako obsah nápojového lístka v hostinci Pod lipami.

Keď som sa urastenej dievčiny v elektrizujúcich „kraťasoch“ spýtal, kam sa podel mníšsky sprievodca v bielom habite, ktorý ako nová atrakcia dodával výkladu punc vierohodnosti, zauzllila sa jej niť výkladu...

„... Pri brode cez rieku Dunajec na významnej diaľkovej obchodnej ceste z Poľska do Uhorska vybudovali v štrnástom storočí z pálených tehál a kameňa komplex kláštorňých budov s vonkajším opevnením, jednolodový kostol s dvomi kaplnkami a niekoľko obytných a hospodárskych stavieb, hostinec, útulok pre cestujúcich, hospitál,“ pokračovala po chvíli naučene.

Kostol po dlhom čase, keď dovnútra smeli iba reštaurátori, pred rokom otvorili. Na hlavnom oltári ešte chýbajú

povedal mi kedysi F. Soska. V roku 1563 rehoľu kartuziánov zrušili a smrťou ich posledného opáta o štyri roky neskôr sa era tohto bratstva v kláštore definitívne skončila. Poldruha storočia sa potom striedali cirkevní i svetskí majitelia, kým sem v roku 1711 neprišli kamalduli. Tých zas poslal do dejín Jozef II. svojimi osvietenckými dekrétmi...

„Frátrovi Cypriánovi vraj po jednom lete (alebo po záletoch za peknou pastierkou – ako mi to spriahanecky v Smene šuškal kolega spisovateľ Vlado Ferko) dal prior spáliť na nádvorí rogalové krídlo, ktoré vyvážal na Tri koruny v rebrinaku. Odtiaľ potom lietal,“ zopakovala svoju verziu zvodná sprievodkyňa s vlasmi zvlnenými ako pereje Dunajca.

Ktovie? Pravda je, že tento kamaldulský mních tu žil bezmála dve desaťročia až do skonu v roku 1775 a zanechal po sebe najstarší herbár. Má deväťdesiatšesť listov s dvesto päťdesiatimi šiestimi rastlinami a ďalších tridsať šesť listov nemeckého textu s opisom liečivých účinkov.

Červený Kláštor pred vyše desaťročím navštívili kamaldulskí mnísi z Bielej, kde majú na Striebornej hore pri Krakove stále svoj kláštor. Potom dovolili pracovníkom múzea v Starej Ľubovni, aby nafotografovali autentické zariadenia interiérov u nich v poľskom kláštore. Takto potom mohli aj tzv. „Cypriánov domček“ zariadiť nábytkom a vybavením, aké kamalduli naozaj mali a používali.

V štvoormiestnom interiéri som nikakú truhlu nenašiel, len stroho a účelne zariadené dormitórium, oratórium, laboratórium a v najmenšej miestnosti bola drevená, sklad náradia a všeličoho, čo pustovník potreboval, aby prežil. Aj drevo, ktorého muselo byť dosť, aby mu nadiho vydržalo. Veď nad Červeným Kláštorom nesvieti iba slnko. Ale to už viete...

Dnes sú už známe takmer všetky okolnosti a fakty atentátu na nacistu Reinharda Heydricha

Dlhý tieň historickej Operácie Antropoid

René PAVLÍK - Foto: archív

História bola a zrejme aj bude nástrojom politiky, a preto bola a bude aj nástrojom manipulácie. Manipulovať sa dá však iba do tej chvíle, kým nie sú verejnosti známe všetky fakty. Je úlohou historikov fakty zisťovať a uverejňovať. Manipuláciu potom vykonávajú politici. Najčastejšie tak, že niektoré fakty zamlčia, bagatelizujú, prípadne iné zveličia. Keď sa zmení režim, k moci sa dostanú iní politici, situácia sa opakuje v opačnom garde. Hrdinovia sa povytŕhajú z učebníc, z hrdinov sa stanú nežiaduci a z bezmenných figúrok osobnosti...

Auto, v ktorom sa viezol ríšsky protektor R. Heydrich.

Napriek tomu, že máme sedemdesiatročný odstup, konanie dvoch aktérov tejto udalosti doposiaľ nikto objektívne nezhodnotil. Máme na mysli pôsobenie prezidenta Dr. Eduarda Beneša počas exilu a parašutistu Jozefa Gabčíka. Presnejšie, ide o ich úlohu pri atentáte z 27. mája 1942 na Reinharda Heydricha.

■ CUKOR A BIČ

Dr. E. Beneš po podpísaní Mnichovskej dohody podal demisiu a odletel do Londýna. Tu sa usiloval vytvoriť vládu pre už neexistujúcu Československú republiku. Keďže právne bol v postavení súkromnej osoby, jeho situácia sa javila ako bezvýhodisková. Tvrdil sice, že oficiálna vláda v Protektoráte koná podľa jeho pokynov, ale skutočnosť bola iná.

Protektorát produkoval zbrane pre nemeckú armádu, v krajine bol relatívny pokoj. Domáci odboj sa iba sporadicky zmohol na lokálnu sabotáž a jediný spôsob, ktorým sa robotníci vo fabrikách usilovali prejaviť rezistenciu, bolo spomaľovanie výroby. So situáciou bol nespokojný nielen premiér Spojeného kráľovstva Veľkej Británie Winston Churchill, nadšení neboli ani spojenci na čele so Stalinom.

Benešovi tento stav veľmi komplikoval postavenie. Hľadal riešenie. Spolu s prednostom spravodajského odboru MNO plk. Františkom Moravcom ho našli. Začali školiť špecialistov výsadkárov, ktorých úlohou bolo dostať odboj v Protektoráte na vyššiu úroveň. Spôsob, akým sa to konalo, je materiál na samostatný článok. Zostaňme preto pri podstate.

Spomaľovanie výroby sa nepáčilo ani druhej strane. Nemecká armáda potrebovala stále viac zbraní. Dovtedajšieho protektora, slobodného pána Konstantina von Neuratha poslali na dovolenku a nahradili ho Reinhardom Heydrichom. Hitler ho vyslal do Protektorátu Čechy a Morava, aby v tejto priemyselne a poľnohospodársky vyspelej krajine zvýšil výrobu a produkciu komodít potrebných na vedenie vojny. To sa metódou biča a cukru v krátkom čase Heydrichovi skutočne podarilo.

■ TRAGICKÁ ISKRA

Benešova pozícia sa stále komplikovala. Legitímna vláda v Protektoráte ho nepočúvala. Rozhodol sa pre zásadný krok...

„Máme príležitosť na nádhernú akciu proti nacistom. Zavraždenie spáchané celkom tajne našimi vycvičenými parašutistickými komandami. Táto akcia bude mať dvojaký účel – bude mohutným prejavom odporu,

ktorý zahladí stigmú pasivity, a Československu pomôže medzinárodne. A po druhé, príde k obnove odbojového hnutia tým, že poskytne iskru, ktorá uvedie masu do pohybu.“

A dodal: „Ja ako vrchný vojenský veliteľ som sa rozhodol, a to aj napriek tomu, že táto akcia bude stáť životy. Je nevyhnutná pre dobro vlasti.“ (Pamäti F. Moravca)

Rozhodnutie padlo na Heydricha.

Tento tridsaťsedemročný, mimoriadne schopný, ambiciózný a neškrupulózný Nemec bol obergruppenführer SS, generál policie, vedúci Hlavného ríšskeho bezpečnostného úradu (RSHA), šéf gestapa a Bezpečnostnej služby (SD) a v Protektoráte Čechy a Morava zastával najvyššiu funkciu...

Až potiaľ je všetko známe. Pozornosť teraz sústreďme na samotný atentát a špeciálne na činnosť veliteľa akcie. Bol ním občan slovenskej národnosti Jozef Gabčík.

■ OPERÁCIA ANTROPOID

Jozef Gabčík sa narodil v roku 1912 v Poluvsí, dnešnej časti Ražejkých Teplic. Po vyučení za kováča a zámočníka nastúpil ako dvadsaťročný na základnú vojenskú službu. Po dvoch rokoch zostal ďalej v armáde. Absolvoval poddôstojnícku školu a získal hodnosť desiatnika. Slúžil až do roku 1937. Vtedy mu zomrel brat a on sa mal starať o rodinu. Namiesto toho nastúpil ako robotník do fabriky na bojové plyny v Žiline. Mal pracovný úraz. Preložili ho do pobočky závodu pri Trenčíne. Tu údajne v roku 1939 spáchal sabotáž (okolnosti nie sú doložené) a z obavy pred trestom ušiel cez Poľsko a Francúzsko do Anglicka. Začiatkom júla 1940 vstúpil ako dobrovoľník do novovytvorenej Československej jednotky. Keď ho neprijali za leteckého mechanika, prihlásil sa do kurzu pre diverzantov, ktorý viedli odborníci organizácie SOE (Special Operations Executive). Prvého júla 1940 ho povýšili do hodnosti rotmajstra. Napriek nie najlepšiemu hodnoteniu veliteľa vybrali ho do kurzu na najdôležitejšiu úlohu odboja – Operáciu Antropoid.

Prvého decembra 1941 podpísal vyhlásenie, v ktorom sa okrem iného konštatovalo: „Výkonám podľa svojho najlepšieho vedomia a svedomia všetko, aby som túto úlohu, ku ktorej som sa dobrovoľne prihlásil, splnil.“

Rotmajster Jozef Gabčík prijal dobrovoľne post veliteľa, a tým aj zodpovednosť za akciu a jej účasníkov. Svoje rozhodnutie potvrdil osobne pri rozhovore s Dr. E. Benešom. Plán atentátu vypracovali už v Londýne.

Atentát mal vykonať spolu s rtm. Janom Kubišom bez zapojenia civilného obyvateľstva a pri dodržaní najprísnejších pravidiel konšpirácie. Proti akcii boli členovia domáceho odboja, čo niekoľkokrát prejavili prostredníctvom konšpiračných kanálov priamo Dr. Benešovi. Zbytočne. Ako sa neskôr ukázalo, Beneš potreboval presne to, čo nastalo.

Gabčík s Kubišom napriek inštrukciám od začiatku zapojili do prípravy atentátu množstvo civilných osôb. Gabčík akciu pripravoval päť mesiacov a prakticky denne porušoval zásady konšpirácie, čím ohrozoval každého, s kým prišiel priamo či nepriamo do styku.

Hrozilo, že Heydricha odvelia do Francúzska, čo by úplne zmariło zámer. Atentátnici sa dostali do kritickej časovej tiesne. V deň akcie si obaja – Gabčík aj Kubiš – vypožičali bicykle, aktovky, plášte a zaujali miesto na chodníku ulice v Prahe-Libni, kde plánovali vykonať atentát. Keďže nepoznali presný Heydrichov harmonogram, čakali na vytýpovanom mieste – v zákrute cesty pri trati troch električiek takmer poldruha hodiny. Rozdelili si úlohy. Gabčík mal použiť samopal a zlikvidovať Heydricha aj šoféra. Kubiš mal zobrať Heydrichovi aktovku s dôležitými dokumentmi, pričom akciu istil na tento cieľ špeciálne upraveným granátom.

Konečne sa otvorený kabriolet s Heydrichom objavil. Valčík (tretí aktér) to zrkadielkom signalizoval. Auto riadil šofér a nesprievádzala ho motohliadka. Na atentát takmer ideálne okolnosti.

Auto v zákrute spomalilo. Gabčík vbehol na cestu – cieľ bol v minimálnej vzdialenosti. Svedkovia vypovedali, že sa ocitli s Heydrichom zochvoči vo vzdialenosti menšej ako dva metre. Zlyhal mu samopal. Príčinu nepoznáme, ale vieme, že obaja – Gabčík aj Kubiš – mali pištole. Aj ich použili, ale nie proti Heydrichovi...

Heydrich útok neočakával. Vo „svojej Prahe sa cítil bezpečne“. Pokojne sedel vedľa šoféra s kufríkom na kolenách. Už dlhší čas porušoval príkaz Hitlera, ktorý znel – jazdiť s eskortou a v zatvorenom voze...

Gabčík odhodil samopal a pustil sa do bezhlavého útoku (potvrdila svedkyňa). Heydrich prikázal auto zastaviť. Keď Kubiš videl, že Gabčík uteká, hodil granát. Výbuch poškodil pravé zadné koleso, blatník, podlahu auta aj sedadlo, na ktorom Heydrich ešte sedel. Kus kovu z operadla mu spôsobil zranenie, na následky ktorého pravdepodobne o niekoľko dní zomrel.

V tej chvíli si zranenie ešte neuvedomoval. Vyťahoval osobnú zbraň z puzdra, pripravoval ju na výstrel; vystúpil z vozidla a snažil sa zneškodniť útočníka. Zistil, že je zranený. Dal príkaz šoférovi, aby Gabčíka prenasledoval. Ale ani šofér nebol na útok pripravený. V úsilí čo najskôr vystreliť vytratil zásobník. Kým nabíal zbraň, Gabčík získal náskok. Vbehol do predajne, o ktorej si myslel, že má zadný východ. Nemala. Navyše majiteľ bol Nemec. Ten z predajne vybehol a privolať šoféra. Gabčík spoza plotu vystrelil. Prenasledovateľa trafil do nohy. Zbavil sa ho, ale nevedel presne, kde je. Bežal ďalej. Stratil orientáciu. Zrazu zbadal, že sa vracia naspäť k zákrute, ktorú pred chvíľou opustil. Trasu opravil a už pokojne odišiel na nábrežie Vltavy. Po polhodine už bol u „domácom“. Harmančekom si odfarbil vlasy, vypožičal si ďalší baloniak a so sľubenicou

si išiel na Václavské námestie kúpiť klobúk – tyroláčik (doložené svedeckými výpovedami).

Útočníci zanechali na mieste samopal, nábojnice, aktovky, plášť, bicykel aj čiapku s logom predajne, čo mohlo viesť k jej pôvodnému majiteľovi.

■ NENÁLEŽITÁ GLORIFIKÁCIA

Dej je zaujímavý a, žiaľ, krvavý až dokonca. Podrobnejšie to opisujú iní autori. Pripomeňme iba stručne, čo Gabčíkovi možno zazlievať a prečo je jeho glorifikovanie nepatričné. Ostaneme len pri atentáte.

Napriek dĺžke prípravy (zoskok 28. decembra 1941, atentát 27. mája 1942, t. j. 150 dní) akcia nebola dostatočne pripravená. Za jej priebeh nesie plnú zodpovednosť. Keď mu zlyhal samopal, nepoužil záložnú zbraň, a to napriek tomu, že mal dosť času to urobiť. Heydrich ani jeho šofér s útokom nerátali, čo spôsobilo, že pri použití zbrane zostali o niekoľko úkonov pozadu (otvoriť puzdro, vytiahnuť zbraň, vsunúť náboj do komory, zaujať postoj, namieriť). Pre pripraveného a vycvičeného útočníka naozaj dosť času na použitie záložnej zbrane. Gabčík prvý opustil miesto činu; zanechal tu svojich spolupodvojníkov Kubiša a Valčíka, a pritom bol veliteľ akcie! Vedel, že Heydrich útok prežil. Akciu mohol dokončiť najskeôr vtedy, keď sa po chaotickom útoku opäť dostal do blízkosti miesta atentátu.

Rovnako nezodpovedné boli aj jeho ďalšie kroky. Nepripravil si postup činnosti skupiny po atentáte. Čakal, až to niekto vyrieši za neho. Nevyriešili.

Od atentátu do vyzradenia úkrytu uplynulo 22 dní! Všetci, ktorí boli v styku s úkrytom siedmich parašutistov, to zaplatili životmi aj s rodinami. Z úkrytu, ktorý mu operatívne domáci odboj našiel (v krypte kostola), mohol vyhádzať, čo aj niekoľkokrát urobil – bol sa osprchovať, prejsť po meste, navštívil filmový žurnál..., a nepodnikol nič, aby sa prejavil ako hrdina. Prítom poznal dôsledky, ktoré svojím pričinením vyvolal – stanné právo, kontroly obyvateľstva, razie bytov, výzvy v rozhlase opakované každých tridsať, v Prahe každých desať minút;

dennodenné popravy. Represie prekonali aj tie najhoršie obavy domáceho odboja, ktorý následne totálne zlikvidovali a do konca vojny sa už nespamätal. Iba dodatočne popravených bolo vyše 15 tisíc osôb. Zahynuli aj všetci parašutisti...

■ ZA OBJEKTÍVNE ZHODNOTENIE

Preto je nevyhnutné objektívne posúdiť činnosť Jozefa Gabčíka a zaujať spravodlivé stanovisko. Vieme, že gloriola je veľmi vysoko. V uplynulých rokoch ho niekoľkokrát povýšili in memoriam (naposlady 24. 6. 2002 do hodnosti plukovníka); získal významnania, jeho sochy a busty sú umiestnené na významných miestach, každoročne sa oslavuje jeho meno, na jeho počesť sa behá maratón, nazvali po ňom obec aj vodné dielo.

Je nepochopiteľné a naozaj kuriózne pomenovať po ňom vojenskú jednotku cvičenú na boj v tyle nepriateľa. Poznajú históriu? Veliteľ, ktorý prvý vterie od nesplnenej úlohy, má byť útoč?

Podľa môjho názoru je „uctievanie“ J. Gabčíka morálnym prehreškom a neúčtovo najhrubšieho zrna voči všetkým obetiam nevinných ľudí spojených s touto akciou, takou typickou pre politiku Dr. Eduarda Beneša.

■ ZÁVEROM

Možno bol Gabčík hrdina, aspoň podľa tradovanej sabotáže v sklade závodu pri Trenčíne, pre ktorú musel opustiť Slovensko – pravda, ak bola skutočná a jeho dielom. Nepodarilo sa mi dostať k vyšetrovaciemu spisu a údajne ani VHÚ nemá konkrétne informácie.

Pozornosť si zaslúži aj fakt, že v Protektoráte vyvražďili nielen celú rodinu J. Kubiša, ale aj rodiny všetkých, čo sa okolo atentátu len ťuchli. Prečo rodina J. Gabčíka v slovenskom štáte podriadenom Nemecku obišla bez ujmy? Žeby vtedajšia vláda nebola až taká bábková?

Na všetko možno nájsť odpovede v rozsiahlej knižnej dokumentácii literatúry faktu – trebárs v tituloch: J. Čvančara: Heydrich; resp. Akce atentát; J. Andrej: Smrť boha smrti; Callum MacDonald: Úder z Londýna; K. Sýs: Akce Heydrich a inde.

OČAMI MATICE

Marián TKÁČ
predseda Matice slovenskej

Uprostred leta zázrakov

Cez prázdniny je povinností menej, dokonca už aj roľníkov vytlačili z letných polí stroje a európske normy o výške produkcie. Je viac príležitostí cestovať, objavovať a obdivovať našu krásnu vlasť – ale aj Európu a svet.

Toto leto je však iné. Ak sme niekedy frflali, že všetky naše významnejšie národné i kresťanské sviatky – od sv. Cyrila a Metoda, zároveň Dňa zahraničných Slovákov, cez Deň deklarácie o zvrchovanosti, sviatok sv. Gorazda a Sedmopočetníkov, po Deň Matice slovenskej – sú práve v prázdninových časoch, že pri absencii školy ťažko sa organizujú oslavné stretnutia, toho roku je to zásadne inak. Niet pomaly mesta a dediny, kde by sa víkend čo víkend neorganizovali oslavy Slovákov mladých i starých. Folklorne i vlastivedné stretnutia, pripomienky významných výročí, obnovujú sa staré a vznikajú nové tradície. Akcii je toľko, že aj pri najlepšej vôli nestihnem navštíviť ani len väčšinu z nich. A preto sa usilujem byť každý rok inde a na iných akciách. V Nitre, Martine, Hlinnom, Revúcej, Dubnici, vo Zvolenskej Slatine, v Močenku, na Štiavnických Baniach, v Drážovciach, pod Kráľovou hoľou, v Litmanovej.

Toto leto je letom zázrakov aj preto, že všade cítiť nadšenie organizátorov, pričom zväčša ide o skutočných dobrovoľníkov, matičiarov, ktorí dávajú do podujatí vlastné sily aj prostriedky. Je to leto zázrakov aj preto, že všade cítiť príchod roka veľkých jubileí. Viac ako inokedy vnímame návrat ku koreňom. Povstávajú zabúdané tradície, hlavu napriek neživilcom dvíha naše ubíjané vlastenectvo.

Už len aby svoj národ dobehla verejnoprávna televízia! A aby sme zistili, čo je v matičnom trezore v Martine. A napokon, aby nám naše hlavné mesto konečne určilo priestor, kde v budúcoročnom lete zázrakov odhalíme súsošie sv. Cyrila, Metoda a Gorazda.

PREDPLATNÉ NA ROK 2012

Ročné predplatné 26 €

Polročné predplatné 13 €

Štvrťročné predplatné 6,50 €

Slovenské národné noviny
si môžete objednať aj na tel.

čísle 043 / 4012 837

a na adrese

snnredakcia@matica.sk

L e c h a N o v i n y

Predavačka v kníhkupectve:

- Kúpte knižku svojej ratolesti.
- Môj Jožino si knihu nezaslúži a ani nečíta.
- Tak mu kúpte za trest dve!

Na skok v Poľsku

Blcha = turista košulowy
Električka = cin cin fuč
Kamzík = koza turystyczna
Kocúr = žeromys bajuzowy
Myš = revizor komorovy
Potkan = gangster kanalowy

Lapsusórium

...Schôdza patrí medzi hlavné znaky pohybu človeka...

...Na úrade práce mu povedali, že ak nenastúpi na ponúkakané miesto...

...Aj dobre pletení profesionáli sú iba ľudia...

...Ďalej sú to uchádzači o zamestnanie, sociálne odkázané soby, ktoré vykonávajú civilnú službu...

...Takáto správa musí v občianovi, ktorému je Slovensko blízko sruď...

Z pojednávania v Starej Ľubovni

§ Poškodená bola smrteľne zranená a jej liečenie potrvá 6 až 7 dní.

§ Pil medzi obedom a úrazom. Presnejšie to nie je známe.

§ Pani prokurátor, veľmi zle počujem. Vlastne na ľavé oko nepočujem vôbec.

Na margo športu

Pri behu mám najradšej oddych.

Čo píšú iní

JOKER: Milan Lasica, Milan Markovič, Milan Lechan, Milan Mlsna – nebude ten vzťah k humoru v mene Milan?

Markovič: Hovorí sa, že každý Milan je tak trochu strelený. Jedine u Štefánika sa zvykne dávať predpona.

Erráta

• Odkedy som oplešateľ, nepadajú mi vlasy.
• Petržalka je postavená v barákovom slohu.
• Varný palec.
• Všetci sú svine, iba ja tiež.
• Slovenská ambasáda.
• Poslanci schválili telenovelu zákona.

Máte už v knižnici?

alebo z kníh Vydavateľstva Matice slovenskej
Viliam Marčok: Autori a ich vety
Gustáv Murín: Všetko zje synak
Miroslav Bielik: Čas je tichý rôsol zvisle

Jaroslav Rezník: Tajomstvo hrianky
Boris Brendza: Poď ďalej a dojedz
Bystrík Šikula: Tôňa sandálového dreva

Stanislav Muntág: Najkrajšie mrchy
Ladislav Hrubý: Vesty na vrch SAD
Andrijan Turan: Sťahovanie vrtákov
Dušan Mikolaj: Medová laba

Kysucký geriatrický kútik

- Bola si?
- Bola.
- Kúpila si?
- Kúpila.
- A čo si kúpila.
- A kde som bola?

Počuli sme

Odborníci zo Slovenského hydinárskeho ústavu zistili, že sledovanie mexických, argentínskych, španielskych a tureckých telenoviel výrazne ovplyvňuje výkonnosť nosníc. V niektorých prípadoch prekračovali plán znášateľnosti vajec až o 750 % v tieni. Experti sa však obávajú, že nadmerné pozeranie telenoviel by mohlo záporne až negatívne zapôsobiť na inteligenčný kvo(k)cient sliepok.

Láskofragment z Oravy

V parku sa objíma zamilovaný párik.
- Evička, máš husiu kožu. Je ti zima?
- Nie, to sú prsia.

Doktor Sova s diplomovanou zdravotnou sestrou v zábehu (Milania Lechanová - poznámka redakcie)

Najbližšie číslo Slovenských národných novín č. 32-33 vyjde s dátumom 25. august 2012

Karikatúra: Andrej MIŠANEK

Týždenník Matice slovenskej. Vydávajú MS a VMS, s.r.o., Martin. Šéfredaktor Maroš SMOLEC. Zástupcovia šéfredaktora Michal BADÍN a Emil SEMANCO. Sídlo: Mudroňova 1, 036 52 Martin. Tel: 043/ 40 12 837 - 8, 41 34 535, 40 12 811, e-mail: snn@matica.sk, snnredakcia@matica.sk. Filiálna redakcia: Grösslingová 23, 812 51 Bratislava. Tel: 02/ 52 96 57 52. Administrácia: Matica slovenská, Mudroňova 1, 036 52 Martin. Tel: 043/ 40 12 837 - 8, 41 34 535. Tlač Ultra print, Bratislava. Rozširuje PNS, Mediaprint Kapa a redakcia. Redakčná rada: Marián TKÁČ, Ján ČOMAJ, Roman MICHELKO, Ján JANKOVIČ, Drahoslav MACHALA, Pavol MAČALA, Andrej STRÝČEK. Podávanie novinových zásielok povolené OZ SsRp Banská Bystrica, č.j.1081-93-PTP z 30. 3. 1993. Objednávky na predplatné prijíma redakcia SNN, Slovenská pošta a každý doručovateľ. Objednávky zo zahraničia: redakcia SNN a Slovenská pošta, a. s., Stredisko predplatného tlače, Námestie slobody 27, 810 05 Bratislava 15, e-mail: zahranična.tlac@slposta.sk. Ročné predplatné 26 €, v ČR 530 Kč + 460 Kč poštovné, Európa 100€, ostatný svet 180USD. Neobjednané rukopisy a fotografie nevraciam. MIČ 49 644, ISSN 0862-8823. EV 4009/10.

Matica slovenská vyhlasuje
v zmysle zákona č. 176/2004 Z. z. o nakladaní s majetkom verejnoprávných inštitúcií a v súlade s § 281 a nasl. Obchodného zákonníka
obchodnú verejnú súťaž
o najvhodnejší návrh na uzavretie kúpnej zmluvy pre odpredaj trvale prebytočného nehnuteľného majetku vo výlučnom vlastníctve Matice slovenskej
vedenom na liste vlastníctva č. 261 v časti C, k. ú. Martin na Katastrálnom úrade Žilina, Správa katastra Martin a to:

budova s pozemkom, súpisné číslo 439, nachádzajúca sa na parcele parcelné číslo 852/9 s rozlohou 519 metrov štvorcových a pozemok – záhrada, parcela parcelné číslo 852/6 s celkovou rozlohou 270m2(tzv. Blahov dom).

Podmienky súťaže:

1. Matica slovenská odpredá majetok za najvyššiu ponúknutú cenu. Najvyššia ponúknutá cena nesmie byť nižšia ako premeraná cena, ktorou je všeobecná hodnota nehnuteľnosti stanovená na základe znaleckého posudku Ing. M. Ferkla vo výške 35 800 eur.

2. Obhliadka nehnuteľností a ich sprístupnenie sa uskutoční dňa 10. augusta 2012 v čase od 9,00-10,00 h. Nehnuteľnosti sa nachádzajú na Thurzovej ulici v Martine. Bližšie informácie o nehnuteľnosti poskytnie E. Dancziová, tel. kontakt 0905 313 273.

3. Lehota na predkladanie návrhov na uzatvorenie zmluvy a spôsob doručenia návrhov. Návrhy na uzatvorenie zmluvy sa predkladajú v listinnej podobe v uzatvorenej obálke osobne alebo poštou tak, aby boli doručené v termíne najneskôr do 17. augusta 2012 do 12,00 h. obálka musí byť doručená v uzatvorenom obale, na obale musí byť uvedený uchádzač a označenie:

Obchodná verejná súťaž – predaj Blahovho domu. NEOTVÁRAŤ!
na adresu Matica slovenská, Sekretariát správcu Matice slovenskej, Mudroňova 1, 036 52 Martin

4. Účastníkom súťaže môže byť fyzická i právnická osoba. Každý účastník môže predložiť len jednu ponuku. Ponuky doručené po lehote na predkladanie ponúk sa nebudú otvárať a budú účastníkovi vrátené.

5. Povinné náležitosti ponuky. Ponuka musí obsahovať kompletne údaje o účastníkovi a návrh kúpnej ceny. Fyzická osoba uvádza v ponuke meno, priezvisko, adresu trvalého pobytu, kontaktné údaje (telefón, mail), právnická osoba obchodné meno, sídlo, IČO, kontaktné údaje štatutárneho zástupcu.

6. Vyhodnotenie ponúk sa uskutoční dňa 28. augusta 2012. Ponuky vyhodnotí komisia menovaná správcom Matice slovenskej. Zasadnutie komisie je verejné.

7. Účastníci súťaže budú s výsledkom vyhodnotenia oboznámení písomne najneskôr do 7. septembra 2012. S víťazným uchádzačom bude uzatvorená kúpna zmluva v termíne najneskôr do 14. septembra 2012, v zmysle zákona musí byť kúpna cena v deň podpisu zmluvy pripísaná na účet Matice slovenskej.

8. Matica slovenská si vyhradzuje právo súťaž zrušiť.